

Економічний факультет
Кафедра «Аудит, облік та оподаткування»

«Допущено до захисту»
зав. кафедрою аудиту, обліку та
оподаткування
к.е.н., професор
Олена МАГОПЕЦЬ
«30» травня 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
за другим (магістерським) рівнем вищої освіти
на тему:
«Інформаційно-аналітичне забезпечення аудиту власного капіталу
сільськогосподарських підприємств»

Виконав здобувач вищої освіти
II курсу, групи ООА-22 М (1,9)
ОПП «Аудит, державний
фінансовий контроль та
експертиза»
спеціальності 071 «Облік і
оподаткування»
Пальчиков Р.Г.
« 30 » травня 2024 р.

Керівник проекту
к.е.н., доцент
Валерій РЕШЕТОВ
« 30 » травня 2024 р.

Рецензент
к.е.н., провідний фахівець
економіст ЦНТУ
Яна КЛИМЕНКО

м. Кропивницький

Центральноукраїнський національний технічний університет
Факультет економічний
Кафедра аудиту, обліку та оподаткування
Рівень вищої освіти другий (магістерський)
Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
Освітньо-професійна (освітньо-наукова) програма
Аудит, державний фінансовий контроль та експертиза

ЗАТВЕРДЖУЮ
завідувач кафедри
к.е.н., професор
_____ Олена МАГОПЕЦЬ
« 02» лютого 2024 року

**ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
ЗА ДРУГИМ (МАГІСТЕРСЬКИМ) РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ**

_____ Пальчиков Роман Геннадійович

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи (проекту)

Інформаційно-аналітичне забезпечення аудиту власного капіталу сільськогосподарських підприємств

2. Керівник роботи (проекту)

Решетов Валерій Олександрович, кандидат економічних наук, доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

3. Строк подання роботи до захисту 30 травня 2024 р.

4. Мета та завдання кваліфікаційної роботи (проекту) Метою дослідження є оцінка сучасного стану, обґрунтування напрямів та розробка рекомендацій з удосконалення організації і методики інформаційно-аналітичного забезпечення аудиту власного капіталу сільськогосподарських підприємств.

5. Консультанти по роботі, із зазначенням розділів роботи

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Узагальнення матеріалів переддипломної практики	04.03.2024 р. – 08.03.2024 р.	Виконано
2.	Огляд літературних джерел, узагальнення нормативних та законодавчих документів	11.03.2024 р. – 17.03.2024 р.	Виконано
3.	Написання основного змісту кваліфікаційної роботи	18.03.2024 р. – 29.04.2024 р.	Виконано
4.	Оформлення кваліфікаційної роботи	30.04.2024 р. – 20.05.2024 р.	Виконано
5.	Отримання відгуку наукового керівника	21.05.2024 р. – 28.05.2024 р.	Виконано
6.	Представлення кваліфікаційної роботи на засіданні кафедри аудиту, обліку та оподаткування	30.05.2024 р.	Виконано

Дата видачі завдання

« 02 » лютого 2024 р.

Підпис керівника

_____ (прізвище та ініціали)

Завдання прийнято до виконання

« 05 » лютого 2024 р.

Підпис здобувача

_____ (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Пальчиков Р. Г. Інформаційно-аналітичне забезпечення аудиту власного капіталу сільськогосподарських підприємств. –Кваліфікаційна робота за другим (магістерським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування» освітньо-професійної програми «Аудит, державний фінансовий контроль та експертиза». – Центральноукраїнський національний технічний університет Міністерства освіти і науки України. – Кропивницький, 2024.

Кваліфікаційна робота присвячена узагальненню проблемних аспектів інформаційно-аналітичного забезпечення аудиту власного капіталу сільськогосподарських підприємств та розробці напрямів їх подолання.

У першому розділі досліджено категорію «власний капітал» як об'єкт інформаційно – аналітичного забезпечення аудиту, розглянуто теоретичні аспекти формування інформаційно-аналітичного забезпечення аудиту власного капіталу сільськогосподарських підприємств та наведено методичні аспекти проведення аудиту власного капіталу сільськогосподарських підприємств.

У другому розділі надано організаційно-економічну характеристику діяльності досліджуваного підприємства, здійснено аналіз фінансових результатів, досліджено особливості формування системи інформаційно – аналітичного забезпечення аудиту власного капіталу.

У третьому розділі з'ясовано проблемні аспекти та надані рекомендації щодо удосконалення системи інформаційно - аналітичного забезпечення аудиту власного капіталу ТОВ «Новоселівка - Агро».

Висновки до роботи узагальнюють отримані результати дослідження.

Ключові слова: власний капітал, інформаційно – аналітичне забезпечення, аудит, резервний капітал, капітал у дооцінках, фінансовий результат, аграрне підприємство.

ANNOTATION

Palchykov R. G. Information and analytical support for the audit of equity capital of agricultural enterprises. - Qualification work on the second (master's) level of higher education in the specialty 071 «Accounting and Taxation» of the educational and professional program «Audit, state financial control and expertise». - Central Ukrainian National Technical University of the Ministry of Education and Science of Ukraine. - Kropyvnytskyi, 2024.

The graduation thesis is devoted to the generalization of the problematic aspects of accounting for the equity of agricultural enterprises and the development of ways to overcome them. Recommendations for optimization of information support for own capital management were developed in the work on the example of the investigated enterprise.

The peculiarities of the development of agrarian business and the methodology of accounting for own capital are determined based on the generalization of normative regulations and scientific literature.

Recommendations for optimizing the organization and methods of accounting for the elements of the equity capital of agrarian enterprises have been developed to ensure the consulting activities of the Advisory Service.

The model of audit and internal control of the equity capital of agricultural enterprises is considered.

Key words: registered capital, reserve capital, capital in additions, financial result, agricultural enterprise, accounting, audit.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АУДИТУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	13
1.1. Власний капітал сільськогосподарських підприємств як об'єкт інформаційно – аналітичного забезпечення аудиту.	13
1.2. Теоретичні аспекти формування інформаційно-аналітичного забезпечення аудиту власного капіталу сільськогосподарських підприємств	23
1.3. Методичні аспекти проведення аудиту власного капіталу сільськогосподарських підприємств	32
Висновки до розділу 1	45
РОЗДІЛ 2. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АУДИТУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ (НА МАТЕРІАЛАХ ТОВ «НОВОСЕЛІВКА - АГРО»)	47
2.1. Організаційно – економічна характеристика ТОВ «Новоселівка - Агро»	47
2.2. Аналіз показників господарської діяльності та фінансового стану ТОВ «Новоселівка - Агро»	53
2.3. Особливості формування системи інформаційно – аналітичного забезпечення аудиту власного капіталу ТОВ «Новоселівка - Агро»	72
2.4. Порядок проведення аудиту власного капіталу ТОВ «Новоселівка - Агро»	78
Висновки до розділу 2	85
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ І МЕТОДИКИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АУДИТУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	87
3.1. Проблемні аспекти та напрями удосконалення системи інформаційно - аналітичного забезпечення власного капіталу ТОВ «Новоселівка - Агро»	87
3.2. Напрями вдосконалення аудиту власного капіталу сільськогосподарських підприємств	101
Висновки до розділу 3	107
ВИСНОВКИ	109
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	112
ДОДАТКИ	121

ВСТУП

Актуальність теми. Сільське господарство є стратегічно важливою галуззю для забезпечення продовольчої безпеки та розвитку сільських територій. Специфіка діяльності сільськогосподарських підприємств, зокрема сезонність виробництва, залежність від природних факторів, значні обсяги основних засобів та високий рівень ризиків, вимагає ретельного аналізу та контролю за формуванням, використанням та відображенням у звітності власного капіталу. Належне управління власним капіталом сільськогосподарських підприємств є запорукою їхньої фінансової стійкості та конкурентоспроможності. Аудит власного капіталу відіграє ключову роль у підтриманні довіри інвесторів та кредиторів до цих підприємств.

Інформаційно-аналітичне забезпечення аудиту власного капіталу сприяє підвищенню якості аудиторських процедур, ефективності виявлення та оцінки ризиків суттєвого викривлення, а також обґрунтованості аудиторських висновків та рекомендацій.

У господарській та обліковій практиці сільськогосподарських підприємств мають місце ускладнення пов'язані із фінансовим плануванням, формуванням та відображенням в обліку таких елементів власного капіталу як резервний капітал, додатковий капітал та капітал у дооцінках. Більшість сільськогосподарських підприємств за організаційно-правовою формою не є суб'єктами, що зобов'язані використовувати аудиторські послуги на предмет підтвердження достовірності фінансової звітності. Тому проведення аудиту власного капіталу є вкрай важливим завданням. Від точності, достовірності та законності цього процесу залежать прибутковість і ефективність діяльності підприємства, а також подальші стратегічні рішення щодо розвитку бізнесу, інвестиційної політики, залучення кредитів та виходу на нові ринки.

Удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення аудиту власного капіталу дозволить покращити корпоративне управління, прозорість та підзвітність сільськогосподарських підприємств, що є важливим для залучення

інвестицій та сталого розвитку галузі. У цьому зв'язку дослідження в цій галузі має вагомим теоретичне та практичне значення для підвищення ефективності аудиту власного капіталу, забезпечення достовірності фінансової звітності та підтримки сталого розвитку сільськогосподарського сектору. Всі ці обставини визначили вибір тематики випускної кваліфікаційної роботи, що виконана на базі ТОВ «Новоселівка – Агро».

Питання організації та методики аудиту власного капіталу стали предметом ґрунтовних досліджень багатьох вітчизняних науковців, серед яких: Армаш Г.О., Бутинець Ф.Ф., Зінченко О.В., Іванова Н.А., Кулаковська Л.П., Макаренко А.П., Малініна Ю.В., Піча Ю.В., Пилипчук Н.М., Петровська О.П., Ролінський О.В., Утенкова К.О., Фабіянська В.Ю.

Зокрема, Макаренко А.П. та Малініна Ю.В. ґрунтовно дослідили концептуальні підходи до організації аудиту власного капіталу, розглянувши завдання, об'єкти, джерела інформації та процедури його проведення. Пилипчук Н.М. наголошує на відсутності загальноприйнятої методики аудиту власного капіталу і пропонує шляхи її вдосконалення на основі власних досліджень.

Фабіянська В.Ю. та Петровська О.П., які досліджують основні підходи до аудиту власного капіталу, стверджують, що для створення чіткого переліку аудиторських процедур на етапі планування необхідно враховувати організаційно-правову форму підприємства. Тому перевірку капітальних операцій доцільно починати з вивчення правового статусу, повноважень на здійснення статутної діяльності, складу засновників та структури управління компанії.

Проте, актуальними залишаються питання розробки ефективних процедур тестування контролю та аналітичних процедур для оцінки ризиків та виявлення можливих викривлень показників власного капіталу. Це дозволить підвищити якість аудиту та забезпечити користувачів звітності достовірною інформацією для прийняття обґрунтованих рішень. Наявність низки

невирішених проблем, обумовлює необхідність подальших досліджень за цим напрямом.

Мета і завдання. За мету написання випускної кваліфікаційної роботи поставлено з'ясування проблемних аспектів інформаційно - аналітичного забезпечення аудиту власного капіталу.

Для досягнення мети було поставлено та вирішено наступні **завдання**:

- досліджено категорію власний капітал сільськогосподарських підприємств як об'єкт інформаційно – аналітичного забезпечення аудиту;
- висвітлено нормативну регламентацію та проблемні аспекти інформаційно – аналітичного забезпечення внесеного та заробленого капіталу сільськогосподарських підприємств;
- розглянуто теоретичні аспекти формування інформаційно-аналітичного забезпечення аудиту власного капіталу сільськогосподарських підприємств;
- проаналізовано організаційні особливості діяльності ТОВ «Новоселівка – Агро»;
- розкрито особливості формування інформаційно-аналітичного забезпечення власного капіталу ТОВ «Новоселівка – Агро»
- надано рекомендації з побудови інформаційно – аналітичного забезпечення додаткового капіталу досліджуваного підприємства;
- визначено особливості та напрями удосконалення інформаційно – аналітичного забезпечення резервного капіталу досліджуваного підприємства;
- з'ясовано особливості аудиту статутних документів сільськогосподарських підприємств;
- досліджено особливості аудиту резервного капіталу, додаткового капіталу та капіталу у дооцінках;
- досліджено оформлення результатів та наслідки аудиторської перевірки власного капіталу сільськогосподарських підприємств в частині резервного капіталу, додаткового капіталу та капіталу у дооцінках.

Об'єктом дослідження є процес інформаційно - аналітичного забезпечення аудиту власного капіталу сільськогосподарських підприємств в частині його формування та руху.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні аспекти інформаційно-аналітичного забезпечення аудиту власного капіталу сільськогосподарських підприємств.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дослідження є сучасна теорія ринкової економіки, обліку, контролю та аудиту, при цьому використовувалися такі методи: індуктивний – при зборі, систематизації та обробці інформації; дедуктивний – у теоретичному осмисленні проблеми; аналіз і синтез - при об'єднанні основних економічних явищ в один процес; історико-логічний - при вивченні розвитку та взаємозв'язку обліку та аудиту; графічні - при створенні обліково-аудиторських взаємозв'язків і структур; монографічна – при дослідженні існуючої системи обліково-аудиторського забезпечення створення та руху елементів власного капіталу.

Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі та нормативно-правові акти України з питань інформаційно - аналітичного забезпечення власного капіталу та аудиту формування і руху елементів власного капіталу; роботи провідних вчених – економістів, матеріали науково-практичних конференцій, статистичні дані, дані аналітичного та синтетичного обліку, внутрішні регламенти ТОВ «Новоселівка – Агро».

Теоретична та практична значимість результатів дослідження:

- доведено доцільність резервування частки фінансового результату отриманого у результаті перевищення справедливої вартості готової продукції сільськогосподарського виробництва порівняно із витратами на її виробництво;
- обґрунтовано необхідність ведення первинного та аналітичного обліку формування та руху зареєстрованого капіталу та запропоновано форми документів, що забезпечують реалізацію інформаційної, контрольної та комунікаційної функцій обліку;

– доведено необхідність відображення в аналітичному обліку додаткового капіталу реінвестованих дивідендів та запропоновано відповідні реєстри.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблені рекомендації прийняті до впровадження ТОВ «Новоселівка – Агро», що підтверджено довідкою про впровадження та можуть бути використані іншими сільськогосподарськими підприємствами.

Апробація результатів. Основні положення й результати дослідження випускної кваліфікаційної роботи оприлюднені на III Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційне підприємництво та торгівля: сучасний стан та перспективи розвитку», Херсонський державний аграрно-економічний університет (23 травня 2023 р.), м. Кропивницький, доповідь на тему: «Проблеми та перспективи розвитку аудиторських послуг в Україні»; LVIII науково-технічній конференції здобувачів вищої освіти «День науки-2024» 16.05.2024 р. (м. Кропивницький, ЦНТУ) з доповіддю «Сучасний стан та напрями удосконалення методики аудиту власного капіталу сільськогосподарських підприємств»; III Міжнародній науково-практичній інтернет конференції здобувачів вищої освіти і учнівської молоді «Облік, оподаткування і контроль в управлінні» з доповіддю та друком тез на тему «Інформаційне забезпечення обліку та контролю витрат на виробництво сільськогосподарської продукції».

Робота складається із анотації, вступу, трьох основних розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі «Теоретико-методичні засади інформаційно-аналітичного забезпечення аудиту власного капіталу сільськогосподарських підприємств» досліджено категорію «власний капітал» як об'єкт інформаційно – аналітичного забезпечення аудиту, розглянуто теоретичні аспекти формування інформаційно-аналітичного забезпечення аудиту власного капіталу

сільськогосподарських підприємств та наведено методичні аспекти проведення аудиту власного капіталу сільськогосподарських підприємств.

У другому розділі «Інформаційно-аналітичне забезпечення аудиту власного капіталу сільськогосподарських підприємств (на матеріалах ТОВ «Новоселівка - Агро»)» надано організаційно-економічну характеристику діяльності досліджуваного підприємства, здійснено аналіз фінансових результатів, досліджено особливості формування системи інформаційно – аналітичного забезпечення аудиту власного капіталу.

У третьому розділі «Напрями удосконалення організації і методики інформаційно-аналітичного забезпечення аудиту власного капіталу сільськогосподарських підприємств» з'ясовано проблемні аспекти та надані рекомендації щодо удосконалення системи інформаційно - аналітичного забезпечення аудиту власного капіталу ТОВ «Новоселівка - Агро».

Обсяг роботи. Робота викладена на 121 сторінках, містить 12 рисунків, 20 таблиць, додатки, список використаних джерел налічує 92 найменування та викладений на 8 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АУДИТУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Власний капітал сільськогосподарських підприємств як об'єкт інформаційно – аналітичного забезпечення аудиту

Програма «реформування бухгалтерського обліку та звітності, що здійснюється в даний час, спрямована на формування системи бухгалтерського обліку, адекватної новому типу господарських відносин. Основою ринкової економіки є відносини власності. У сучасній системі бухгалтерського обліку комплекс відносин власності виражений категорією власний капітал, що є неоднорідним і має структурні елементи» [44].

Поява поняття «власний капітал» в економічній термінології має «об'єктивний характер, в основі якого лежить узагальнення багатовікової практики. Його історичний огляд вказує на глибокий генезис і широту підходів до трактування власного капіталу як економічної категорії. Серед науковців немає єдності щодо визначення поняття «власний капітал», у зв'язку з чим уточнено це поняття. Так, мають місце різні концепції власного капіталу зокрема фінансова, натуральна, трудова. Капітал розглядається як категорія не лише юристами і економістами а також і політиками» [44]. Як об'єкт фінансової звітності власний капітал — це частина в активах, що залишається після вирахування його зобов'язань.

Є різні підходи щодо групування власного капіталу. В основу діючої облікової моделі та структури фінансової звітності покладено поділ власного капіталу на внесений та зароблений.

При створенні підприємств реєструється внесений капітал, що визначає пропорції власності засновників. Після реєстрації також є можливим додаткове внесення коштів засновниками тобто складовою внесеного капіталу є

додатковий, крім цього додатковий капітал може створюватися при здійсненні окремих господарських операцій, таких наприклад, як отримання активів без оплати тощо. Тобто додатковий капітал за джерелом походження може бути як внесений так і зароблений. Власний капітал поділяють на реєстрований та не реєстрований, що має бути враховано при ведені бухгалтерського обліку.

Сучасні дослідники акцентують увагу на тотожність основних позицій вітчизняної нормативної регламентації із міжнародними стандартами стосовно визначення термінів та підходів стосовно трактування власного капіталу. Відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [44] - власний капітал — частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань. Проте, зауважують, що «Облікове визначення» не надає критеріїв визнання окремих елементів власного капіталу.

Спираючись на це визначення одним з основних завдань обліку капіталу є облікове відображення прав власності, а саме частки кожного з власників у статутному капіталі (відповідно до якої власники мають право на частку чистих активів підприємства). Таблицею 1.1 наведено розуміння власного капіталу, як об'єкту обліку різними науковцями та його тлумачення різними нормативними документами.

Таблиця 1.1

Трактування економічної категорії «власний капітал» як облікової
одиниці

№	Автор, або джерело	Визначення власного капіталу
1	2	3
1	Економічна енциклопедія	«Це система об'єктивних відносин між людьми, що історично змінюються в процесі виробництва, розподілу, обміну, споживання і характеризують привласнення засобів виробництва і предметів споживання» [44]
3	Макконел К.Р., Брю С.Л.	«Загальний розмір активів, мінус загальний розмір зобов'язань фірми або окремої особи; частка власників фірми в загальному обсязі її активів» [44]
4	Фінансовий словник	«Фінансові засоби окремого суб'єкта господарювання, які належать йому на правах власності і використовуються для формування певної частини його активів (чистих активів підприємства)» [44]

5	Ле-Кутре В.	«Різниця між загальною цінністю всього стану майна та загальною вартістю боргів» [44]
6	Шерр И.Ф.	Різниця між сукупністю всього майна та зобов'язань
7	Кипарисов Н.А.	«Створюється виключно шляхом вкладів власників і є законно встановленим розміром прав власника до підприємства» [44]
8	Блатов Н.А.	«Вноситься власником зовні, у вигляді активних цінностей при виникненні підприємства та далі змінюється або при додаткових вкладах або внаслідок вилучення частини цінностей з господарства; при цьому збільшення капіталу приєднанням до нього чистого прибутку повинно розглядатись, як додатковий внесок, а зменшення капіталу від погашення дефіциту – як вилучення частини цінностей з господарства» [44]
9	Нидлз Б., Андерсен Х., Колдуэл Д.	«Капітал відображає обсяг прав та інтересів власника фірми. Порядок розрахунку розрізняється залежно від форми власності, тобто фірма є товариством (з повною або обмеженою відповідальністю) чи корпорацією» [44]
10	Довідник бухгалтера від А до Я	«Капітал, який вклали співвласники (акціонери) компанії. Власний капітал компанії є результатом інвестиції в неї з боку інвесторів-співвласників цієї компанії» [44]
11	Хендриксен Е.С., Ван Бреда М.Ф.	На практиці термін «капітал» асоціюється з «власним (акціонерним) капіталом фірми. Капітал є сукупність часток вкладників: частки кредиторів створюють кредиторську заборгованість, частки акціонерів – акціонерний капітал» [44]
12	Бетге Йорг	Це «різниця між сумами активів і зобов'язаннями організації за мінусом доходів майбутніх періодів. Власний капітал організації або надходить ззовні, або створюється шляхом тезаврування (накопичення прибутку)» [44]
13	Велш Г.А., Шорт Д.Г.	«Облік капіталу власників ґрунтується на концепції джерела. Двома основними джерелами капіталу власників корпорації є внесений капітал і нерозподілений дохід» [44]
14	НП(С)БО 1«Загальні вимоги до фінансової звітності»	«Частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань» [44]
15	Білуха М.Т.	«Сукупність матеріальних ресурсів і коштів, фінансових вкладень і витрат на придбання прав, необхідних для суб'єктив господарювання» [44]
16	Кужельний М.В., Лінник В.Г.	«Сукупність вкладень всіх власників у сукупне майно даного підприємства у грошовому вираженні для забезпечення його діяльності згідно з установчими документами» [44]
17	Крупка Я.Д.	«Всі складові власного капіталу з урахуванням акціонерного, додаткового капіталу, нерозподіленого прибутку з таких міркувань: усі розглянуті складові є джерелом активів фірми; відображають суму зобов'язань перед інвесторами, засновниками; внесені й використовуються на фірмі з метою додаткового нагромадження капіталу» [44].

18	Новодворський В.Д., Марин В.В.	«Величина власного капіталу організації дорівнює вартості чистих активів, які являють собою вартість активів за вирахуванням зобов'язань» [44]
19	Ткаченко Н.М.	«визначається як частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань» [44]
20	Бутинець Ф.Ф.	«Загальна вартість засобів підприємства, які належать йому на правах власності та використовуються ним для формування його активів» [44]
21	Пушкар М.С.	«Це сукупність суми різних капіталів (статутного, пайового, додаткового, резервного, вилученого, неоплаченого, нерозподіленого прибутку)» [44]
22	Мельничук В.В.	Це «суми внесків (вкладів) засновників, що відображають обсяг прав власності, оцінених за ринковою вартістю на момент створення господарюючого суб'єкта, та вартість, одержана в результаті ефективної діяльності підприємства, зокрема нерозподілений прибуток, безоплатно одержані активи та суми дооцінки необоротних активів» [44]
23	Канцуров О.О.	«Вартісний вираз власних коштів підприємства є власним джерелом відтворення активів і відображає обсяг прав власників» [44]
24	Наумова Т.А.	«Власні джерела фінансування підприємства, які без відповідного строку повернення внесені його засновниками, накопичені протягом строку існування підприємства в сумі реінвестованого чистого прибутку, а також дарчий капітал» [44]

Складено автором на основі [6, 8, 19, 34, 26, 36]

Більш прийнятним вважається «економічне» визначення власного капіталу - як суми власних коштів підприємства, що є результатом його діяльності чи отримана від власників або учасників підприємства у вигляді внесків, придбаних акцій, паїв тощо.

Серед науковців немає єдності щодо визначення поняття «власний капітал», у зв'язку з чим уточнимо це поняття. Вважаємо, що власний капітал — сукупна вартість власних ресурсів підприємства, що належать йому на правах власності і які воно використовує для створення активів. Сума власного капіталу розраховується як частина активів, що залишається після вирахування його зобов'язань. Дослідження власного капіталу вимагає з'ясування природи капіталу. Найважливішими аспектами розкриття сутності капіталу є економічний, правовий та бухгалтерський (рис. 1.1).

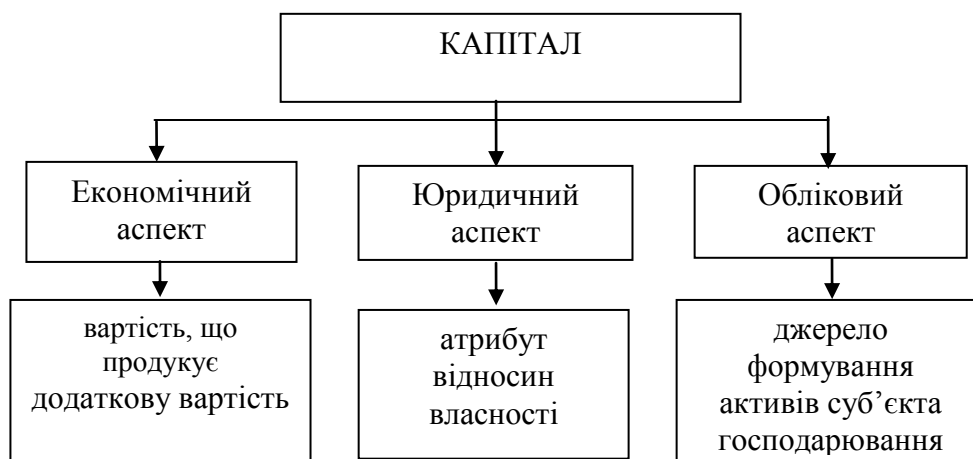

Рис. 1.1 Тракткування капіталу в трьох аспектах

Сучасні науковці досліджують структуру власного капіталу та класифікують його елементи за різними критеріями, серед яких найбільш поширені форма та рівень відповідальності.

Рис. 1.2 Класифікація власного капіталу

Частина прибутку, отримана в результаті ефективної діяльності підприємства, яка не розподілялася між акціонерами, а реінвестувалася в підприємство.

Рекомендації, щодо оцінки та відображення у фінансовій звітності

інформації, щодо елементів власного капіталу міжнародними та національними обліковими стандартами представлено в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Регламентация відображення в обліку і звітності за вітчизняними та міжнародними стандартами власного капіталу

Поняття, що глумачиться	МСБО	П(С)БО
Визначення капіталу	Концептуальні основи (framework) «Принципи підготовки фінансової звітності»	НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»
Характеристика капіталу та його відмінність від зобов'язань	МСФЗ (IFRS) 7 «Фінансові інструменти: розкриття» Інтерпретації (IFRIC) 2 «Частки участі в кооперативах і подібних фінансових інструментах»	НП(С)БО 12 «Фінансові інвестиції»
Відображення у складі капіталу зміни вартості окремих видів активів, а також відстрочені податки, пов'язані з цим	МСБО (IAS) 12 «Податки на прибуток» МСБО (IAS) 16 «Основні засоби» МСБО (IAS) 38 «Нематеріальні активи» МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та	НП(С)БО 17 «Податок на прибуток» НП(С)БО 7 «Основні засоби» НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи» НП(С)БО 12 «Фінансові інвестиції»
Відображення у складі капіталу результатів змін облікової політики та виправлення помилок	МСБО (IAS) 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки»	НП(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах»
Відображення у складі капіталу результатів змін курсової різниці	МСБО (IAS) 21 «Вплив змін валютних курсів»	НП(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів»
Розкриття інформації щодо власного капіталу у фінансовій звітності підприємства	МСБО (IAS) 1 «Подання фінансових звітів»	НП(С)БО 1 НП(С)БО 34 «Платіж на основі акцій»

Складено автором на основі [6, 8, 19, 34, 26, 36]

Вітчизняні стандарти бухгалтерського обліку обов'язковим структурним елементом фінансової звітності в розділі власного капіталу визначають резервний капітал і додатковий капітал. З 2014 року його частина звільнена від додаткового капіталу як капітал у додаткових розмірах, який відокремлюється в обліку та звітності. Резервний капітал створюється в процесі розподілу прибутку, а додатковий має різні джерела створення.

Майнові відносини в сільському господарстві мають певну специфіку, яка безпосередньо впливає на їх відображення в бухгалтерському обліку. Етапи

створення та вдосконалення методології бухгалтерського обліку безпосередньо пов'язані з розвитком соціально-економічних відносин. Проте стан бухгалтерського обліку та досконалість облікових процедур опосередковано впливає на ефективність господарських відносин. Основною передумовою реалізації прав власників, насамперед права на захист, сучасні науковці вважають відображення в бухгалтерському обліку взаємовідносин. Відповідно до основних етапів трансформації відносин власності в аграрному секторі економіки необхідно внести адекватні зміни в систему бухгалтерського обліку. Відносини власності впроваджуються в господарську практику суб'єкта господарювання шляхом створення власного капіталу та реалізації права власника як права на отримання доходу. За джерелами формування та структурою власний капітал підприємств може мати різні елементи, які залежать як від організаційно-правової форми, так і від рівня управління фінансами та фінансової політики підприємств.

Сільське господарство характеризується різноманітністю розмірів та організаційно правових форм. Таблицею 1.3 наведено інформацію за даними Державної служби статистики України [18]

Таблиця 1.3

Розвиток аграрних підприємств України у 2018–2032 рр.

Показник	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Відхилення
Сільське населення у віці 16–59 років, тис. осіб	8584,9	8558,3	8526,5	8486,4	8442,1	7911,9	-142,8
Кількість найманих працівників, тис. осіб	724,8	711	697,8	652,1	596	560,3	-128,8
Виробництво сільськогосподарської продукції в аграрних підприємствах, тис. грн (у постійних цінах 2010 року)	94089	121054	113082	136591	139058	131919	44969,4

Кількість аграрних підприємств	56493	56133	49415	49046	46199	45379	-10294
в т. ч. приватні підприємства	4243	4140	4220	4095	3772	3627	-471
в т. ч. фермерські господарства	41726	41488	34035	34168	33084	32303	-8642

За даними таблиці переважають фермерські господарства, їх частка становить 71,2%, частка приватних унітарних підприємств – біля 8%, а решта підприємств – 20,8% - корпоративні. За даними Кіровоградської облдержадміністрації [19], по Кіровоградській області дещо інша структура. Рисунком 1.3 подано розподіл сільгоспугідь, що використовуються підприємствами різних форм господарювання.

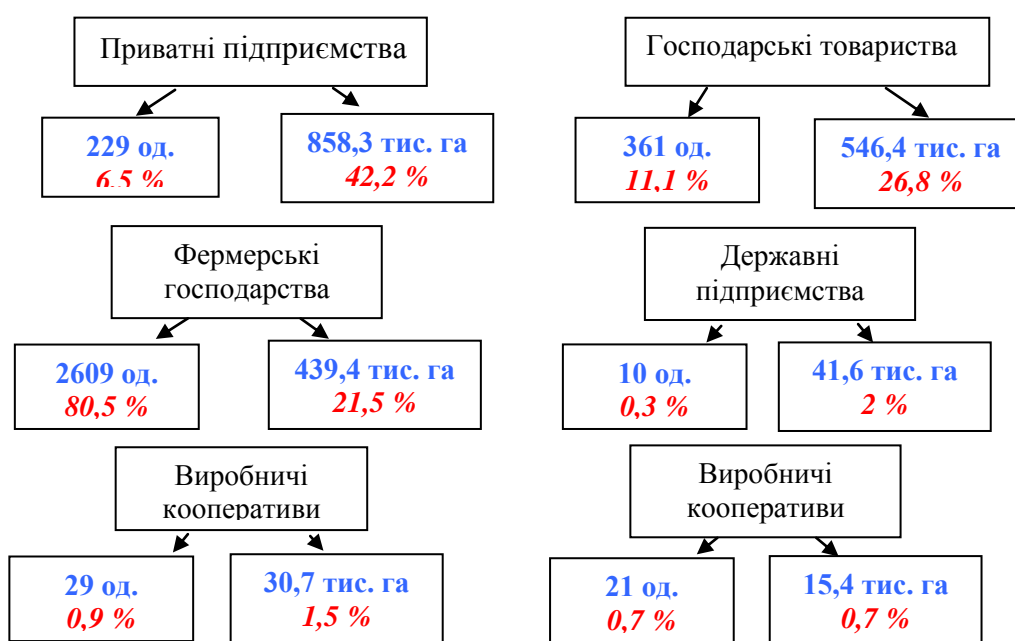

Рис. 1.3 Кількість сільськогосподарських підприємств в Кіровоградській області.

У результаті трансформації умов власності в сільському господарстві створювалися різноманітні підприємства. До реформи на Кіровоградщині працювало близько 500 колективних сільськогосподарських підприємств, а наразі – 3239 різних сільськогосподарських підприємств. Найбільш привабливою формою бізнесу за останні роки (за кількістю, а не за площею) стали фермерські господарства. На другому місці за кількістю товариства з

обмеженою відповідальністю (11,1%). На Кіровоградщині також діють приватні підприємства (6,5%), кооперативи та об'єднання селянських господарств. Незалежно від організаційно-правової форми ці підприємства мають право створювати резервний капітал, вносити додаткові вклади понад основний капітал, а в окремих випадках також зобов'язані проводити переоцінку активів і зобов'язань. Для окремих організаційних підрозділів створення резервного капіталу є обов'язковим відповідно до вимог Господарського кодексу.

Серед підприємств інших форм господарювання мають місце такі як об'єднання фермерських господарств, що поширені у Долинському районі.

Суб'єкти господарювання, що функціонують як юридичні особи у відповідності з чинним законодавством зобов'язані вести бухгалтерський облік, зокрема бухгалтерський облік власного капіталу за такими елементами як внесений (реєстрований) капітал, резервний, додатковий, капітал у дооцінках та зароблений (нерозподілений прибуток). Принципові засади відображення в обліку та звітності власного капіталу викладені у НПСБО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Спостерігаються певні проблеми невідповідності чинного законодавства стосовно розвитку відносин власності у сільському господарстві та регламентація відображення в обліку відносин власності. Таблицею 1.4. представлені неврегульовані питання діяльності аграрних підприємств та їх відображення в обліку.

**Неврегульовані питання діяльності аграрних корпорацій та їх
відображення в обліку**

№	Правове врегулювання	Сучасний стан	Примітка
1	Законодавча регламентація та відображення в статутних документах відносин між власниками внесеного капіталу та паїв	Неврегульоване законодавство стосовно визначеності на загально вигідних умовах форми відносин	Невідповідність діючої регламентації обліку для корпорацій: - вимоги НПСБО 1 заперечують можливість участі у прибутках власників майнових і земельних паїв, сільських територіальних громад;
2	Законодавча регламентація внутрішньо корпоративних відносин між пайовиками-засновниками та менеджерами	Неврегульоване законодавство стосовно визначеності відносин між пайовиками-засновниками та внутрішньо корпоративними управлінцями	- НП(С)БО 26 – не передбачає виплати працюючим за рахунок прибутку; - не враховано особливості кооперативів з обліку кооперативних виплат і доходу
3	Законодавча регламентація та обов'язкова державна реєстрація Статутів стосовно корпоративних відносин	Неврегульована процедура регламентації корпоративних відносин на рівні нормативних і статутних документів.	
4	Недостатньо врегульовано порядок формування додаткового капіталу	Не прописано механізм розподільчих відносин та право власності на додатковий капітал, що негативно впливає на реалізацію інтересів власників	Відсутня вимога аналітичного обліку додаткового капіталу по засновниках підприємств
5	Спостерігається невідповідність законодавства в частині відображення в обліку з метою оподаткування для потреб формування фінансової звітності	+	+
6	Спостерігається низький рівень фінансового менеджменту в частині формування страхових резервів	+	Формалізація обліку резервного капіталу

У процесі реформування системи бухгалтерського обліку України посилюється спрямованість бухгалтерського обліку на реалізацію інформаційної функції, тобто захист інтересів власників, особливо щодо таких елементів власного капіталу, як додатковий капітал і резерви. У сільському господарстві створення додаткового капіталу характерне за наявності орендованих майнових паїв, а резервний капітал більш важливий для сільськогосподарських підприємств через ризикованість діяльності.

За думкою провідних науковців проблемним є забезпечення на практиці захисту прав власників і відсутність належного контролю за дотриманням чинного законодавства в сільському господарстві стосовно ведення обліку та формування фінансової звітності. З огляду на це розвиток аудиторського супроводження та методичного і фінансового забезпечення проведення бухгалтерської експертизи розглядаються як гарантія захисту повноважень власників.

1.2. Теоретичні аспекти формування інформаційно-аналітичного забезпечення аудиту власного капіталу сільськогосподарських підприємств

Інформаційно-аналітичне забезпечення власного капіталу є важливою частиною фінансової звітності, яка відображає джерела фінансування підприємства за рахунок власних коштів власників.

Для більш повного розкриття сутності власного капіталу необхідно визначити його складові. Складові власного капіталу та їх характеристика подані у таблиці 1.5.

Складові власного капіталу

Таблиця 1.5

№	Складові власного капіталу	Характеристика
1	2	3
1	Зареєстрований (пайовий) капітал	Юридично оформлена, офіційно об'явлена і належним чином зареєстрована частина внесків власників до капіталу підприємства. У тому числі виділяють: - статутний капітал – зафіксована в установчих документах загальна вартість активів, які є внеском власників (учасників) до капіталу підприємства; - пайовий капітал – сукупність коштів фізичних і юридичних осіб, добровільно розміщених у товаристві для здійснення його господарської діяльності, а саме: суми пайових внесків членів споживчого товариства, колективного сільськогосподарського підприємства, житлово-будівельного кооперативу, кредитної спілки та інших підприємств, що передбачені установчими документами.
2	Капітал у дооцінках	Призначено для обліку і узагальнення інформації про дооцінки (уцінки) необоротних активів і фінансових інструментів, які відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку відображаються у складі власного капіталу і розкриваються у звіті про фінансові результати (звіті про сукупний дохід). Залишок на цьому рахунку зменшується у разі уцінки та вибуття зазначених активів, зменшення їх корисності тощо.
3	Додатковий капітал	Капітал, внесений засновниками понад суму статутного капіталу, а також капітал, накопичений внаслідок здійснення операцій щодо дооцінки необоротних активів і фінансових інструментів, одержання необоротних активів на безоплатній основі та інших видів додаткового капіталу.
4	Резервний капітал	Частина власного акціонерного капіталу, який не належить ні до оплаченого акціонерного капіталу, ні до нерозподіленого прибутку і включає такі статті, як 1. додаткові суми (поверх номіналу), одержані за знову видані акції; 2. залишок, що виник в результаті підвищення вартості акції 3. суми, які виникли в результаті переводу нерозподіленого прибутку в капітал внаслідок виплати дивідендів не готівкою, а акціями.
5	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	Частина чистого прибутку, яка залишається у розпорядженні підприємства після виплати доходів власникам у вигляді дивідендів, формування резервного капіталу, поповнення статутного капіталу та використання на інші потреби.
6	Вилучений капітал	Собівартість акцій власної емісії або часток, викуплених товариством у його учасників, та зміни неоплаченого капіталу в результаті збільшення або зменшення дебіторської заборгованості учасників за внесками до статутного капіталу підприємства. Вилучений капітал зменшує величину власного капіталу.
7	Неоплачений капітал	Сума заборгованості власників (учасників) за внесками до статутного капіталу

Ці складові показують суму, яку власники надали підприємству як внески або яку вони зберегли у вигляді нерозподіленого прибутку. Усі ці типи капіталу можна розділити на три групи (табл. 1.6) [47].

Таблиця 1.6

Структура власного капіталу

№	Вкладений капітал	Накопичений капітал	Регулюючий капітал
1	Зареєстрований (пайовий капітал)	Капітал в дооцінках	Вкладений капітал
		Додатковий капітал (крім іншого вкладеного капіталу)	
2	Інший вкладений капітал	Резервний капітал	Накопичений капітал
		Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	

Виходячи з «неоднозначності у трактуванні самої сутності та складових власного капіталу в Україні та закордоном зумовлена, головним чином, різними його функціями, які визначаються наявністю чотирьох суб'єктів економічних відносин, а саме – власники, підприємство, кредитори та держава, які мають свої інтереси щодо власного капіталу в кожній країні. І відповідно до інтересів власників капітал відображає в собі обсяг їх прав, тобто, наприклад, для держави він виступає джерелом розширеного відтворення, у зміцненні стабільності підприємства та розвитку в інтересах суспільства, а для кредиторів – критерієм оцінки надійності та гарантом того, що підприємство своєчасно виконає свої зобов'язання» [52].

Відповідно до вимог МСБО, зобразимо в таблиці 1.7 в структурі власного капіталу вітчизняних підприємств такий капітал:

Таблиця 1.7

Структура власного капіталу вітчизняних підприємств

№	Структура власного капіталу
1	«Інвестований капітал у складі статутного (зареєстрованого) і додаткового капіталу (емісійний дохід і курсові різниці, що виникли при інвестуванні капіталу)» [52];
2	«Накопичений капітал у складі реінвестованого капіталу, нерозподіленого прибутку і набутого капіталу (приріст вартості майна від переоцінки основних засобів, безоплатне надходження майна, інвестиційні засоби власників, використані цільові кошти)» [52];
3	«Резервний капітал у складі оціночних і витратних резервів; потенційний капітал у складі цільового фінансування, цільових надходжень і доходів майбутніх періодів» [52].

У таблиці 1.8. можна детально розглянути основні нормативні документи, які регламентують інформаційно-аналітичне забезпечення аудиту власного капіталу.

Таблиця 1.8

Нормативні документи, які регулюють інформаційно-аналітичне забезпечення аудиту власного капіталу в Україні

№	Нормативні документи	Характеристика
1	2	3
1	Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року №436 IV в	«Визначає основні принципи господарювання в Україні та регулює економічні та господарські відносини, що виникають у процесі організації господарської діяльності між суб'єктами господарювання (операції зі створення, зміни та використання власного капіталу, що виникають в результаті господарської діяльності). Він також встановлює умови та порядок випуску та придбання цінних паперів суб'єктами господарювання. Окремий розділ підкреслює умови ведення бізнесу та процес державної реєстрації» [52] .
2	Господарський Кодекс України (стаття 86)	«Передбачає, що внесками учасників можуть бути будівлі, споруди, обладнання та інші матеріальні цінності, цінні папери, права користування землею, водою та іншими природними ресурсами, будівлями, спорудами, а також інші майнові права, грошові кошти (в тому числі в іноземній валюті). Згідно Кодексу (стаття 86 пункт 3) забороняється використовувати для формування статутного фонду товариства бюджетні кошти, кошти, отримані в кредит і під заставу» [23]
3	Цивільний кодекс України від 19.06.2003року № 980-IV	«Регулює взаємовідносини, що виникають під час діяльності суб'єктів (питання господарських зобов'язань та заборгованостей, що виникають в процесі управління), визначає поняття, види господарських товариств, а також склад їхнього Майна» [85]
4	Податковий кодекс України від 02.12.2010року №2755-VI	«Визначає корпоративні права – права особи, частка якої визначається у статутному фонді господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності передбачені законом та статутними документами» [52]

5	Закон України «Про господарські товариства» від 19.09.1991 № 1576-ХІІ	«Визначає організаційні, економічні, правові утворення господарських товариств. У законі зазначено, що акціонерні товариства утворюються на основі встановленого договору і статуту. Установчі документи повинні містити в собі відомості про вид діяльності, склад засновників, назва, місце знаходження, розмір і порядок утворення статутного фонду, порядок розподілу прибутку і збитків, склад та компетенцію об'єднання. Також регламентує створення резервного капіталу, який не повинен бути меншим 25% статутного капіталу, а розмір щорічних відрахувань до нього має бути не менше 5% суми чистого прибутку» [52].
6	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», прийнятий Верховною Радою України від 16.07.1999 № 996-ХІV	«Є найголовнішим нормативним документом на який опирається кожний бухгалтер. Цей Закон визначає правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні визначає власний капітал як частину в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань» [68].
7	Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність»	«Визначає правові засади здійснення аудиторської діяльності в Україні і спрямований на створення системи незалежного фінансового контролю з метою захисту інтересів користувачів фінансової та іншої економічної інформації» [52].
8	Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 08.09.1991 №1560 – ХІІ.	«Даний закон визначає загальні правові, економічні та соціальні умови інвестиційної діяльності на території України. Спрямований на забезпечення рівного захисту прав, інтересів та майно суб'єктів інвестиційної діяльності незалежно від форм власності, а також на ефективне інвестування народного господарства України» [70].

З 2014 року виокремлено рахунок для обліку капіталу у дооцінках, а саме для цього облікового об'єкту власного капіталу призначено рахунок 41 «Капітал у дооцінках». Капітал у дооцінках формується у результаті проведених дооцінок, що здійснюються в межах правового поля відповідно до вимог національних стандартів з обліку активів. Відповідно джерелом формування є процеси, що обумовлюють збільшення вартості активів за традиційним поділом цей капітал є не реєстрованим але його не можливо ідентифікувати ні як зароблений ні як внесений. Також, відповідно до традиційної класифікації елементи власного капіталу поділяють на постійні та

змінні, що до капіталу у дооцінках, він є змінним.

Типовим Планом рахунків передбачено ведення обліку капіталу у дооцінках за субрахунками:

411 «Дооцінка (уцінка) основних засобів»;

412 «Дооцінка (уцінка) нематеріальних активів»;

413 «Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів»;

414 «Інший капітал у дооцінках».

На субрахунку 411 «Дооцінка (уцінка) основних засобів узагальнюється інформація про дооцінки об'єктів основних засобів, уцінки таких об'єктів в межах сум раніше проведених дооцінок, віднесення сум дооцінки до нерозподіленого прибутку» [52].

На субрахунку 412 «Дооцінка (уцінка) нематеріальних активів узагальнюється інформація про дооцінки об'єктів нематеріальних активів, уцінки таких об'єктів в межах сум раніше проведених дооцінок, віднесення сум дооцінки до нерозподіленого прибутку» [52].

На субрахунку 413 «Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів узагальнюється інформація про зміну балансової вартості об'єкта хеджування при значенні коефіцієнта ефективності хеджування грошових потоків у межах, визначених національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, та віднесення сум до первісної вартості фінансових активів чи фінансових зобов'язань або до складу інших доходів (витрат)» [52].

На субрахунку 414 «Інший капітал у дооцінках узагальнюється інформація про інший капітал у дооцінках, не відображений на інших субрахунках. Саме цей субрахунок мають використовувати сільськогосподарські підприємства для відображення дооцінки біологічних активів, облік яких здійснюється за справедливою вартістю» [52].

Відповідно до Інструкції із застосування Плану рахунків Рахунок 41 «Капітал у дооцінках» кореспондує при здійсненні дооцінки по кредиту 41 рахунку з дебетом рахунків обліку матеріальних, нематеріальних та фінансових

активів, зносу необоротних активів, капітальних інвестицій [28]. При формуванні вступного залишку, як було зазначено вище кореспондує з дебетом рахунку 42 «Додатковий капітал». Дебетові обороти по рахунку 41 відображують уцінку активів та збільшення нарахованого зносу.

Додатковий капітал — це суми, внесені власниками господарського товариства понад реєстрований капітал; вартість необоротних активів, безкоштовно отриманих підприємством від інших осіб; інші види додаткового капіталу.

Для обліку додаткового капіталу призначено рахунок 42 «Додатковий капітал» на якому узагальнюється інформація про суми, на які вартість реалізації випущених акцій перевищує їхню номінальну вартість, а також про вартість необоротних активів, безкоштовно отриманих підприємством від інших осіб, та інші види додаткового капіталу.

За кредитом рахунку 42 «Додатковий капітал» відображається збільшення додаткового капіталу, за дебетом - його зменшення.

Рахунок 42 «Додатковий капітал» має такі субрахунки:

421 «Емісійний дохід»

422 «Інший вкладений капітал»

423 «Накопичені курсові різниці»

424 «Безоплатно одержані необоротні активи»

425 «Інший додатковий капітал»

Додатковий капітал таким чином містить як внесений так і зароблений капітал, проте додатковий капітал є складовою незареєстрованого капіталу. Для сільськогосподарських підприємств з огляду на те, що більшість господарств не є безпосередньо суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності такий елемент додаткового капіталу, як курсові різниці не є поширеним. Також, незначна частка аграрних підприємств мають емісійний дохід. Більш характерним для сільськогосподарських підприємств є господарські операції пов'язані із внесками засновників понад статутний капітал, особливо при реінвестуванні

дивідендів. З метою узагальнення інформації про стан і рух резервного капіталу підприємств Планом рахунків передбачено рахунок 43 «Резервний капітал». Схематично побудову обліку формування та руху резервного капіталу представлено рис. 1.4.

Аналітичний облік резервного капіталу необхідно вести за його видами (типовим Планом рахунку передбачено субрахунки). На практиці більшість підприємств аналітичний облік за рахунком 43 «Резервний капітал» не ведуть. Створення резервного капіталу декларується більшістю товариств у статутних документах, що обумовлено вимогами Цивільного кодексу стосовно обов'язковості формування резервного капіталу в межах 25% статутного. Проблема полягає в тому, що розмір мінімальний капіталу Товариств з обмеженою відповідальністю є незначним і утворення резервного капіталу в цих обсягах не вирішує проблем підприємств із створенням страхових резервів. Проблема посилюється у сільськогосподарських товариств з огляду на залежність результатів діяльності від кліматичних умов.

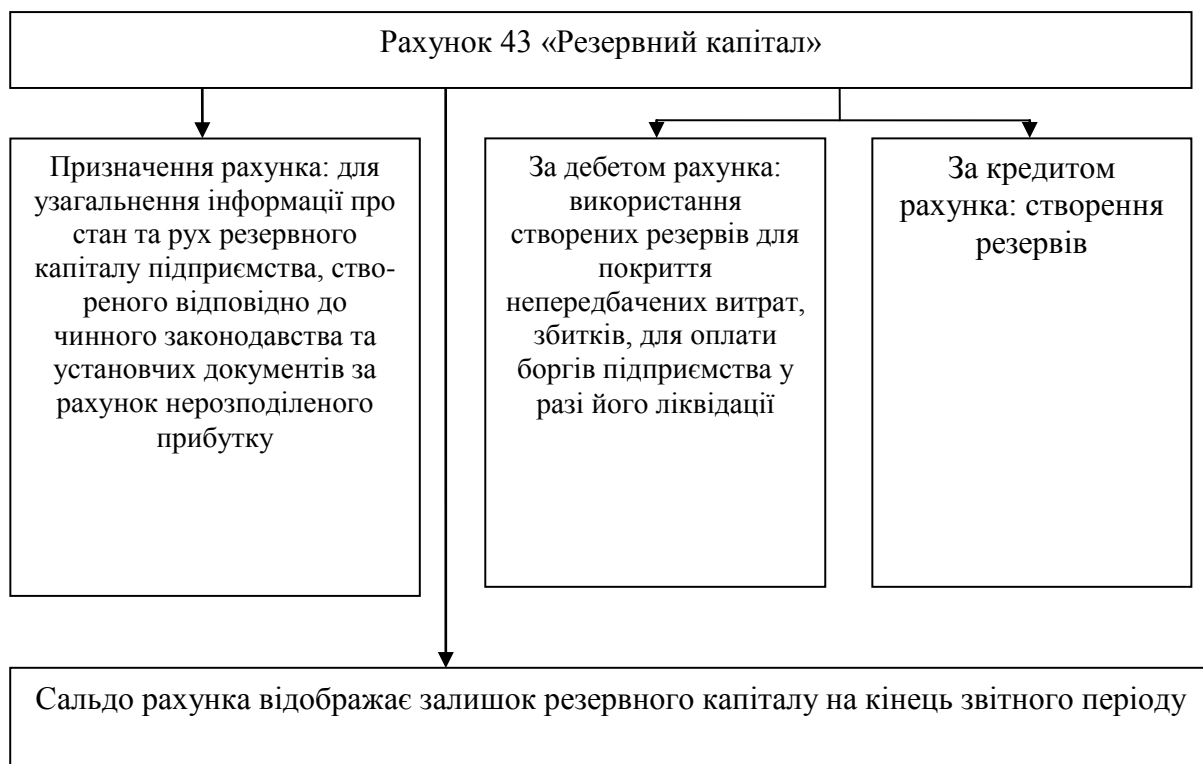

Рис. 1.4. Побудова інформаційно – аналітичного забезпечення

формування та руху резервного капіталу

В умовах реформи бухгалтерського обліку відповідно до вимог МСФЗ у структурі власного капіталу підприємств пропонується його розподіл на інвестований, накопичений, резервний та потенційний капіталу. Це, в свою чергу, допоможе вдосконалити бухгалтерський облік власного капіталу на вітчизняних підприємствах. (рис. 1.4)

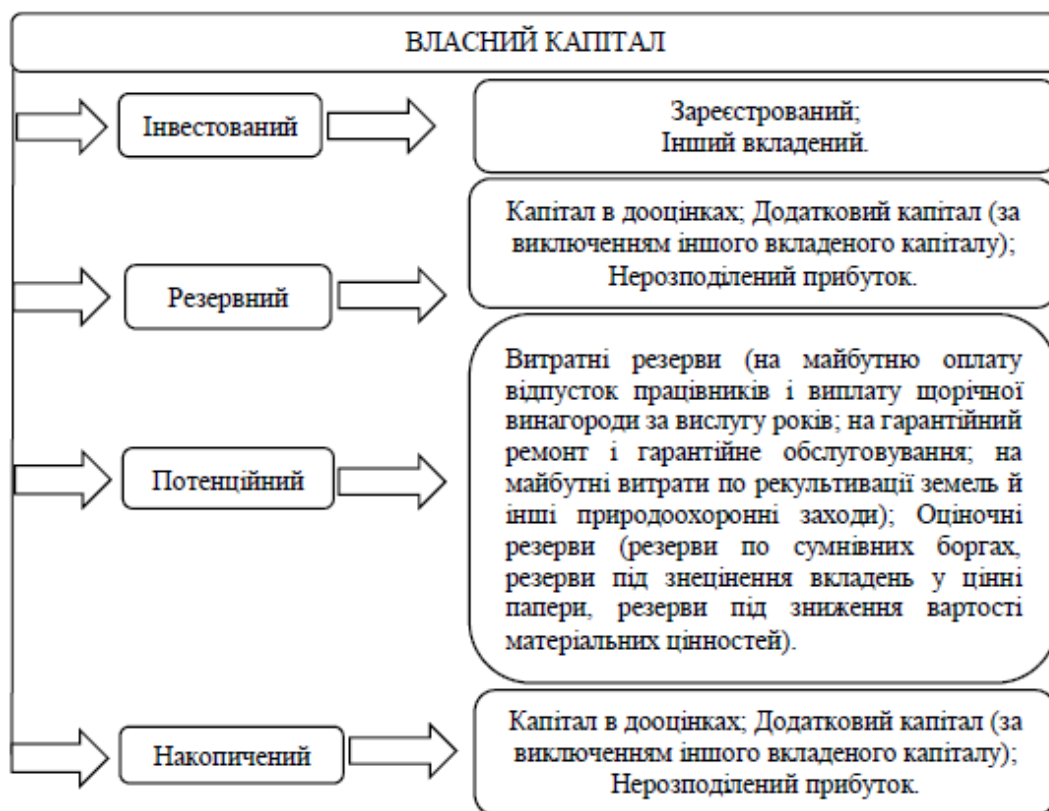

Рис. 1.4. Класифікація власного капіталу відповідно до вимог МСФЗ

Таким чином, для обліку капіталу Планом рахунків передбачено рахунки 4 класу. Спостерігаються проблемні моменти облікової та аудиторської практики за цими об'єктами у сільському господарстві, що обумовлено низьким рівнем фінансового менеджменту та недостатнім рівнем контролю ведення обліку сільськогосподарськими підприємствами у відповідності до

норм законодавства.

1.3 Методичні аспекти проведення аудиту власного капіталу сільськогосподарських підприємств

Стабільність діяльності сільськогосподарського підприємства значною мірою залежить від належного інформаційно – аналітичного забезпечення власного капіталу. Тому аудит власного капіталу є одним з найважливіших аспектів загального аудиту підприємства. Адже власний капітал відображає частку засновників у активах підприємства та є основним джерелом фінансування його діяльності.

Під час аудиту власного капіталу перевіряється правильність його формування, використання та відображення у фінансовій звітності згідно з чинним законодавством та стандартами бухгалтерського обліку. Аудитори оцінюють адекватність облікової політики щодо капіталу, операції з акціонерами/учасниками, резерви та нерозподілений прибуток.

Особливу увагу слід приділяти транзакціям із пов'язаними сторонами, які можуть впливати на структуру капіталу, а також дотриманню компанією вимог щодо розкриття інформації про власний капітал у примітках до фінансової звітності.

Ретельний аудит капіталу допомагає виявити потенційні ризики та порушення, надати рекомендації щодо вдосконалення обліку та процедур внутрішнього контролю. Це забезпечує захист інтересів інвесторів, кредиторів та інших стейкхолдерів, а також сприяє зміцненню фінансової стійкості підприємства.

Перед проведенням аудиту власного капіталу необхідно чітко визначити його мету. Серед науковців немає одностайної думки щодо цілей такого аудиту.

Загалом, мета - це бажаний майбутній стан, досягнення якого є кінцевою точкою певного процесу чи діяльності. Успіх проекту або важливої роботи

безпосередньо пов'язаний з досягненням поставленої мети. Наприклад, мета візиту, мета діяльності підприємства тощо.

Відповідно до Міжнародного стандарту аудиту 200 «Загальні цілі незалежного аудитора та проведення аудиту відповідно до Міжнародних стандартів аудиту», основною метою аудиту є підвищення рівня довіри визначених користувачів до фінансової звітності. Це досягається шляхом висловлення аудитором обґрунтованої думки про те, чи складена фінансова звітність у всіх суттєвих аспектах відповідно до застосовної концептуальної основи фінансової звітності.

Стосовно аудиту власного капіталу, його метою може бути забезпечення впевненості в тому, що інформація про склад і рух капіталу у фінансових звітах є достовірною, повною та відповідає всім нормативним вимогам. Аудитори повинні перевірити правильність формування статутного капіталу, операцій з акціонерами/учасниками, нарахування та використання резервів і нерозподіленого прибутку.

Крім того, важливою метою є оцінка адекватності системи внутрішнього контролю стосовно капіталу та надання рекомендацій щодо її вдосконалення. Це дозволить мінімізувати ризики помилок і шахрайства в обліку капіталу в майбутньому.

Загалом, чітке визначення мети аудиту власного капіталу допоможе аудиторам сфокусувати свою роботу, обрати належні процедури та забезпечити високу якість перевірки, що в підсумку сприятиме підвищенню достовірності фінансової інформації для користувачів. Розглянемо погляди вчених на мету аудиту власного капіталу в таблиці 1.8

Таблиця 1.8

Визначення вчених про мету аудиту власного капіталу

Вчені	Мета аудиту власного капіталу
А. П. Макаренко, Ю. В. Малініна	«Встановлення достовірності та правильності відображення в обліку операцій з власним капіталом відповідно до чинного законодавства та висловлення аудитором незалежної думки щодо правильності відображення інформації у звітності

	підприємства» [25]
Ф.Ф. Бутинець	«Встановлення достовірності первинних даних відносно формування та використання власного капіталу, повноти та своєчасності відображення інформації в зведених документах та облікових регістрах, правильності ведення обліку власного капіталу відповідно до установчих документів та облікової політики, достовірності відображення стану власного капіталу у звітності підприємства» [25].
Л.П. Кулаковська, Ю.В. Піча	«Аудит власного капіталу проводиться з метою підтвердження аудиторським висновком інформації про власний капітал, його структуру та зміни у власному капіталу, що сталися протягом звітного періоду» [25].
Н.А. Іванова, О.В. Ролінський	«Установити достовірність первинних даних відносно формування та використання власного капіталу, повноти й своєчасності відображення інформації у зведених документах та облікових реєстрах, правильність ведення обліку власного капіталу відповідно до установчих документів та облікової політики, достовірність відображення стану власного капіталу у звітності підприємства» [25].

Джерело: складено авторами на основі джерела[7; 15]

На наш погляд, основною метою аудиту власного капіталу є надання незалежного професійного судження аудитора стосовно вірогідності обліку операцій із власним капіталом та законності відображення відповідної інформації у фінансовій звітності підприємства відповідно до чинних нормативно-правових актів.

Проте слід зазначити, що аудит власного капіталу має більш широкі цілі. По-перше, він покликаний забезпечити впевненість у тому, що формування, використання та розкриття інформації про власний капітал здійснюється згідно з обраною концептуальною основою фінансової звітності та принципами бухгалтерського обліку.

По-друге, в процесі аудиту перевіряється адекватність системи внутрішнього контролю стосовно операцій із капіталом та надаються рекомендації щодо її вдосконалення з метою мінімізації ризиків помилок і шахрайства.

Крім того, аудиторі мають оцінити вплив будь-яких виявлених викривлень у обліку власного капіталу на достовірність фінансової звітності в цілому та висловити відповідну обґрунтовану думку.

Важливою метою є також перевірка дотримання підприємством вимог щодо розкриття інформації про власний капітал у примітках до фінансових звітів, особливо в частині операцій із пов'язаними сторонами.

Таким чином, аудит власного капіталу не лише забезпечує достовірність відображення відповідної інформації, а й допомагає виявити потенційні ризики та слабкі місця в системі управління капіталом, надаючи керівництву рекомендації для їх усунення та підвищення якості корпоративного управління в цілому.

Розглянемо ключові завдання, що постають перед аудиторами під час перевірки власного капіталу:

- оцінка наявності та відповідності установчих документів компанії вимогам законодавства;
- перевірка дотримання норм чинного законодавства щодо формування власного капіталу та його відповідності даним, зазначеним в установчих документах;
- встановлення повноти і своєчасності внесків засновників, а також правильного відображення величини власного капіталу в обліку;
- аналіз своєчасності сплати мінімального розміру статутного капіталу при реєстрації підприємства;
- оцінка правомірності та правильності обліку змін у складі власного капіталу протягом звітного періоду;
- перевірка обґрунтованості вартісної оцінки майна, внесеного засновниками до статутного капіталу;
- встановлення дотримання вимог законодавства щодо оформлення первинних документів і ведення бухгалтерського обліку операцій з власним капіталом;
- аналіз повноти і точності відображення у звітності інформації про структуру власного капіталу та зміни, що сталися протягом року.

Крім вищезазначених завдань, аудитори також мають проаналізувати операції з резервним капіталом, цільовим фінансуванням і нерозподіленим прибутком на предмет відповідності нормативним вимогам. Важливим є перевірка правильності розрахунків та дотримання порядку сплати дивідендів.

Слід також звернути увагу на аналіз контрольного середовища, систем бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю стосовно операцій з власним капіталом з метою виявлення можливих ризиків та надання рекомендацій щодо їх мінімізації.

Виконання цих ключових завдань дозволяє аудиторам сформулювати обґрунтовану думку про достовірність та повноту відображення інформації про власний капітал у фінансовій звітності відповідно до застосовної концептуальної основи.

Ключовим завданням аудиту власного капіталу є перевірка коректності його формування, відображення в обліку та фінансовій звітності суб'єкта господарювання, а також визначення достовірності та відповідності інформації про власний капітал усім суттєвим нормативно-правовим актам, що регламентують порядок його облікового відображення.

Досліджуючи мету й завдання аудиту власного капіталу, варто розглянути його основні об'єкти. Загалом, об'єктом аудиту є те, що вивчає аудитор, на що спрямовані його дослідження під час перевірки, тобто вся господарсько-фінансова діяльність суб'єкта господарювання, відображена в бухгалтерському обліку та звітності. Конкретизуючи об'єкти аудиту власного капіталу, доцільно виділити кілька ключових аспектів.

По-перше, це елементи облікової політики, що стосуються відображення власного капіталу в обліку. Загальні правила бухгалтерського обліку в Україні встановлюються законодавчо, але на кожному підприємстві вони деталізуються обліковою політикою залежно від галузі, умов діяльності, кваліфікації персоналу та технічного забезпечення.

По-друге, об'єктом аудиту є первинні документи, що підтверджують операції з формування та змін у складі власного капіталу, а також реєстри бухгалтерського обліку, де такі операції відображаються.

Крім того, аудиторів вивчають фінансову звітність компанії, зокрема статті балансу та звіту про власний капітал, а також розкриття інформації про власний капітал у примітках до фінансових звітів.

Важливим аспектом є перевірка функціонування системи внутрішнього контролю щодо операцій з власним капіталом, включаючи розподіл обов'язків, порядок авторизації, процедури звірки тощо.

Аудиторів також аналізують дотримання компанією вимог законодавства, нормативних актів та внутрішніх політик стосовно власного капіталу.

Таким чином, ретельне вивчення всіх цих об'єктів дозволяє аудиторам сформуванню об'єктивну думку про достовірність обліку та звітності щодо власного капіталу суб'єкта господарювання.

Облікова політика, залежно від вибраних методів оцінки активів, власного капіталу та зобов'язань, може суттєво вплинути на фінансові результати діяльності підприємства. Від вдало сформованої облікової політики значною мірою залежать ефективність управління господарською діяльністю та стратегія розвитку компанії на перспективу. Тому щодо відображення власного капіталу в обліку важливо приділити увагу таким елементам облікової політики:

- положення (стандарти) бухгалтерського обліку, якими керується підприємство при веденні обліку власного капіталу і формуванні відповідної звітності;
- номенклатура робочих рахунків бухгалтерського обліку, будова аналітичних рахунків для обліку власного капіталу та його складових;
- порядок створення, використання та відображення в обліку резервного капіталу (за винятком випадків, коли він формується відповідно до законодавчих вимог);

- встановлений порядок вибуття учасників та визначення розміру належного їм додаткового капіталу;
- методика оцінки внесків до статутного капіталу та порядок його збільшення;
- підхід до розподілу чистого прибутку між різними складовими власного капіталу;
- база розподілу витрат за операціями з інструментами власного капіталу.

Крім того, в обліковій політиці слід чітко визначити методологічні засади формування інформації про власний капітал у фінансовій звітності, зокрема порядок розкриття такої інформації у примітках. Важливо також прописати процедури внутрішнього контролю та розподіл обов'язків стосовно операцій з власним капіталом. Ретельно розроблена облікова політика щодо власного капіталу дозволяє забезпечити належний рівень контролю, підвищити достовірність обліку та звітності, а також мінімізувати ризики помилок і шахрайства. Під час аудиту облікова політика є одним з ключових об'єктів вивчення для оцінки її відповідності нормативним вимогам та визначення потенційного впливу на фінансові показники.

Наступним об'єктом аудиту пропонуємо виділяти господарські операції з обліку власного капіталу, які відображаються в первинних документах з послідувачим їх групуванням у системі бухгалтерських рахунків:

- «формування і зміни зареєстрованого (пайового) капіталу;
- формування та використання пайового, додаткового, резервного, вилученого, неоплаченого капіталу та нерозподілених прибутків (збитків)» [36].

По-третє, об'єктом аудиту власного капіталу є записи в регістрах обліку та звітності підприємства, а саме:

- Журнал-ордер 7 с.-г. та відомості до нього;
- Баланс (Звіт про фінансовий стан) – розділ I пасиву «Власний капітал»;

- Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) – розділ I «Фінансові результати», розділ II «Сукупний дохід»;
- Звіт про рух грошових коштів;
- Звіт про власний капітал (інформація за видами капіталу);
- Примітки до річної фінансової звітності.

По-четверте, до об'єктів аудиту важливо відносити також інформацію про порушення ведення обліку, недостачі, зловживання в обліку власного капіталу, які знайшли документальне підтвердження.

На рисунку 1.5 виходячи з мети та завдань аудиту зобразимо основні його об'єкти.

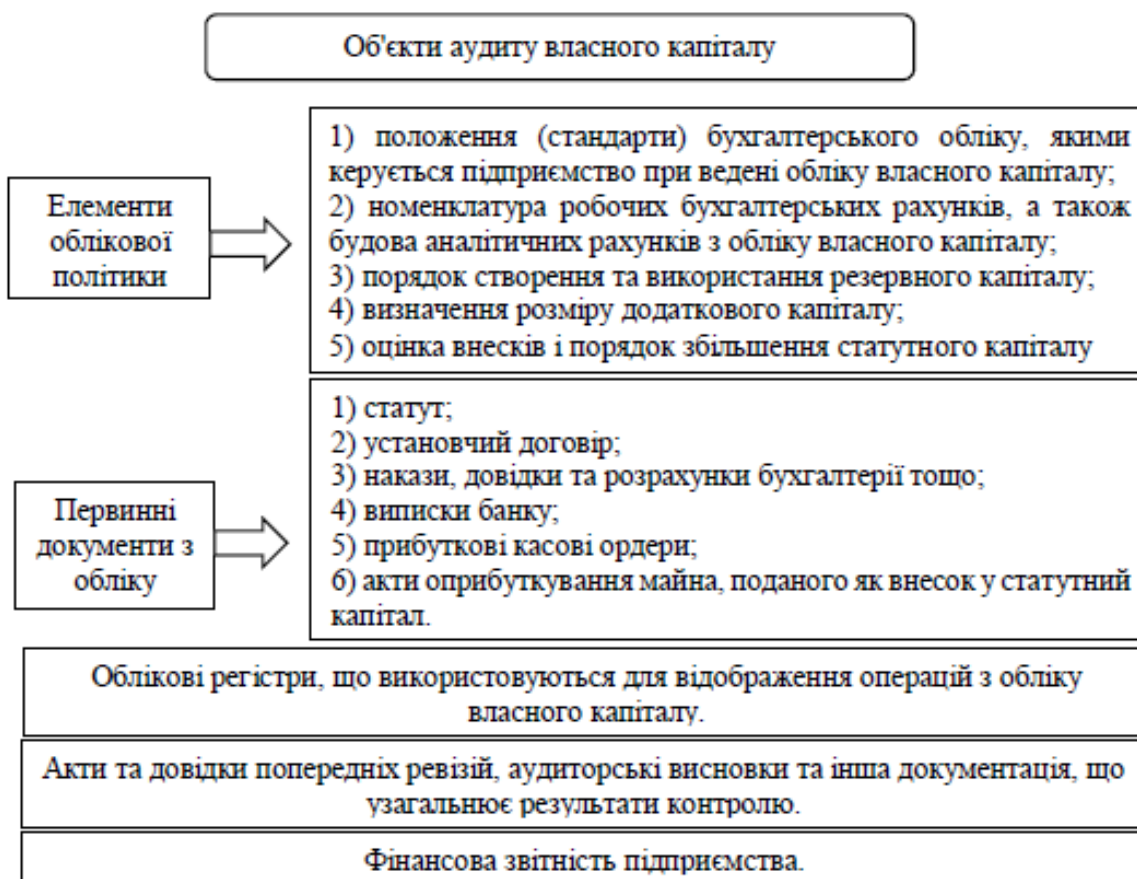

Рис. 1.5 Об'єкти аудиту власного капіталу

Для верифікації власного капіталу використовуються різноманітні інформаційні джерела. Серед них: засновницькі папери (зокрема, статут, установчий договір, протоколи зібрань учасників чи акціонерів); матеріали щодо формування та руху активів (надходження коштів або цінностей від засновників, основні фонди); облікові реєстри, де фіксуються операції з власним капіталом (наприклад, журнали, відомості, головна книга). Також важливими є документи, що засвідчують право власності на майно, внесене до капіталу (це можуть бути свідоцтва на нерухомість, землю, транспорт, інтелектуальні права). Додатково перевіряються акти й довідки попередніх ревізій, дані внутрішнього аудиту та інші матеріали, які узагальнюють результати операцій з власним капіталом. Нарешті, аналізується фінансова та статистична звітність підприємства.

Під час аудиту слід ретельно проаналізувати всю вищезазначену документацію та первинні записи для підтвердження правильності формування, відображення в обліку та звітності складових власного капіталу. Особливу увагу варто приділити операціям з формування статутного капіталу, вкладам засновників/учасників, операціям з резервами, нерозподіленим прибутком та іншими складовими.

Аудитори мають переконатися, що всі операції з власним капіталом належним чином задокументовані, відображені у регістрах бухгалтерського обліку відповідно до чинних норм та стандартів, а також розкриті у фінансовій звітності у повному обсязі. Важливо також проаналізувати облікову політику підприємства стосовно власного капіталу на відповідність законодавству.

Крім того, слід оцінити систему внутрішнього контролю щодо операцій з власним капіталом, обміну інформацією між структурними підрозділами, наявність ефективних процедур авторизації та розподілу обов'язків. Це допоможе виявити можливі слабкі місця та ризики при формуванні власного капіталу.

Ретельне вивчення всіх джерел інформації забезпечить належний рівень деталізації аудиторської перевірки, що дозволить аудиторів скласти обґрунтовану думку щодо законності та достовірності формування власного капіталу підприємства.

Вивчення зазначених вище документів дасть змогу аудиторам ідентифікувати ключові порушення та застосувати аудиторські процедури перевірки по суті таких аспектів:

- формування статутного капіталу та інших складових власного капіталу суб'єкта господарювання;
- нарахування та виплата дивідендів учасникам/акціонерам;
- операції з випуску та обігу власних цінних паперів;
- розподіл чистого прибутку між різними елементами власного капіталу тощо.

Під час аудиту власного капіталу аудитори мають ретельно проаналізувати документальне підтвердження формування статутного капіталу, внесків засновників/учасників, правильність оцінки негрошових внесків. Слід перевірити дотримання законодавчих норм та внутрішніх положень щодо створення резервного та інших резервів за рахунок прибутку.

Важливим аспектом є перевірка операцій з випуску акцій/часток, їх обліку, руху та належного відображення у звітності. Необхідно впевнитися в правильності розрахунку та виплати дивідендів відповідно до рішень вищого органу управління.

Крім того, аудитори мають проаналізувати підтверджувальні документи щодо використання прибутку на збільшення статутного капіталу, формування резервів, виплату доходів власникам та інші цілі. Потрібно оцінити обґрунтованість та законність відповідних операцій.

Застосування зазначених аудиторських процедур дозволить виявити потенційні порушення, помилки чи недоліки в обліку та звітності про власний капітал. На основі цього аудитори можуть надати рекомендації керівництву

щодо вдосконалення процедур внутрішнього контролю та усунення виявлених недоліків.

Методика аудиту власного капіталу враховує особливості його формування та включає низку ключових елементів: перевірку установчих документів, ідентифікацію суб'єкта господарювання, підтвердження легітимності зареєстрованого статутного капіталу, аналіз методів оцінки часток засновників, вивчення організаційно-правової форми підприємства, види додаткового капіталу та період діяльності господарюючого суб'єкта, оцінку достовірності обліку та відповідності його встановленим методологічним засадам.

На рис 1.6 зобразимо складові методики аудиту власного капіталу та особливості його формування.

Рис. 1.6 Методики аудиту власного капіталу та його складові

На етапі планування аудиторі розробляють детальний план дій та збирають необхідні аудиторські докази для проведення перевірки власного

капіталу. Важливо ретельно визначити напрями аудиту та підібрати ефективні процедури, які будуть застосовуватися в ході перевірки.

Зокрема, аудитори мають проаналізувати установчі документи підприємства, свідоцтво про державну реєстрацію, протоколи зборів засновників/акціонерів стосовно формування статутного капіталу. Слід вивчити методики оцінки грошових та негрошових внесків до капіталу на предмет їх відповідності законодавчим нормам.

Необхідно перевірити правильність відображення у звітності структури власного капіталу з урахуванням організаційно-правової форми, порядок обліку емісійного доходу, вилученого капіталу, резервів та нерозподіленого прибутку. Ретельного аналізу потребують транзакції з власниками, операції з викупу власних акцій/часток.

Аудитори повинні оцінити адекватність облікової політики підприємства в частині власного капіталу, її відповідність чинним стандартам бухгалтерського обліку. Крім того, слід проаналізувати ефективність системи внутрішнього контролю операцій з власним капіталом.

Ретельне планування, врахування особливостей діяльності підприємства та правильний підбір аудиторських процедур дозволять провести якісну перевірку та сформувану обґрунтовану думку щодо достовірності відображення власного капіталу у фінансовій звітності. Основні напрями проведення аудиту розглянемо на рис. 1.7

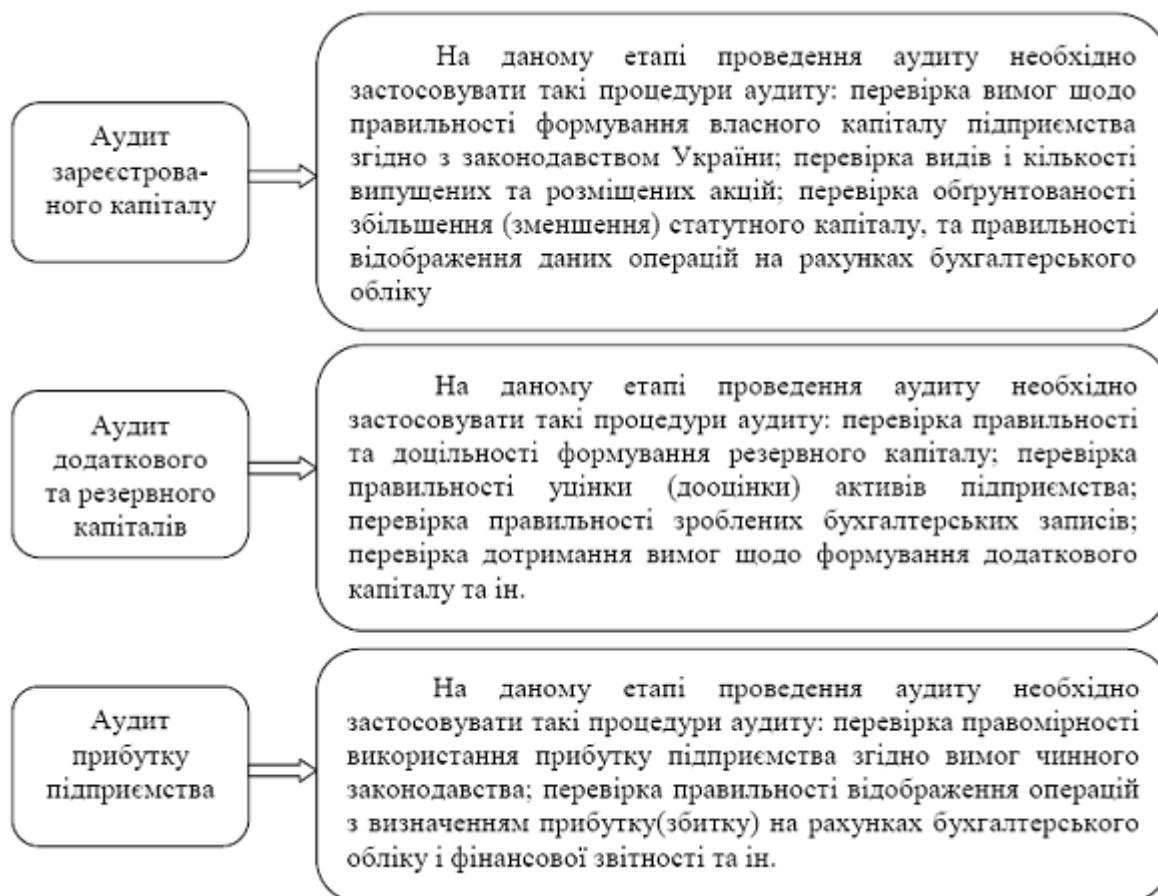

Рис. 1.7. Основні напрями проведення аудиту власного капіталу

Аудиторські процедури, методи економічного аналізу та напрями аудиту залежать від специфіки діяльності підприємства та можуть змінюватися.

Після проведення аналізу аудитор може надати компанії рекомендації щодо підвищення ефективності використання власного капіталу.

Тому аудит власного капіталу є одним із найважливіших напрямів аудиту, оскільки є запорукою стабільної роботи підприємства, ефективності та прибутковості його діяльності, результати якого цікавлять як внутрішніх, так і зовнішніх користувачів. фінансова звітність. аудит власного капіталу.

Висновки до розділу 1

В результаті систематизації існуючих теоретичних положень щодо трактування категорії «власний капітал» встановлено, що у наукових працях

досліджувану економічну категорію розглядають за різними аспектами .

Власний капітал у системі бухгалтерського обліку необхідно розглядати з позиції власного джерела утворення ресурсів, яке є частиною усього капіталу підприємства. За належністю сільськогосподарському підприємству та етапами формування і зміни розміру власного капіталу, його структура складається із:

- вкладеного (інвестованого) реєстрованого власного капіталу;
- ефективного заробленого власного капіталу (нерозподіленого прибутку чи непокритого збитку);
- іншого накопиченого власного капіталу (елементів додаткового капіталу);
- коригуючого власного капіталу (резервного)

З юридичної точки зору власний капітал вважаємо за доцільне трактувати як власне джерело утворення господарських засобів, сформоване в сумі переданих у розпорядження юридичної особи в обмін на корпоративні права ресурсів, які виступають носієм права власності засновників господарського товариства та накопиченого власного капіталу за весь час діяльності емітента корпоративних прав. Розмір статутного капіталу такого суб'єкта господарювання визначає межу мінімальної відповідальності за існуючими зобов'язаннями.

Аудит власного капіталу є одним із найважливіших напрямів аудиту, оскільки є запорукою стабільного функціонування підприємства, ефективності та прибутковості його діяльності, результати аудиту власного капіталу цікавлять як внутрішніх, так і зовнішніх користувачів. фінансової звітності.

РОЗДІЛ 2. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АУДИТУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ (НА МАТЕРІАЛАХ ТОВ «НОВОСЕЛІВКА - АГРО»)

2.1 Організаційно – економічна характеристика ТОВ «НОВОСЕЛІВКА – АГРО»

Досліджуване підприємство «Новоселівка-Агро» зареєстровано як товариство з обмеженою відповідальністю та працює як приватне сільськогосподарське підприємство, що спеціалізується на рослинництві і тваринництві. Таким чином, підприємство займається вирощуванням зернових і технічних культур, виробництвом та реалізацією посадкового матеріалу. Крім того, компанія провадить оптову та роздрібну торгівлю худобою, м'ясом і м'ясопродуктами. Відповідно до статуту ТОВ надає послуги у сфері рослинництва, тваринництва та ландшафтного дизайну, а також надає в оренду сільськогосподарську техніку з обслуговуючим персоналом. Підприємство має право здійснювати оптовий і роздрібний продаж зернових, бобових, кукурудзи, соняшника та цукрових буряків переробним заводам та трейдерам України.

Товариство успішно конкурує на внутрішньому аграрному ринку вже 6 років з моменту заснування. Підприємство має в оренді понад 2 тисячі гектарів землі на підставі угод про оренду земельних паїв. Також у розпорядженні компанії є власний зерноочисний комплекс ЗАВ-40, значна кількість складських приміщень, автопарк вантажівок, тракторів, комбайнів та іншої сільськогосподарської техніки, що забезпечує усі технологічні процеси вирощування, збирання, зберігання та доставки продукції. Зазначені фактори є запорукою успішної діяльності підприємства. Результатом є лідерство за показниками валового збору врожаю та врожайності в Олександрійському районі протягом останніх 6 років.

За даними оприлюдненої звітності, у 2023 році компанія збільшила обсяги виробництва зернових на 30%, досягнувши показника у 500 тисяч тонн.

Такі результати свідчать про ефективну роботу та високий потенціал подальшого зростання підприємства.

ТОВ «Новоселівка-Агро» - незалежне підприємство, засноване фізичною особою Ткачем Олександром Васильовичем (частка 5%) та компанією «ТОНАГРО ЛТД» (частка 95%). Мета створення - виробництво, переробка і реалізація сільськогосподарської продукції, а також надання сільськогосподарських послуг з метою отримання прибутку.

Компанія зареєстрована 13.10.2017 р. та діє на підставі установчих документів – статуту (Додаток А) відповідно до чинного законодавства України. Місцезнаходження - Кіровоградська обл., Олександрійський р-н, смт Новоселівка, вул. Центральна.

Відповідно до статуту, компанія здійснює диверсифіковану господарську діяльність, а саме:

- організація виробництва та переробки сільгосппродукції,
- вирощування зернових і технічних культур,
- виготовлення олії та борошна,
- оптова торгівля зерном і кормами,
- надання сільськогосподарських послуг,
- автомобільне перевезення вантажів,
- здача в оренду нерухомості тощо.

Окрім виробничої діяльності, підприємство активно розвиває напрямки зберігання та логістики. Зокрема, протягом 2021- 2023 років компанія ввела в експлуатацію сучасні зернові елеватори ємністю 150 тис. тонн. Це дозволило збільшити обсяги постачання продукції та розширити клієнтську базу.

Незважаючи на широкий спектр видів діяльності, передбачених статутом, в останні роки компанія зосередилася на вирощуванні технічних культур.

Відповідно до статуту, органами управління ТОВ є Загальні збори учасників та директор, який здійснює поточне керівництво. Засновником і директором підприємства впродовж усього часу функціонування є громадянин

України Ткач Олександр Васильович. Він представляє інтереси компанії, укладає договори, контролює виконання завдань.

ТОВ є юридичною особою, користується правами та виконує обов'язки відповідно до законодавства. Має самостійний банківський рахунок, печатку, фірмову символіку тощо.

Досліджуване підприємство провадить свою діяльність, координуючи дії спільно з іншими товариствами. На підприємстві, відповідно до штатного розпису працює 60 осіб (Додаток Б):

- «директор;
- фахівець з питань землеустрою;
- головний бухгалтер;
- два бухгалтери;
- два комірника;
- два кухаря;
- економіст - менеджер;
- головний агроном та агроном провідний;
- працівники токового господарства (вагарі, завідувач складу, машиніст та помічник насінняочистних машин);
- працівники служби експлуатації (19 працівників)
- працівники служби будівництва (майстер будівельних та монтажних робіт, прибиральник службових приміщень);
- головний інженер;
- працівники служби механізації (3 особи);
- 17 охоронців;
- фахівець з охорони діяльності» [Додаток Б].

Схематично організаційна структура досліджуваного підприємства наведена рисунком 2.1

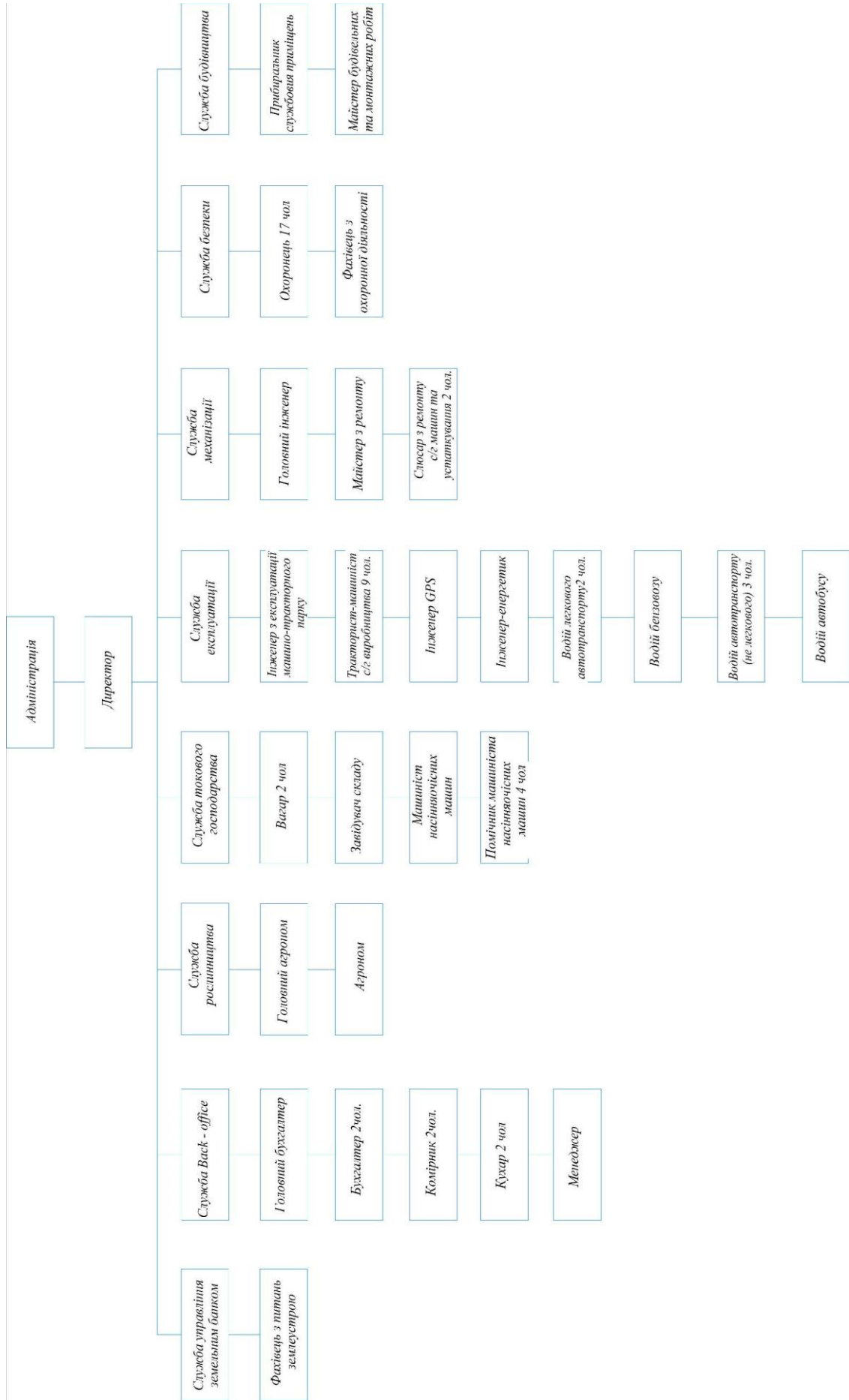

Рис. 2.1 Організаційна структура ТОВ «Новоселівка - Агро»

Основний напрям діяльності компанії - рослинництво. Для досягнення високої врожайності підприємство використовує науково обґрунтовані сівозміни, рекомендовані профільним міністерством та науковими установами. Землі компанії перебувають в оренді на підставі угод, зареєстрованих в органах місцевого самоврядування.

Господарство забезпечує раціональне чергування культур, що зумовлює щорічні структурні зміни посівних площ. Водночас, в умовах ринку спостерігається орієнтація на більш рентабельні технічні культури, зокрема кукурудзу та соняшник.

Для забезпечення високих показників урожайності ТОВ «Новоселівка – Агро» обирає високоякісний насінєвий матеріал, який дає змогу використовувати енергоощадні технології при посівах (добрива, пестициди), забезпечити належний ріст рослин, знизити негативний вплив хвороб, бур'янів, шкідників та, відповідно, підвищувати врожайність всіх культур та збільшувати якість вирощеної продукції, поліпшувати екологічний стан поля. Товариство закуповує високоякісний насінний матеріал у ТОВ «Піонер Насіння Україна», ТОВ «Сингента», Компанія «Bayer», Компанія «MAS Seeds», Компанія «DuPont Pioneer», «Кіровоградський насінєвий завод». Для захищення посівів від шкідників, бур'янів, та попередників товариство використовує високоякісні засоби захисту (пестициди, гербіциди), які закуповують в ТОВ «Хімагромаркетинг», ТОВ «Байер Україна», ТОВ «БАСФ Україна».

Основними покупцями вирощеної продукції ТОВ «Новоселівка - Агро» є ТОВ «Кернел Трейд», ТОВ «Нібулон», та ряд інших крупних агротрейдерів України.

Структуру посівних площ сільськогосподарських культур, що склалась по господарству у середньому за 2021 – 2023 рр. представлено таблицею 2.1 та рисунком 2.2, яка складена на основі Звіту про основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств № 50-Сг (Додатки В, Д, Е)

Таблиця 2.1.

Структура посівних площ сільськогосподарських культур ТОВ
«Новоселівка - Агро» 2021 – 2023 рр..

С/Г Культура	2021 р.		2022 р.		2023р.		В середньому за три роки	
	га	%	га	%	га	%	га	%
Озима пшениця	471	25,61%	536	29,15%	666	32,10%	1229,00	28,95%
Соняшник	849	46,17%	1110	60,36%	700	33,73%	2192,33	46,75%
Кукурудза на зерно	404	21,97%	139	7,56%	554	26,70%	727,67	18,74%
Соя	115	6,25%	54	2,94%	155	7,47%	220,67	5,55%
Всього	1839	100	1850	100	2109	100	1917,67	100

Складено на основі Звіту № 50-Сг (Додатки В, Д, Е)

У структурі посівних площ технічні культури та зернові культури представлені порівну. Технічні культури (соняшник та соя), що у середньому обіймає 50,1% посівних площ, зернові культури – 49,57%.

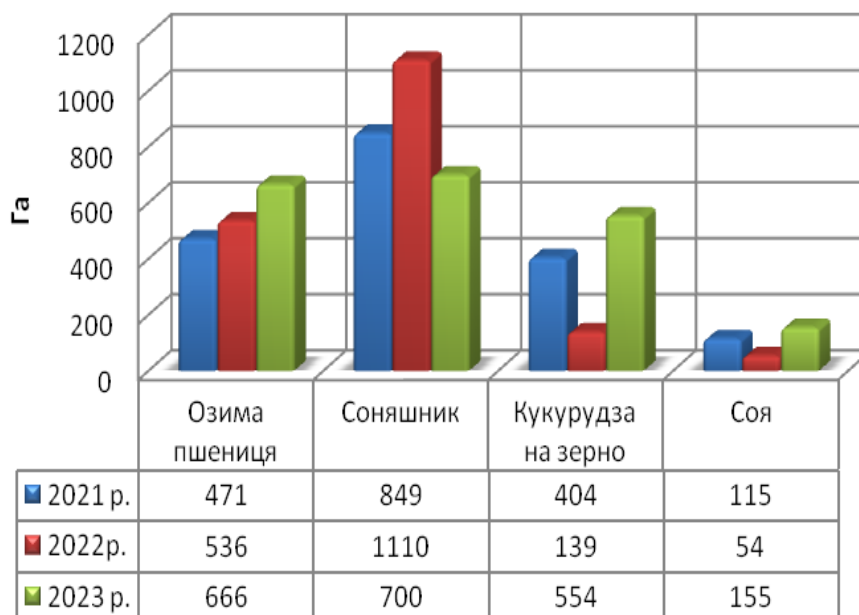

Рис. 2.2. Структура посівних площ сільськогосподарських культур, що склалась по господарству у середньому за 2021 – 2023 рр..

2.2. Аналіз показників господарської діяльності та фінансового стану ТОВ «Новоселівка - Агро»

Для оцінки фінансово-господарського стану ТОВ «Новоселівка-Агро» проведемо аналіз фінансової (бухгалтерської) звітності компанії. Найбільш інформативною формою звітності для такого аналізу є Баланс (Звіт про фінансовий стан) (Додатки Ж, З, И), який відображає стан активів, власного капіталу та зобов'язань.

Структура активів ТОВ відповідає його спеціалізації у сільському господарстві, що представлено таблицею 2.2. Згідно з даними фінансової звітності за досліджуваний період, найбільшу питому вагу в активах займають довгострокові біологічні активи та запаси готової продукції. Це свідчить про орієнтацію компанії саме на виробничу діяльність у рослинництві.

Таблиця 2.2.

Структура активів ТОВ «Новоселівка - Агро» за 2021 – 2023 рр.

Показники	2021 р		2022 р		2023 р		Відхилення 2023 р. до			
							2021		2022	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Необоротні активи	18019	25,27	18493	17,38	20749	14,98	2730	-	2256	-2,4
Нематеріальні активи:	1446	2,03	1411	1,33	1376	0,99	-70	-1,04	-35	-0,34
<i>Первісна вартість</i>	1514	2,12	1514	1,42	1514	1,09	0	-1,03	0	-0,33
<i>Накопичена амортизація</i>	68	0,10	103	0,10	138	0,10	70	0	35	0
Незавершені капітальні інвестиції	122	0,17	136	0,13	187	0,13	65	-0,04	51	0
Основні засоби	16451	23,07	16946	15,92	19186	13,85	2735	-9,22	2240	-2,07
<i>Первісна вартість</i>	19585	27,47	22743	21,37	27914	20,15	8329	-7,32	5171	-1,22
<i>Знос</i>	3134	4,40	5797	5,45	8728	6,30	5594	1,9	2931	0,85
Оборотні активи	53284	74,73	87924	82,62	117797	85,02	64513	10,29	29873	2,4
Запаси:	33754	47,34	51805	48,68	64552	46,59	30798	-0,75	12747	-2,09
Виробничі запаси	1986	2,79	2231	2,10	3748	2,71	1762	-0,08	1517	0,61
Незавершене виробництво	6311	8,85	10025	9,42	6639	4,79	328	-4,06	-3386	-4,63

Готова продукція	25421	35,65	39549	37,16	41004	29,60	15583	-6,05	1455	-7,56
Товари	36	0,05	-		13161	9,50	13125	9,45	13161	9,5
Дт заборгованість за продукцію, товари, роботи	1048	1,47	15967	15,00	9624	6,95	8576	5,48	-6343	-8,05
Дт заборгованість за виданими авансами	1971	2,76	3105	2,92	666	0,48	-1305	-2,28	-2439	-2,44
Дт заборгованість з бюджетом	2508	3,52	6745	6,34	2840	2,05	332	-1,47	-3905	-4,29
Інша поточна Дт заборгованість	8675	12,17	561	0,53	29454	21,26	20779	9,09	28893	20,73
Рахунки в банках	146	0,20	163	0,15	248	0,18	102	-0,02	85	0,03
Витрати майбутніх періодів	3580	5,02	5603	5,27	4750	3,43	1170	-1,59	-853	-1,84
Інші оборотні активи	1602	2,25	3975	3,74	5663	4,09	4061	1,84	1688	0,35
Баланс	71303		106417		138546		67243		32129	

Складено на основі фінансової звітності (Додатки Ж, З, И)

Як ми бачимо, протягом досліджуваного періоду відбувається збільшення вартості активів підприємства. Це частково пояснюється інфляційними процесами, але, з іншого боку, свідчить про позитивну тенденцію щодо нарощування обсягів діяльності завдяки розширенню посівних площ.

Значне зростання вартості основних засобів компанії вказує на модернізацію матеріально-технічної бази - придбання новітньої сільськогосподарської техніки та програмного забезпечення. За рахунок цього підприємство підвищує продуктивність та забезпечує випуск конкурентоспроможної продукції.

Також значно зросли оборотні матеріальні активи компанії. Вагому частку в структурі активів займає дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги, а також інша поточна дебіторська заборгованість. Це пов'язано з наданням сільськогосподарських послуг та кредитуванням підприємств власників. Така ситуація відображає відволікання частини оборотних коштів на кредитування покупців продукції та послуг компанії, а також інших дебіторів. Це фактично призводить до іммобілізації цієї частки оборотних засобів та унеможлиблює їх використання у виробничому процесі. Водночас, наявність дебіторської заборгованості відображає майбутні надходження грошових

коштів за умови, що компанія має платоспроможних клієнтів. Тому важливим є аналіз якості цієї заборгованості та робота з боржниками щодо їх повернення в оптимальні терміни.

Згідно зі звітністю, досліджуване підприємство має дефіцит вільних грошових коштів та реалізує збутову політику, орієнтовану на продаж продукції не в поточному, а в наступному звітному періоді з огляду на очікування сприятливішої кон'юнктури ринку. Відповідно, частка дебіторської заборгованості в активах підприємства коливається в межах 30-40%, що потребує перегляду управлінських рішень. Але наприкінці 2023 року борг зменшився, що є позитивним фактором. Загальна вартість активів компанії зросла на 32 129 тис. грн, що на 23,2 %. Оборотні активи за 2023 рік зросли на 64,513 тис. грн. порівняно з 2021 роком та на 29,873 тис. грн. до 2022 року та значно перевищили безповоротні, які становлять від 15 до 25% за моніторинговий період.

Основні засоби за досліджуваний період значно зросли на 2 млн 730 тис. грн. у 2022 році та 2 256 тис. грн у 2023 році. В абсолютному вираженні резерви також значно зросли порівняно з 2021 роком на 30 798 тис. грн, але у відносному вираженні частка резервів в активах зменшилася на 0,75% порівняно з 2021 роком та на 2,09% порівняно з 2022 роком. суттєве зменшення дебіторської заборгованості за виданими авансами на 2,28% порівняно з 2022 роком та на 2,44% порівняно з 2021 роком.

Готівка надходить до компанії від реалізації власної продукції, а також від погашення дебіторської заборгованості, що, як правило, відбувається перед початком нового сезону. Це дозволяє профінансувати закупівлю насіннєвого матеріалу, засобів захисту рослин та пально-мастильних матеріалів, що потребує значних вкладень.

Сформована структура активів зумовлена сезонним характером сільськогосподарського виробництва. Для фінансування діяльності ТОВ «Новоселівка-Агро» використовує як власні кошти, так і залучені позикові

ресурси. Це дозволяє гнучко управляти грошовими потоками.

Схематично динаміку зміни структури активів ТОВ «Новоселівка - Агро» за 2021 – 2023 роки наведено на рисунку 2.3

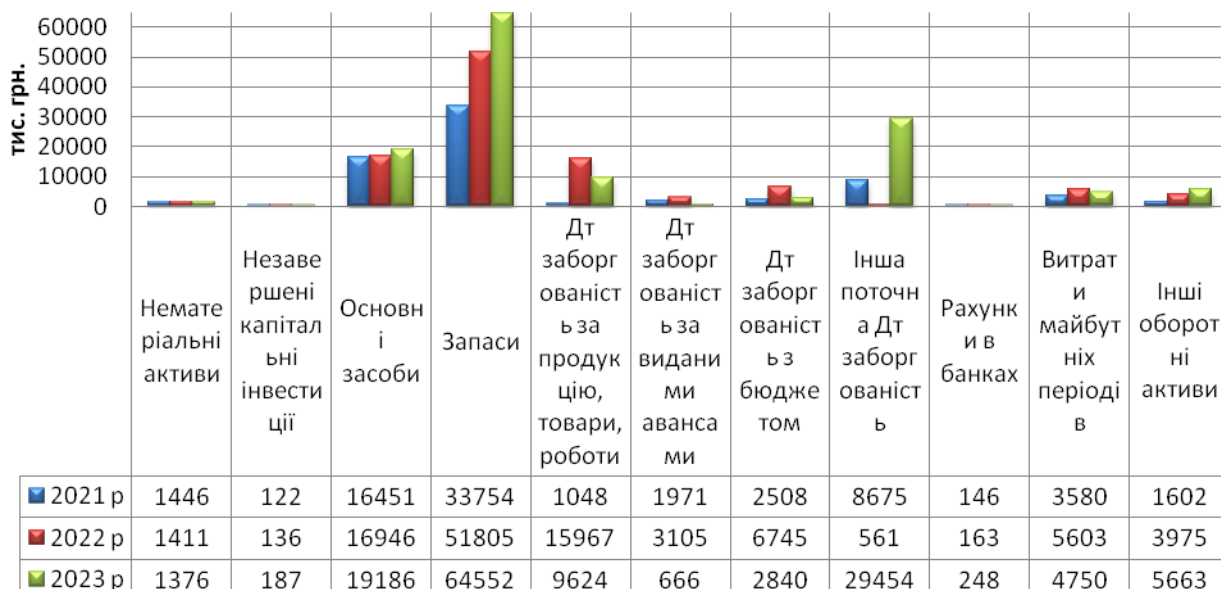

Рис. 2.3. Динаміка зміни структури активів ТОВ «Новоселівка - Агро» за 2021 – 2023 роки

У структурі пасивів балансу ТОВ «Новоселівка-Агро» значну частку займає кредиторська заборгованість за короткостроковими банківськими позиками, а також поточна кредиторська заборгованість, термін погашення якої настає у поточному періоді. Залучення позикових коштів забезпечує підприємству ліквідність провадження операційної діяльності, можливість своєчасного фінансування сезонних витрат. Водночас висока частка заборгованості підвищує фінансові ризики. Структура пасивів ТОВ «Новоселівка - Агро» за 2021 – 2023 рр. представлена у таблиці 2.3

Таблиця 2.3

Структура пасивів ТОВ «Новоселівка - Агро» за 2021 – 2023 рр.

Показники	2021 р		2022 р		2023 р		Відхилення 2023 р. до			
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	2021		2022	
							тис. грн.	%	тис. грн.	%
Власний капітал	(3706)		(7857)		36646	26,45	32940		32940	

Зареєстрований (пайовий) капітал	50	0,07	50	0,05	50	0,04	0	-0,03	0	-0,01
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	(3756)	-5,27	(7907)	-7,43	36596	26,41	32840	31,68	28689	33,84
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	526	0,74	-	-	-	-	-526	-	-526	-
Довгострокові кредити банків	526	0,74	-	-	-	-	-526	-	-526	-
Поточні зобов'язання і забезпечення	74483	104,46	114274	107,38	101900	73,55	27417	-30,91	-12374	-33,83
Поточна Кт заборгованість за товари, роботи, послуги	8289	11,63	12926	12,15	29707	21,44	21418	9,81	16781	9,29
Поточна Кт заборгованість за розрахунок з бюджетом	273	0,38	253	0,24	266	0,19	-7	-0,19	13	-0,05
Поточна Кт заборгованість за розрахунком зі страхуванням	57	0,08	54	0,05	134	0,10	77	0,02	80	0,05
Поточна Кт заборгованість за розрахунком з оплати праці	189	0,27	157	0,15	571	0,41	382	0,14	414	0,26
Поточна Кт заборгованість за одержаними авансами	28065	39,36	26937	25,31	39371	28,42	11306	-10,94	12434	3,11
Поточна Кт заборгованість за розрахунками з учасниками	5654	7,93	5654	5,31	5654	4,08	0	-3,85	0	-1,23
Поточні забезпечення	570	0,80	531	0,50	464	0,33	-106	-0,47	-67	-0,17
Інші поточні зобов'язання	31386	44,02	67762	63,68	25733	18,57	-5653	-25,45	-42029	-45,11
Баланс	71303		106417		138546		67243		32129	

Складено на основі фінансової звітності (Додатки Ж, З, И)

Структура пасивів балансу ТОВ характеризується відсутністю довгострокових зобов'язань (вони були погашені у 2022 році) та значною часткою поточних зобов'язань. Власний капітал зростає за рахунок нерозподіленого прибутку, який у 2023 році склав 26,41%.

Варто зазначити, що у 2021 та 2022 роках компанія отримувала збитки внаслідок несприятливої цінової кон'юнктури на світових ринках аграрної продукції та ускладнень логістики через пандемію COVID-19. Проте вже за підсумками 2023 року ТОВ вийшло на прибутковість, наростивши чистий

прибуток на 34% порівняно з попереднім роком.

Компанія нарощує власний капітал за рахунок прибутку, що свідчить про високу ефективність виробництва в останньому році, незважаючи на несприятливі погодні умови та скорочення державної підтримки аграріїв. Це стало можливим завдяки інвестиціям у сучасну техніку. Доцільно створити резервний капітал та спрямовувати туди частину нерозподіленого прибутку, що засвідчить інвестиції власників у розвиток компанії.

Водночас негативним моментом є зростання поточних зобов'язань ТОВ. На нашу думку, їх доцільно погасити за рахунок повернення частини дебіторської заборгованості та оптимізації оборотних активів, що підвищить фінансову стійкість підприємства.

У структурі капіталу ТОВ спостерігається дисбаланс: частка власного капіталу (представленого внесками) є нижчою (0,05%) за зароблений капітал (99,95%). Недоліком є відсутність розподілу чистого прибутку, що може означати як реінвестування коштів, так і не реалізацію інтересів власників по дивідендах. Позиковий капітал складається переважно з поточних зобов'язань у формі фінансової допомоги пов'язаним компаніям. Позитивно, що частка таких зобов'язань скоротилася з 63% у 2022 році до 18,5% у 2023 році, що підвищило фінансову стійкість ТОВ.

Динаміка зміни структури капіталу ТОВ «Новоселівка - Агро» представлена за останні три роки на рисунку 2.4.

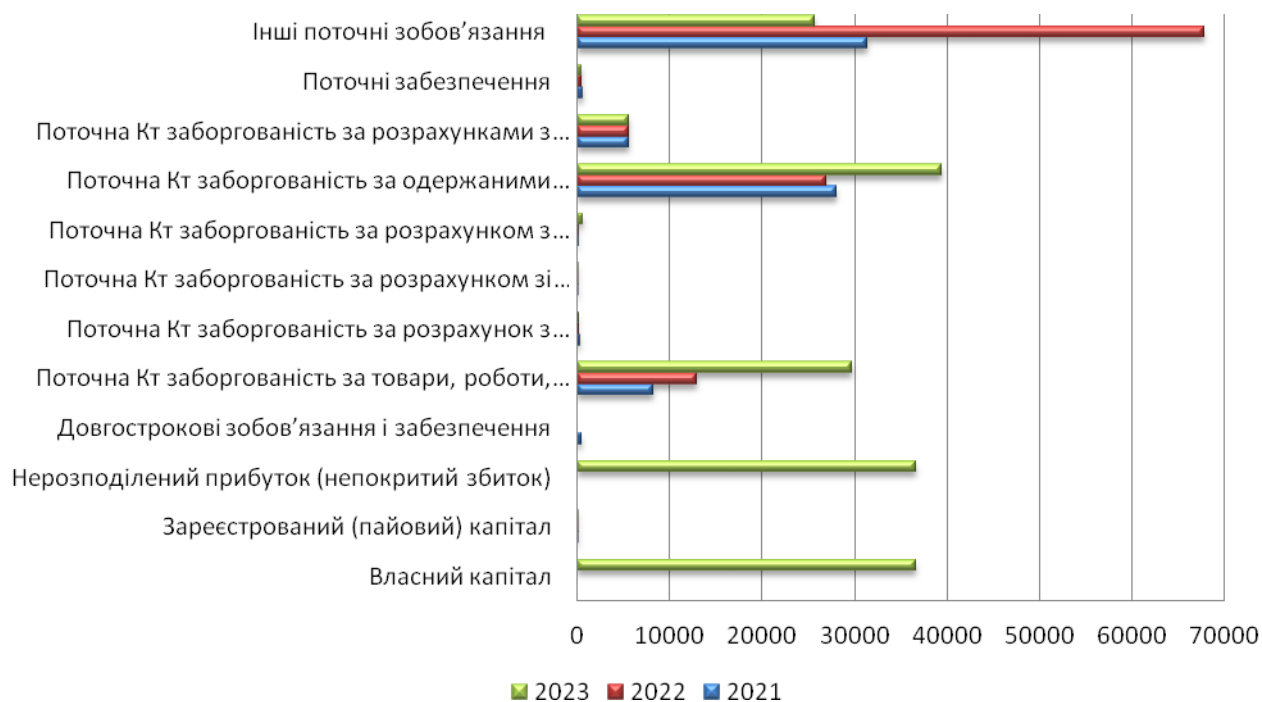

Рис. 2.4. Динаміка та структура капіталу ТОВ «Новоселівка - Агро» за 2021 – 2023 рр.

На сучасному етапі ринкової економіки стає актуальним поняття економічної неспроможності, що виявляється через нездатність платоспроможно та фінансово стійко підприємству вести фінансово-господарську діяльність. Подібна ситуація є результатом сукупності безлічі причин: недостатня кваліфікація адміністративно-управлінського персоналу, зміна цінової політики та кон'юнктури ринку та ін. Важливу роль відіграє державне регулювання, обмежуючи рівень діяльності сільськогосподарських підприємств, стимулюючи розвиток аграрної галузі через дотації, субсидії, пільгове оподаткування підприємств. Тому існує об'єктивна необхідність у періодичній оцінці фінансового стану підприємств, яка є поштовхом до виявлення причин дисбалансу, дозволяючи своєчасно та раціонально впливати на фінансовий механізм шляхом ухвалення конкретних управлінських рішень.

На поточному етапі ринкових перетворень актуалізується проблема економічної неспроможності, яка проявляється через нездатність фінансово

стійкої діяльності суб'єктів господарювання. Подібна ситуація зумовлена комплексом чинників: брак кваліфікації управлінських кадрів, коливання цін та попиту тощо. Вагомим є вплив держави, яка регулює рівень функціонування аграрних підприємств, стимулюючи розвиток галузі за допомогою фінансової підтримки. Отже, постає необхідність систематичного аналізу фінансового стану з метою своєчасного реагування на дисбаланси. Згідно з останніми даними Держстату, частка збиткових підприємств в Україні сягає третини. Це свідчить про глибину проблеми та потребу розробки дієвого механізму оздоровлення економіки. Важливу роль відіграє удосконалення процедур банкрутства й фінансового оздоровлення задля підвищення ефективності антикризового менеджменту.

Фінансовий стан є комплексною характеристикою, що демонструє результати взаємодії усіх складових економічних відносин підприємства. Він є ключовим показником стабільності, конкурентоспроможності та ділової репутації. Стійким фінансовий стан можна вважати за умови збереження підприємством здатності функціонувати та виконувати зобов'язання за будь-яких змін зовнішнього середовища. Згідно з методикою аналізу фінансового стану, його оцінка передбачає розрахунок показників ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності, рентабельності тощо. Комплексне врахування цих показників дозволяє отримати об'єктивну картину та прийняти відповідні управлінські рішення. В умовах кризи особливо гостро постає питання підтримки фінансової стабільності, що вимагає пошуку нових механізмів адаптації до зовнішніх викликів.

З метою поглибленого аналізу здійснимо комплексне оцінювання фінансової стійкості ТОВ «Новоселівка-Агро» на підставі даних звітності за 2021-2023 роки (Додатки Ж - М). Фінансовий аналіз передбачатиме розрахунок показників ліквідності, платоспроможності, рентабельності, ділової активності тощо. Динаміка цих показників дозволить оцінити зміни у фінансовому стані, виявити проблемні місця та розробити рекомендації щодо його поліпшення. В

умовах сучасних викликів, пов'язаних із пандемією, війною, інфляцією, питання фінансової стійкості набуває особливого значення для забезпечення безперервної діяльності та конкурентоспроможності підприємств. Отже, запропоноване дослідження є надзвичайно актуальним.

Показники ліквідності та майнового стану, що розраховані за даними звітності підприємства наведені в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Показники ліквідності та майнового стану ТОВ «Новоселівка - Агро» в
2021 – 2023 рр.

Показник	Нормативне значення	2021р	2022р	2023р	Середній показник
Коефіцієнт зносу основних засобів	зменшення	0,16	0,25	0,31	0,24
Коефіцієнт покриття	> 1	0,67	0,72	1,11	0,83
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,6 - 0,8	-0,24	0,27	0,48	0,17
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2 > < 0,5 збільшення	0,00	0,00	0,00	0,00
Чистий оборотний капітал, тис. грн.	> 0 збільшення	-24779,00	-31953,00	11147,00	-15195,00

Показник зношеності основних фондів (коефіцієнт зносу) демонструє частку їх зносу у балансовій вартості. На досліджуваному підприємстві спостерігається негативна динаміка цього коефіцієнта, що вказує на зростання темпів старіння основних засобів порівняно з їх відновленням.

Відповідно до міжнародних стандартів, оптимальним вважається знос основних фондів на рівні 50%. Вищий рівень зношеності збільшує ризики виходу устаткування з ладу та зривів виробничого процесу. Отже, позитивні зрушення в оновленні основних засобів на підприємстві є важливим фактором підвищення ефективності його діяльності. Проте залишаються можливості для подальшого вдосконалення політики оновлення задля досягнення стандартів передових компаній галузі.

Коефіцієнт покриття демонструє питому вагу найбільш ліквідних активів у поточних зобов'язаннях, а отже спроможність компанії розрахуватися з останніми. Зазвичай достатнім вважається значення вище 1. У ТОВ «Новоселівка-Агро» цей показник у 2021-2023 роках був на рівні 0,67 та 0,72 відповідно, що свідчило про обмежені можливості погашення боргів. Проте у 2023 році коефіцієнт зріс до 1,11, демонструючи поліпшення ліквідності за умов своєчасності оплати від дебіторів. Відповідно до фінансової теорії, надлишкова ліквідність не завжди є позитивним явищем, адже може сигналізувати про неефективне використання ресурсів. Отже, підприємству варто проаналізувати оптимальність структури капіталу та можливі шляхи продуктивнішого його задіяння з метою максимізації рентабельності.

Коефіцієнт швидкої ліквідності характеризує здатність суб'єкта господарювання розрахуватися за поточними зобов'язаннями за рахунок високоліквідних оборотних коштів. В ТОВ «Новоселівка-Агро» даний показник є низьким протягом усього аналізованого періоду. Це означає, що підприємство не в змозі погасити борги найближчим часом без очікування надходжень від дебіторів чи реалізації інших активів. Згідно з фінансовими нормативами, оптимальне значення коефіцієнта швидкої ліквідності має перевищувати 1. Тому керівництву ТОВ «Новоселівка-Агро» доцільно проаналізувати шляхи поліпшення ліквідності, зокрема за рахунок прискорення оборотності дебіторської заборгованості, оптимізації запасів тощо. Це дозволить підвищити фінансову стійкість та платоспроможність підприємства.

В таблиці 2.5 наведені показники фінансової стійкості.

Таблиця 2.5

Показники фінансової стійкості ТОВ «Новоселівка - Агро» в 2021–2023 рр.

Показник	Нормативне значення	2021 р	2022 р	2023 р	Середній показник
Коефіцієнт платоспроможності (автономії)	> 0,5	-0,05	-0,07	0,26	0,05
Коефіцієнт фінансування	> 1 зменшення	-20,24	-14,54	2,78	-10,67

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	$\geq 0,5$	-0,50	-0,39	0,10	-0,26
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	> 0,5 збільшення	6,69	4,07	0,30	3,69

Коефіцієнт автономії характеризує частку власного капіталу в загальній сумі активів, демонструючи незалежність компанії від зовнішніх джерел фінансування. Оптимальне значення цього показника має перевищувати 0,5. В ТОВ «Новоселівка - Агро» коефіцієнт автономії зріс з 0 в 2021 році до 0,26 в 2023, проте залишається нижче граничного рівня. Це сигналізує про фінансову залежність та збитковість діяльності в попередні роки. Для підвищення фінансової стійкості підприємству доцільно проаналізувати можливості збільшення частки власного капіталу, наприклад, за рахунок додаткової емісії акцій або реінвестування прибутку. Крім того, важливо оптимізувати структуру залучених коштів із збільшенням довгострокових джерел фінансування.

Коефіцієнт фінансування показує співвідношення власного та позикового капіталу, демонструючи наявність власних коштів на 1 гривню залучених. Оптимальне значення має бути вище 1. В ТОВ «Новоселівка -Агро» даний показник був від'ємним в 2021-2022 роках через збитковість діяльності. У 2023 році коефіцієнт зріс, однак перевищив граничне значення 1, що також негативно характеризує дисбаланс власного та позикового капіталу. Для оптимізації структури капіталу підприємству варто проаналізувати ефективність використання як власних, так і залучених коштів. Збільшення частки власного капіталу можливе за рахунок прибутку та додаткових внесків. Рациональне залучення позик дозволить наростити ділову активність без втрати фінансової стійкості.

Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів демонструє питому вагу власних оборотних коштів у їх загальному обсязі. Оптимальне значення має перевищувати 0,5. В ТОВ «Новоселівка-Агро» даний показник у 2023 році становить 0,1, що вказує на критично низький рівень фінансування поточних активів за рахунок власного капіталу.

Аналіз динаміки свідчить про скорочення частки власних оборотних коштів внаслідок зростання поточних зобов'язань. Це негативно позначається на ліквідності та фінансовій стійкості підприємства. Для виправлення ситуації доцільно проаналізувати можливості збільшення власного капіталу та оптимізації його структури на користь більш ліквідних складових.

Дивлячись на динаміку спостерігається падіння коефіцієнту маневреності власного капіталу, який постійно зменшується в питомій вазі за рахунок збільшення поточних зобов'язань.

В таблиці 2.6 наведені показники ділової активності ТОВ «Новоселівка - Агро», котрі характеризують тенденції використання оборотних активів в господарської діяльності.

Таблиця 2.6

Показники ділової активності підприємства ТОВ «Новоселівка - Агро» за 2021 –2023 рр.

Показник	Нормативне значення	2021	2022	2023	Середній показник
1	2	3	4	5	6
Коефіцієнт оборотності активів	збільшення	0,65	0,48	3,65	1,59
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	збільшення	0,96	0,96	7,28	3,07
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	збільшення	2,33	2,12	12,95	5,80
Строк погашення дебіторської заборгованості, днів	зменшення	156	172	28	119
Строк погашення кредиторської заборгованості, днів	зменшення	380	381	50	270
Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	збільшення	0,62	0,81	3,78	1,74
Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача)	збільшення	3,59	2,03	17,63	7,75
Коефіцієнт оборотності власного капіталу		72,46	-7,42	31,02	32,02

Аналіз показників оборотності свідчить про позитивні тенденції ефективності використання ресурсів ТОВ. Зокрема, коефіцієнт оборотності активів збільшився у 2023 році до 3,65, що означає прискорення обороту

капіталу компанії.

Також зріс коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості до 12,95 - тобто підприємство значно пришвидшило інкасацію платежів від клієнтів. Показник оборотності кредиторської заборгованості теж покращився, свідчачи про своєчасне погашення боргів перед контрагентами.

В цілому це дозволило компанії знизити потребу в оборотному капіталі та підвищити ефективність бізнес-процесів. За нашими прогнозами у 2024 році ТОВ продовжить нарощувати обсяги діяльності.

Період погашення кредиторської заборгованості характеризує ефективність управління розрахунками з постачальниками та підрядниками. Він показує, скільки днів компанія в середньому використовує кошти кредиторів. Нормативне значення цього показника для аграрних підприємств - 75 днів. Занадто високе значення може призвести до погіршення відносин з контрагентами та подорожчання постачань. Для вирішення цієї проблеми потрібно підтримувати ліквідність ТОВ на належному рівні та уникати прострочення платежів, наприклад, за допомогою платіжного календаря.

На досліджуваному підприємстві даний показник суттєво знизився у 2023 році, що свідчить про покращення розрахункової дисципліни та ділової репутації ТОВ. Це свідчить про подальше зростання його фінансової стійкості.

Коефіцієнт оборотності власного капіталу демонструє ефективність використання коштів, вкладених власниками компанії. Чим вище його значення, тим краще підприємство використовує інвестиції акціонерів для генерування прибутку. Цей показник показує, скільки гривень виручки припадає на кожну гривню капіталу, що належить засновникам фірми. Динаміка коефіцієнта є важливішою за його абсолютне значення. Також корисно порівняти його з аналогічними даними основних конкурентів. Зростання цього коефіцієнта за досліджуваний період для ТОВ «Новоселівка-Агро» свідчить про оптимізацію його фінансово-господарської діяльності. Компанія ефективніше використовує наявні ресурси, ймовірно за рахунок

модернізації виробничих потужностей та впровадження новітніх технологій. Це дозволяє підвищити обсяги виробництва і, відповідно, продажів без додаткового залучення коштів інвесторів.

Усі показники оборотності, представлені в таблиці 2.6, демонструють позитивну динаміку зростання. Це пояснюється скороченням суми дебіторської заборгованості компаній, що належать засновникам та отримують фінансування від агропідприємства.

Ключовим чинником, який впливає на коефіцієнти оборотності, є рівень дебіторської та кредиторської заборгованості. Зменшення цих показників позитивно позначилося на динаміці коефіцієнтів оборотності активів.

Згідно фінансової звітності ТОВ «Новоселівка-Агро», скорочення дебіторської заборгованості відбулося за рахунок повернення раніше виданих позик дочірнім компаніям. Це свідчить про посилення фінансової дисципліни та контролю грошових потоків всередині підприємства. Покращення показників оборотності зумовлене ефективнішим управлінням дебіторською заборгованістю агропідприємства.

У таблиці 2.7 представлені основні економічні показники, що показують результативність та ефективність господарської діяльності. Даними показниками є прибутковість та рентабельність розраховані за даними фінансової звітності підприємства за 2021-2023 рр.

Таблиця 2.7

Показники рентабельності ТОВ «Новоселівка - Агро» за 2021 - 2023 рр.

Показник	Нормативне значення	2021	2022	2023	Середній показник
1	2	3	4	5	6
Коефіцієнт рентабельності активів	> 0 збільшення	-0,04	-0,05	1,49	0,47
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	> 0 збільшення	-4,18	0,72	12,67	3,07
Коефіцієнт рентабельності діяльності	> 0 збільшення	-0,06	-0,10	0,41	0,08

Аналізуючи дані таблиці 2.7, можна побачити зростання основних

показників рентабельності ТОВ «Новоселівка-Агро» у 2023 році. Зокрема, коефіцієнт рентабельності активів збільшився до 1,49. Це свідчить про стійкий попит на продукцію компанії.

Істотне зростання рентабельності власного капіталу з 0,72 у 2022 році до 12,67 у 2023 році пояснюється збільшенням чистого прибутку досліджуваного підприємства. Така позитивна динаміка дозволяє говорити про ефективне використання інвестицій власників.

Підвищення рентабельності діяльності до 0,41 відображає загальне зростання ефективності господарювання ТОВ «Новоселівка-Агро». Це стало можливим завдяки оптимізації операційних витрат, удосконаленню технологічних процесів, підвищенню продуктивності праці персоналу. Фінансові результати 2023 року продемонстрували правильність обраної компанією стратегії розвитку та високий рівень операційного менеджменту. Подальше зростання рентабельності має стати пріоритетом у коротко - та середньостроковій перспективі.

Отже, показники рентабельності, наведені в таблиці 2.7, демонструють позитивну динаміку зростання. Це свідчить про досить високу ефективність діяльності ТОВ «Новоселівка-Агро» та збільшення його прибутковості у 2023 році. Підтвердженням є також результати комплексної оцінки фінансового стану за період 2021-2023 рр, що представлені у таблиці 2.8.

Водночас існують потенційні загрози зниження рентабельності через скасування державної підтримки аграріїв та спеціального режиму оподаткування, підвищення цін на посівний матеріал, засоби захисту рослин, паливе та зростання витрат на оплату праці і енергоресурси за умов стабільності цін реалізації сільськогосподарської продукції.

Для пом'якшення цих ризиків агропідприємству доцільно диверсифікувати джерела доходів, розширивши асортимент продукції з високою доданою вартістю. Також варто оптимізувати структуру витрат за рахунок впровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій, підвищення

продуктивності праці та зниження трудомісткості. Це зміцнить конкурентоспроможність компанії та її фінансову стійкість до можливих негативних змін кон'юнктури ринку.

Таблиця 2.8

Розрахунок комплексної оцінки фінансового стану ТОВ «Новоселівка - Агро», за 2021 – 2023 рр.

Показники	Нормативні значення		Загальна оцінка підприємства
	Показник	Оцінка, балів	
1	2	3	4
Коефіцієнт зносу основних засобів	>0,3	0,24	0,12
Коефіцієнт покриття	>5	0,83	0,14
Коефіцієнт швидкої ліквідності	>2	0,17	0,10
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	>0,45	0,00	0,03
Чистий оборотний капітал, тис. грн.		-15195,00	0,05
Коефіцієнт платоспроможності (автономії)	>0,4	0,05	0,05
Коефіцієнт фінансування	<0,5	-10,67	0,25
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	>0,5	-0,26	0,06
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	>0,6	3,69	0,20
Коефіцієнт оборотності активів	>0,5	1,59	0,30
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	>36	3,07	0,03
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	>36	5,80	0,03
Строк погашення дебіторської заборгованості, днів	<10	119,23	0,03
Строк погашення кредиторської заборгованості, днів	<10	270,64	0,03
Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів		1,74	0,10
Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача)	>1	7,75	0,20
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	>0,7	32,02	0,30
Коефіцієнт рентабельності активів	>0,1	0,47	0,40
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	>0,1	3,07	0,40

Коефіцієнт рентабельності діяльності	>0,3	0,08	0,16
Комплексна оцінка, балів			2,98

Комплексна оцінка фінансового стану становить 2,98 бали з 5 можливих, що свідчить про достатньо високу ефективність господарювання (Таблиця 2.9).

Таблиця 2.9

Зведені фінансові показники ТОВ «Новоселівка - Агро» за 2021 - 2023 рр.

Показник	Нормативне значення	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Аналіз майнового стану підприємства				
Коефіцієнт зносу основних засобів	зменшення	0,16	0,25	0,31
Аналіз ліквідності підприємства				
Коефіцієнт покриття	> 1	0,67	0,72	1,11
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,6 - 0,8	-0,24	0,27	0,48
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	> 0 збільшення	0,00	0,00	0,00
Чистий оборотний капітал, тис. грн.	> 0 збільшення	- 24779,00	- 31953,00	11147,00
Аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства				
Коефіцієнт платоспроможності (автономії)	> 0,5	-0,05	-0,07	0,26
Коефіцієнт фінансування	< 1 зменшення	-20,24	-14,54	2,78
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	> 0,1	-0,50	-0,39	0,10
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	> 0 збільшення	6,69	4,07	0,30
Аналіз ділової активності підприємства				
Коефіцієнт оборотності активів	збільшення	0,65	0,48	3,65
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	збільшення	0,96	0,96	7,28
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	збільшення	2,33	2,12	12,95
Строк погашення дебіторської заборгованості, днів	зменшення	156,94	172,56	28,19
Строк погашення кредиторської заборгованості, днів	зменшення	380,72	381,04	50,15
Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	збільшення	0,62	0,81	3,78
Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача)	збільшення	3,59	2,03	17,63
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	збільшення	72,46	-7,42	31,02
Аналіз рентабельності підприємства				
Коефіцієнт рентабельності активів	> 0 збільшення	-0,04	-0,05	1,49
Коефіцієнт рентабельності власного	> 0	-4,18	0,72	12,67

капіталу	збільшення			
Коефіцієнт рентабельності діяльності	> 0 збільшення	-0,06	-0,10	0,41

Фінансовий стан підприємства є підсумком взаємодії всіх складових системи фінансово-господарських зв'язків підприємства. Він залежить від комплексу чинників виробничо-економічного характеру та демонструє спроможність підприємства розрахуватися за своїми боргами, результативно застосовувати як власний, так і залучений капітал, а також стійкість операційної діяльності в довгостроковій перспективі й потенціал до подальшого розвитку. Проведене дослідження фінансових показників ТОВ «Новоселівка - Агро» за 2023 рік не виявило ознак фінансової кризи. За підсумками минулого року спостерігається зростання чистого прибутку на 15% порівняно з 2022 роком. Це свідчить про підвищення ефективності господарювання підприємства в умовах нестабільної економічної ситуації.

Проведений аналіз фінансових результатів та балансових показників компанії досліджуваного підприємства за 2023 рік засвідчує задовільний фінансовий стан без ознак кризи. Подальше вдосконалення системи управління витратами та раціональне використання наявних ресурсів дозволить підприємству нарощувати обсяги виробництва й зміцнювати конкурентні позиції на ринку.

Підсумовуючи всі результати аналізу ми дійшли висновку, що для ТОВ «Новоселівка-Агро» ризик банкрутства є невисоким, а фінансовий стан відносно стабільним. Проте наявні ознаки потенційної фінансової кризи у сфері платоспроможності. Висока комплексна оцінка свідчить про інвестиційну привабливість компанії та можливості залучення позикового капіталу для розширення діяльності.

Загальна комплексна оцінка діяльності підприємства склала 2,98 бали з 5 можливих. Це говорить про ефективність та правильність обраної ним бізнес-стратегії. Разом з тим, для підвищення фінансової стійкості та запобігання кризі

платоспроможності ТОВ «Новоселівка-Агро» доцільно звернути увагу на оптимізацію запасів готової продукції і дебіторської заборгованості, вдосконаленню політики управління грошовими потоками. Зміцнення конкурентних позицій за рахунок модернізації виробництва, диверсифікації має стати пріоритетом на середньострокову перспективу.

Аналіз показників рентабельності демонструє зростаючий попит на продукцію ТОВ «Новоселівка-Агро», що призводить до збільшення прибутку та підвищення ефективності його господарської діяльності.

Основними завданнями компанії на перспективу є вдосконалення структури посівних площ, нарощування валового виробництва всіх ключових сільськогосподарських культур, комплексна механізація роздавання кормів, а також підвищення виходу продукції рослинництва за рахунок впровадження високоврожайних сортів.

Для реалізації цих завдань агропідприємству доцільно розширити співпрацю з провідними науково-дослідними інститутами в галузі селекції та насінництва. Інвестиції в інновації дозволять не лише наростити обсяги виробництва, але й підвищити якість та додану вартість продукції рослинництва. Крім того, перспективним напрямком є розвиток органічного землеробства та вихід на експортні ринки ЄС, де попит на екологічно чисту сертифіковану продукцію постійно зростає.

Для прискорення темпів зростання рентабельності ТОВ «Новоселівка-Агро» доцільно запровадити науково обґрунтовану систему землеробства: розробити оптимальну структуру посівних площ, спланувати сівозміну з ефективним чергуванням сільгоспкультур, раціонально використовувати наявну техніку.

Для досягнення фінансової стійкості в довгостроковій перспективі компанії необхідно регулярно здійснювати моніторинг свого фінансового стану, розробляти заходи з оптимізації фінансово-господарської діяльності, ефективно використовувати бюджетну підтримку аграрного сектору. Це

сприятиме розвитку державно-приватного партнерства та програмно-цільового підходу в рамках реалізації довгострокових стратегій і державних цільових програм розвитку агропромислового комплексу України.

Окрім того, актуальним напрямком для ТОВ «Новоселівка-Агро» є диверсифікація діяльності шляхом запуску переробних потужностей, що дозволить збільшити частку продукції з високою доданою вартістю.

2.3. Особливості формування системи інформаційно – аналітичного забезпечення аудиту власного капіталу ТОВ «Новоселівка - Агро»

Організацію та ведення бухгалтерського обліку, формування фінансової, податкової та статистичної звітності на ТОВ «Новоселівка - Агро» забезпечує Служба Вакс-офіс як окремий структурний підрозділ. До її складу входять 3 кваліфікованих бухгалтера, що відповідають нормативним професійним вимогам.

При обстеженні було виявлено, що суттєвим недоліком регламентів облікової служби є відсутність посадових інструкцій для бухгалтерів, хоча розподіл функціональних обов'язків між ними є чітким та задовольняє потреби досліджуваного підприємства. Наявна лише одна загальна інструкція, затверджена наказом №50 від 22.06.2021 року (Додаток Н), що визначає загальні вимоги без деталізації завдань кожної посадової особи. Для удосконалення організації роботи служби Вакс - офіс доцільно розробити та впровадити посадові інструкції для головного бухгалтера та бухгалтерів з чітким зазначенням посадових прав, обов'язків, завдань, відповідальності та показників оцінки ефективності кожного працівника облікової служби.

Головний бухгалтер ТОВ «Новоселівка-Агро» відповідає за організацію обліку згідно з вимогами чинного законодавства, а саме відповідає за своєчасне формування та подання звітності, ведення Головної книги, випуску і реєстрацію податкових накладних. Також вона займається складанням

фінансової, податкової та статистичної звітності компанії.

На складському господарстві підприємства з матеріально-відповідальними особами укладено договори про повну індивідуальну матеріальну відповідальність.

Позитивним моментом є формалізація графіку документообігу відповідно до наказу № 1 від 02.01.2020 року «Про облікову та податкову політику». Однак для посилення контролю та підвищення ефективності обліку доцільно запровадити на ТОВ «Новоселівка - Агро» автоматизовану систему документообігу. Це скоротить час на обробку даних, зменшить ризик помилок та оптимізує витрати на ведення бухгалтерського та податкового обліку.

Програмне забезпечення для ведення бухгалтерського та податкового обліку в ТОВ «Новоселівка-Агро» представлено двома автоматизованими продуктами - М.Е.doc та 1С Бухгалтерія v8. Платформа М.Е.Doc використовується для заповнення податкової звітності та відправлення її до органів ДПСУ. Програма 1С Бухгалтерія v8 застосовується для автоматизації фінансового обліку і формування фінансової звітності компанії.

Обидва програмні продукти придбані в офіційних постачальників, є ліцензійними та підтримуються розробниками, що забезпечує безперебійну роботу та оновлення версій.

Для підвищення ефективності облікових процесів доцільно налаштувати інтеграційну взаємодію цих систем, що дозволить уникнути дублювання даних та пришвидшить обмін інформацією між податковим і бухгалтерським обліком. Крім того, перспективним є запровадження хмарних технологій з метою оптимізації витрат та підвищення мобільності системи обліку.

Також пропонуємо придбати спеціалізовані бухгалтерські автоматизовані програми для сільськогосподарських підприємств, які допоможуть оптимізувати облікові процеси та підвищити ефективність роботи бухгалтерії підприємства. Сучасні програмні продукти, такі як 1С:Бухгалтерія сільськогосподарського підприємства, містять спеціалізовані модулі для

ведення обліку сільгоспвиробництва, основних засобів, матеріалів, готової продукції тощо. Використання цих програм дозволить автоматично формувати первинні документи, розраховувати собівартість продукції, скласти звітність. Крім того, є можливість інтеграції з іншими додатками - електронним документообігом, складським обліком, системами управління виробництвом. Застосування таких комплексних рішень значно підвищить ефективність управління досліджуваного підприємства.

Основними інструментами для ведення синтетичного обліку виступають журнали-ордери, структуровані за окремими рахунками. Їхня архітектура передбачає відображення дебетової частини у спеціальній Відомості, тоді як кредитова фіксується безпосередньо в Журналі-ордері. Ці облікові реєстри побудовані за кредитовим принципом: операції за кредитом групуються в єдиному журналі, а дебетові записи розподіляються між різними документами.

Застосування спеціалізованого програмного забезпечення дозволяє систематизувати інформацію з первинної документації у хронологічній послідовності, що значно полегшує процес обліку та аналізу фінансових операцій підприємства.

Крім журналів-ордерів, важливу роль в автоматизованій системі бухгалтерського обліку відіграють аналітичні реєстри. Вони дозволяють вести детальний облік за окремими підрозділами, видами діяльності, матеріально-відповідальними особами тощо. Наприклад, для рахунку «Готова продукція» можуть бути передбачені аналітичні картки за кожним видом виробленої продукції.

Застосування аналітичного обліку надає широкі можливості для оперативного контролю та аналізу господарських операцій, формування звітів в розрізі необхідних аналітичних показників. Програма дозволяє налаштувати довільну аналітику та зв'язок між синтетичними і аналітичними реєстрами.

Отже, комплексна автоматизація бухгалтерського обліку охоплює як синтетичні реєстри для накопичення підсумкових даних, так і аналітичні

реєстри, що забезпечують деталізацію інформації за необхідними ознаками. Це суттєво розширює можливості обліку та аналізу господарської діяльності підприємства.

На підприємстві, що аналізується, щорічно здійснюється інвентаризація з метою встановлення відповідності фактичної наявності активів даним первинного та бухгалтерського обліку. Під час інвентаризації перевіряються основні засоби, нематеріальні активи, виробничі запаси, готова продукція та інші статті балансу. За підсумками інвентаризації складається акт, в якому відображаються виявлені розбіжності між даними оперативного обліку та фактичною наявністю цінностей. На підставі акта проводиться коригування даних бухгалтерського обліку з метою достовірного відображення активів у фінансовій звітності компанії.

Таким чином ефективна організація бухгалтерського обліку є запорукою успішної діяльності компанії. Вона дозволяє оптимізувати роботу облікового персоналу та сфокусуватися на стратегічних завданнях. ТОВ «Новоселівка-Агро» застосовує лінійно-функціональну структуру бухгалтерії із централізованим веденням обліку. Працівники бухгалтерської служби мають значний досвід роботи та щорічно підвищують кваліфікацію. Вакс-офіс оснащений сучасними засобами автоматизації, що прискорює рутинні процеси й дає змогу приділити більше уваги аналітичній роботі. Основними функціями Вакс-офісу є ведення синтетичного й аналітичного обліку, формування звітності та надання рекомендацій для прийняття управлінських рішень з метою підвищення ефективності діяльності.

Важливою складовою діяльності ТОВ «Новоселівка-Агро» є організація контролю за збереженням активів та запобігання можливим зловживанням. Зокрема, на підприємстві регулярно проводяться інвентаризації основних засобів, товарно-матеріальних цінностей, готової продукції з метою своєчасного виявлення та попередження недостач. У випадку встановлення фактів нестачі чи псування майна, застосовуються заходи впливу до винних

осіб у відповідності до норм трудового законодавства. В цілому контрольно-ревізійна робота на підприємстві здійснюється згідно з регламентованими процедурами. Проте, було встановлено необхідність деталізації деяких моментів, зокрема - розробки посадових інструкцій для працівників бухгалтерії. Відповідні рекомендації надані керівництву компанії.

Для правильного відображення витрат на ремонт необоротних активів, на підприємстві необхідно чітко регламентувати відповідні процедури в Наказі про облікову політику. Зокрема, доцільно створити постійно діючу інвентаризаційну комісію у складі представників інженерних, бухгалтерських та оціночних служб.

Основними функціями комісії мають стати періодична інвентаризація основних засобів, визначення строків їх корисного використання, а також підготовка обґрунтованих пропозицій щодо списання тих об'єктів, які фактично не використовуються або є недоцільними для подальшої експлуатації. За результатами роботи комісії складатимуться відповідні акти, що стануть підставою для відображення операцій з основними засобами в бухгалтерському обліку.

Отже, на досліджуваному підприємстві бухгалтерський облік здійснюється у відповідності до вимог чинного законодавства України. Зокрема, на підприємстві формалізовано облікову політику шляхом затвердження Наказу № 1 від 02.01.2020 р. (Додаток П), який містить детальний опис усіх прийнятих методів і процедур бухгалтерського обліку.

Крім того, з метою адаптації переліку рахунків бухгалтерського обліку до особливостей фінансово-господарської діяльності, на підприємстві розроблено та затверджено робочий План рахунків бухгалтерського обліку (Додаток Р). Його застосування сприяє підвищенню аналітичності обліку та якості прийняття управлінських рішень.

2.4. Порядок проведення аудиту власного капіталу ТОВ «Новоселівка - Агро»

В ТОВ «Новоселівка – Агро» інформація про власний капітал міститься у різноманітних документах. Серед них - засновницькі документи (договір, статут), протоколи засідань учасників, записи про рух матеріальних цінностей та надходження активів від засновників. Важливими джерелами є також бухгалтерські реєстри: журнали, відомості, головна книга. Не менш значущі документи, що підтверджують право власності на майно, включаючи свідоцтва на нерухомість. Додатково використовуються матеріали внутрішнього контролю, фінансові звіти, статистична звітність та інша документація.

У ТОВ «Новоселівка – Агро» майно формується з різноманітних джерел, як економічного, так і неекономічного характеру. Це включає фінансові та матеріальні вклади учасників, різні види прибутків, банківські позики, а також кредити від фізичних та юридичних осіб. Статутний фонд підприємства складає 50000 гривень. Ця сума була повністю сплачена всіма засновниками при державній реєстрації Статуту шляхом переказу коштів на банківський рахунок компанії. Загалом, товариство має двох засновників - Ткач Олександр Васильович, який має розмір внеску до статутного фонду - 2 500,00 грн. (частка 5,00%) та КОМПАНІЯ «ТОНАГРО ЛТД» - розмір внеску до статутного фонду - 47 500,00 грн. (частка 95,00%).

Основною метою аудиту складових власного капіталу ТОВ «Новоселівка - Агро» є встановлення достовірності первинних даних щодо формування та використання всіх складових власного капіталу, повноти і своєчасності відображення інформації у зведених документах та реєстрах, правильності обліку капіталу відповідно до установчих документів, інших внутрішніх регламентів та обраної облікової політики, а також достовірності відображення власного капіталу у звітності.

Крім того, під час аудиту доцільно проаналізувати ефективність

прийнятих на підприємстві правил та процедур формування і використання резервного та додаткового капіталу. Це дасть змогу надати керівництву рекомендації щодо удосконалення управління власним капіталом з метою підвищення фінансової стійкості та інвестиційної привабливості підприємства.

Основними завданнями аудиту власного капіталу ТОВ «Новоселівка – Агро» є:

- «перевірка достовірності відображення показників щодо власного капіталу, встановлення законності й правильності їх формування;
- встановлення відповідності формування резервного капіталу статним документам господарства, перевірка повноти та законності реінвестування дивідендів та їх спрямування на додатково внесений капітал, перевірка повноти відображення додаткових внесків засновників;
- в частині капіталу в дооцінках метою аудиту є встановлення правомірності проведення дооцінки активів та уцінки за рахунок капіталу» [38].

Джерелами інформації для аудиту операцій з власним капіталом ТОВ «Новоселівка – Агро» в частині додаткового та резервного і капіталу у дооцінках є:

- «наказ про облікову політику підприємства;
- документи, що підтверджують право власності на майно, що вноситься як додаткові внески інші внутрішні регламенти, що регламентують процедуру розподілу прибутку та формування резервного капіталу;
- організаційні документи: свідоцтво про державну реєстрацію, накази та розпорядження, протоколи про результати закритого перепису, про підсумки торгів, зборів засновників, акціонерів, довідки про прийняття на облік в податковому органі, про реєстрацію в органах статистики ;
- первинні документи з обліку резервного капіталу, додаткового капіталу та капіталу в дооцінках (статут, накази, довідки та розрахунки бухгалтерії тощо);
- облікові реєстри, що використовуються для відображення операцій

з обліку резервного капіталу, додаткового капіталу та капіталу в дооцінках капіталу;

- звітність (Баланс, Звіт про власний капітал)» [38].

В ході аудиторської перевірки статутного капіталу аудитор повинен звернути увагу на наступні питання:

- «у відповідності з діючим законодавством України залежно від діяльності підприємства встановлено розміри формування резервного капіталу господарських товариств, відповідно є необхідним встановити правомірність створення резервного капіталу та відповідність його розміру вимогам статутного документу та чинному законодавству;

- необхідно встановити відповідність додаткових внесків рішенням засновників, їх правомірність та встановити порядок нарахування дивідендів (додаткові внески не можуть брати участь у процедурі розподілу);

- необхідно перевірити факти спрямування резервного і додаткового капіталу на покриття збитків, збільшення статутного капіталу з точки зору їх правомірності та законності;

- необхідно перевірити правомірність проведення дооцінок і уцінок та відповідне формування і рух капіталу у дооцінках» [38].

Проведення аудиту додатково внесеного капіталу та емісійного доходу від продажу частки статутного капіталу вище номіналу доцільно розпочинати з інвентаризації майна, внесеного засновниками до капіталу підприємства, за участі аудитора. Вона полягає у підтвердженні сальдо за аналітичним обліком окремо по кожному з учасників.

Інвентаризацією встановлюються за відповідними документами залишки, ретельно перевіряється обґрунтованість сум, що обліковуються на рахунках власного капіталу, визначаються терміни виникнення зобов'язань підприємства перед власниками, реальність часток засновників у статутному капіталі та повнота відображення у складі додаткового капіталу. Особливо це стосується випадків, коли додатково внесений капітал згодом трансформовано у статутний

із зміною пропорцій володіння.

Така перевірка дає змогу підтвердити обґрунтованість операцій з власним капіталом та надати оцінку ефективності прийнятих управлінських рішень в частині залучення додаткових внесків. За результатами аудиту можуть бути надані рекомендації щодо удосконалення обліку та внутрішнього контролю операцій з власним капіталом.

Під час аудиту можуть бути виявлені випадки, коли внеском до додаткового капіталу виступають основні засоби, виробничі запаси, непридатні до використання (несправні, неякісні), та нематеріальні активи, що не мають практичної цінності.

При перевірці формування та руху власного капіталу необхідно враховувати організаційно-правову форму підприємства. Тому вивчення операцій з капіталом доцільно розпочинати з перевірки юридичного статусу та права на здійснення заявлених видів діяльності, складу засновників (учасників), структури управління підприємством, а також фінансових можливостей для досягнення визначених цілей.

Крім того, під час аудиту варто проаналізувати ефективність та результативність прийнятих управлінських рішень щодо формування власного капіталу та його окремих складових. За результатами можуть бути розроблені рекомендації для вдосконалення стратегії та політики управління власним капіталом з метою підвищення інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності підприємства.

Фахівцю з аудиту необхідно перевірити наявність корпоративних положень, установчих документів та інших важливих паперів. Також слід упевнитися у дотриманні процедур затвердження та офіційної реєстрації суб'єкта господарювання. Варто пам'ятати, що юридична особа набуває статусу не в момент ухвалення рішення засновниками, а після державної реєстрації.

Тому аудитор має перевірити наявність свідоцтва про реєстрацію підприємства. Якщо до засновницьких документів вносилися зміни, потрібно

також перевірити свідоцтво про перереєстрацію. Це допоможе встановити легітимність діяльності компанії та відповідність її документації чинному законодавству.

Дослідження правомірності змін у структурі засновників компанії є важливим аспектом аудиту. Фахівцю необхідно проаналізувати механізм виходу співвласників, який має бути прописаний в Статуті, а також перевірити наявність документів, що засвідчують взаємну згоду сторін. Зокрема, учасник, який вирішив покинути підприємство, зобов'язаний подати нотаріально завірену заяву іншим засновникам. У разі схвалення цього рішення, загальні збори мають надати копію протоколу або витяг з книги протоколів особі, що виходить зі складу товариства. Ці папери, разом з іншою документацією, подаються для офіційного оформлення змін в установчих документах. Особливу увагу слід приділити частці кожного засновника в додатково внесеному капіталі підприємства

Аудитору важливо розуміти, що учасник має право на частку майна компанії, пропорційну його внеску до статутного фонду. Цікаво, що ця сума може перевищувати початковий вклад у разі прибутковості підприємства або бути нижчою, якщо бізнес зазнає збитків. Особливу увагу фахівець з аудиту повинен звернути на ці аспекти, оскільки існують прецеденти, коли засновники отримували значні кредити від фірми, а потім не лише залишали склад власників, але й ініціювали процес закриття самої організації. Такі дії потребують ретельного вивчення, адже можуть мати ознаки недобросовісної поведінки та фінансових махінацій.

У контексті цього питання необхідно також перевірити законність використання прибутку для формування резервного фонду. Важливо встановити, чи коректно нараховувались дивіденди та чи були засновники поінформовані щодо рішень про реінвестування доходів. Слід звернути увагу на процеси резервування коштів або їх спрямування на збільшення додаткового капіталу компанії. Аудитор має ретельно дослідити ці аспекти, оскільки вони

безпосередньо впливають на фінансовий стан підприємства та інтереси його власників. Це допоможе виявити можливі порушення та забезпечити прозорість фінансових операцій.

Поповнення статутного фонду може відбуватися завдяки прибуткам від комерційної діяльності або, за потреби, додатковими вкладками учасників. Процес формування цього капіталу варіюється залежно від типу власності та юридичної структури господарського суб'єкта.

У випадку акціонерних товариств, капітал нарощується через підписку на цінні папери. Для компаній з обмеженою відповідальністю характерне накопичення коштів за рахунок індивідуальних внесків кожного члена. Щодо державних підприємств, їхній статутний фонд створюється шляхом закріплення за ними певного майна, що належить державі. Така різноманітність підходів до формування капіталу відображає специфіку різних організаційно-правових форм бізнесу та забезпечує гнучкість у фінансовому управлінні підприємствами.

Є необхідним проведення перевірки обґрунтованості змін величини резервного та додаткового капіталу. Всі зміни додаткового, резервного капіталу та капіталу у дооцінках повинні бути документально оформлені.

Аудитору слід встановити правомірність таких змін, а також правильність та своєчасність записів в бухгалтерському обліку.

Слід також враховувати, що зміни можуть проводитись в добровільному і в примусовому порядку. Збільшення резервного капіталу здійснюється, як правило, на добровільній основі з метою додаткового залучення капіталу або інших активів, проте проведення переоцінки інколи обумовлено вимогами стандартів.

Під час перевірки виявляються джерела збільшення резервного капіталу, яке можливе тільки за рахунок нерозподіленого прибутку. Джерела збільшення додаткового капіталу це нерозподілений прибуток за результатами попереднього року, реінвестування дивідендів, додаткові внески засновників,

курсів різниці. При цьому в першу чергу треба звертати увагу на операцію, що штучно зменшують прибуток, який має бути розподілений на дивіденди.

Слід також перевірити дотримання тотожностей по операціях на рахунках 41 «Капітал у дооцінках», 42 «Додатковий капітал», 43 «Резервний капітал» та інформації наведеній у регістрах аналітичного обліку та у фінансовій звітності.

При формуванні додаткового та резервного капіталу і капіталу у дооцінках виникають різні упущення, помилки, виправлення. Наведемо основні з них:

- необґрунтоване збільшення додаткових внесків до капіталу за рахунок завищення вартості ТМЦ, НМА, що вносяться засновниками;
- не утворення або неповне створення резервного капіталу відповідно до розміру зазначеному у Статуті;
- неправомірне спрямування прибутку на поповнення резервного капіталу або додатковий капітал;
- врахування додаткових внесків засновників при нарахуванні дивідендів;
- неправильне або не правомірне віднесення резервного та додаткового капіталу на збільшення статутного капіталу;
- неправомірне спрямування резервного та додаткового капіталу на збільшення реєстрованого капіталу;
- неправильне оформлення повернення засновникам часток із статутного капіталу без врахування додатково внесеного капіталу.

При проведенні аудиту необхідно звертати увагу на виправлення записів у документах без явних на те причин, відсутність оригіналів або завірених відповідно до законодавства документів, наявність фіктивних документів або операції та відповідність операцій з резервним, додатковим та капіталом у дооцінках вимогам чинного законодавства та внутрішнім регламентам господарства.

Завершальною та вирішальною фазою аудиту власного капіталу ТОВ

«Новоселівка – Агро» є підсумування отриманих результатів. На цьому етапі всі виявлені недоліки та зловживання необхідно класифікувати й систематизувати. На основі цієї інформації розробляються управлінські стратегії, спрямовані на усунення виявлених проблем та запобігання їх повторенню в майбутньому. Тільки такий підхід дозволить прийняти ефективні рішення щодо оптимізації використання власного капіталу компанії та підвищення його продуктивності.

Висновки до розділу 2

Досліджуване підприємство «Новоселівка-Агро» створене та діє у формі товариства з обмеженою відповідальністю, яке спеціалізується на вирощуванні зернових та технічних культур, виробництві та продажу, використання насіння та садивного матеріалу, оптова та роздрібна торгівля живими тваринами, переробленим м'ясом та м'ясними продуктами. Відповідно до установчого документа підприємство надає послуги в рослинництві, тваринництві та озелененні, надає агротехнічні послуги спільно з обслуговуючим персоналом.

Засновники – фізична особа (Ткач Олександр Васильович) частка 5% та - юридичною особою (Компанією «ТОНАГРО ЛТД») частка 95% для виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції, іншої комерційної діяльності з метою одержання відповідного прибутку, а також надання населенню послуг щодо ведення сільського господарства та здійснення інших, пов'язаних з ним видів діяльності. ТОВ «Новоселівка - Агро» було створене 13.10.2017 року та діє на підставі Статуту.

Протягом аналізованого періоду спостерігається зростання вартості майна компанії. Хоча частково це можна пояснити інфляційними процесами, загалом така динаміка вказує на позитивну тенденцію розширення масштабів діяльності підприємства, що безпосередньо пов'язано зі збільшенням площ під посіви.

Варто зазначити, що зростання активів може свідчити про ефективне

управління ресурсами та успішну стратегію розвитку бізнесу. Розширення посівних площ не лише збільшує потенціал виробництва, але й може призвести до економії масштабу, що позитивно впливає на рентабельність.

Окрім цього, збільшення активів може вказувати на:

- інвестиції в нове обладнання та технології, що підвищують продуктивність;
- диверсифікацію діяльності, наприклад, освоєння нових культур або напрямків агробізнесу;
- розширення складських потужностей для зберігання більших обсягів продукції;
- покращення фінансового стану підприємства, що дозволяє залучати додаткові кредитні ресурси для розвитку.

Аналіз структури капіталу виявляє дисбаланс між власними та залученими коштами. Власний капітал складається з мізерної частки внесеного (0,05%) та переважаючої частки заробленого (99,95%). Це вказує на значний потенціал підприємства генерувати прибуток.

Однак, відсутність чіткого відображення розподілу прибутку свідчить про недоліки фінансового управління. Хоча це може вказувати на реінвестування у розвиток бізнесу, такий підхід нехтує інтересами власників щодо отримання дивідендів. Це може призвести до зниження інвестиційної привабливості підприємства в довгостроковій перспективі.

Залучений капітал переважно представлений короткостроковими зобов'язаннями, зокрема фінансовою допомогою на зворотній основі від компаній, пов'язаних із засновниками. Така структура може свідчити про високу залежність від пов'язаних осіб та потенційні ризики ліквідності.

У 2022 році найбільшу частку (63%) становили інші поточні зобов'язання. Позитивною тенденцією є їх зменшення на 43% у 2023 році, що призвело до скорочення їхньої частки до 18,5%. Це може вказувати на покращення фінансової дисципліни та зменшення залежності від короткострокових

зобов'язань.

Для покращення фінансового стану підприємству рекомендується:

- розробити чітку політику розподілу прибутку, балансуючи між реінвестуванням та виплатою дивідендів;
- диверсифікувати джерела фінансування, зменшуючи залежність від пов'язаних осіб;
- розглянути можливість залучення довгострокового фінансування для зменшення ризиків ліквідності;
- впровадити систему управління оборотним капіталом для оптимізації структури активів та зобов'язань;

Такі заходи допоможуть покращити фінансову стійкість та інвестиційну привабливість підприємства.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ І МЕТОДИКИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АУДИТУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Проблемні аспекти та напрями удосконалення системи інформаційно - аналітичного забезпечення власного капіталу ТОВ «Новоселівка - Агро»

Дослідження облікової практики формування та обліку власного капіталу у ТОВ «Новоселівка-Агро» виявило існування значних проблем. Зокрема, відсутнє належне інформаційне забезпечення процесів аналізу і планування діяльності підприємства з огляду на стан власного капіталу. Для усунення виявлених проблем необхідно вжити заходів щодо удосконалення методології та організації інформаційно – аналітичного власного капіталу з урахуванням специфіки діяльності ТОВ «Новоселівка-Агро».

Обстеження регламенту з облікової політики, а саме Наказу № 1 від 02.01.2020 р. «Про обліку та податкову політику ТОВ «Новоселівка – Агро» свідчить про відсутність позицій що висвітлюють організаційні та методичні аспекти формування та руху власного капіталу підприємства. Використання прибутку не відображається в обліку, що свідчить про відсутність процедури розподілу прибутку і не відображується і створення та рух резервного капіталу.

Істотним недоліком на досліджуваному підприємстві є відсутність Положення про розподіл прибутку, Положення про дивідендну політику, відсутність належного документування операцій, пов'язаних з розподілом прибутку. На наш погляд, це зумовлено як об'єктивними чинниками (недосконалість чинного законодавства, наявність проблем методичного характеру, відсутність відповідного методичного забезпечення), так і суб'єктивними причинами (низький рівень культури ведення бізнесу, відсутність контролю якості бухгалтерського обліку, високий рівень тіньової

економіки).

Зокрема, аналіз стану обліку розподілу прибутку виявив прогалини в організації та регламентації цих процесів. Не розроблено й не затверджено основних внутрішніх нормативних документів, що унеможлиблює ефективне управління прибутком. Крім того, мають місце численні порушення в частині своєчасності, повноти та достовірності відображення в обліку операцій з розподілу прибутку та виплати дивідендів.

Для усунення зазначених недоліків необхідно невідкладно розробити та запровадити в дію відповідні нормативні документи, а також посилити внутрішній контроль за дотриманням чинних норм і правил обліку розподілу прибутку.

Певні проблеми з відображенням в обліку процедури розподілу прибутку та її проведення обумовлені тим, що окремі напрями використання економічного прибутку, передбачені Господарським кодексом України, є витратами періоду відповідно до НПСБО1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» та НП(С)БО 16 «Витрати» і входять до складу витрат при обчисленні прибутку. Термінологія, згідно з Господарським кодексом України не відповідає термінології фінансового обліку. Вважаємо, що певна невідповідність трактування прибутку як законодавчими документами, так і науковцями пояснюється неоднозначністю трактування сутності доходів і витрат. Більш точним, на нашу думку, є визначення доходів і витрат, наведене М.І. Кутером за такою редакцією: «... доходами (витратами) визнається збільшення (зменшення) економічних вигод і результаті надходження (вибуття) активів та (або) погашення (виникнення) зобов'язань, що приводять до збільшення (зменшення) заробленого капіталу до розподілу» [34]. Він акцентує увагу на необхідності розмежування понять (відповідно і при відображенні в обліку) заробленого і реінвестованого капіталу. Погоджуємося з автором, що: «Реінвестований капітал – це резервованій і капіталізований нерозподілений прибуток» [34]. У господарській практиці можлива ситуація повного вилучення

власниками підприємства прибутку, який залишається після оподаткування, що негативно впливає на процеси розширеного відтворення.

Статутом ТОВ «Новоселівка – Агро» передбачено створення резервного капіталу та створення «Фондів» матеріального заохочення та економічного розвитку, але аналіз показав, що на практиці досліджуване підприємство цього не робить.

Чистий прибуток, який залишився після проведення розрахунків, залишається у повному розпорядженні ТОВ «Новоселівка – Агро», яке відповідно до установчих документів визначає напрями його використання. Законодавством передбачено права корпоративних підприємств розподіляти прибуток, а права власників – одержувати дохід, тобто частину цього прибутку. Законодавством не передбачено обов'язковість нарахування дивідендів та їх виплату, на відміну від спрямування частини прибутку до резервного фонду (капіталу). Отже, в бухгалтерському обліку розподіл прибутку на рівні досліджуваного підприємства має здійснюватися в межах сучасного правового поля на підставі внутрішніх документів. У Статуті має бути передбачено напрями та процедуру розподілу прибутку.

Для посилення реалізації контролю слід обов'язково зазначити у внутрішніх документах ТОВ «Новоселівка – Агро» процедуру розподілу й використання фінансових результатів, що повинно передбачати найбільше врахування інтересів власників.

Було з'ясовано, що досліджуване підприємство не створює додатковий капітал. Додатковий капітал сільськогосподарських підприємств, що не є суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності містить в частині іншого додаткового внески засновників понад зареєстрований капітал.

З'ясовано, що типовою помилкою відображення в обліку формування власного капіталу є відображення у його складі вартості отриманих майнових паїв. Таким чином, є необхідним розробити внутрішні регламенти процедури розподілу прибутку та формування додаткового капіталу. Саме ці внутрішні

регламенти є підставою для працівників служби Back-офіс здійснення процедури та відображення в обліку її результатів.

Таким чином, потребує розробки методичне забезпечення формування внутрішніх регламентів ТОВ «Новоселівка - Агро» в частині розподілу прибутку і його спрямування на резервний і додатковий капітал, формування і обліку інших складових додаткового капіталу, проведення переоцінок та формування і руху капіталу у дооцінках. Щодо спрямування прибутку на виправлення помилок, то, на нашу думку, необхідно за наявності ознаки суттєвості помилки (встановлюється обліковою політикою підприємства) проводити аудиторську перевірку для з'ясування причини помилки й відхилення припущення стосовно фальсифікації.

Вищий орган управління підприємством приймає рішення про розподіл прибутку. У товариствах з обмеженою відповідальністю, яким є і досліджуване ТОВ «Новоселівка – Агро» – це протокольні оформленні рішення зборів учасників. У бухгалтерському обліку розподіл прибутку має відображатися відповідно до внутрішніх документів, участь у розробці яких повинні брати власники підприємства.

Як було зазначено у розділі 1, додатковий капітал підприємств формується в частині емісійного доходу, накопичених курсових різниць, внесків засновників понад зареєстрований капітал, за рахунок вартості безоплатно одержаних необоротних активів та у результаті інших господарських операцій, зокрема при формуванні додаткового капіталу при розподілі прибутку. Для досліджуваного підприємства емісійний дохід є малоймовірним, проте мають місце ситуації продажу частки підприємства тобто корпоративних прав. Відповідно за наявності такої операції різниця між вартістю частки що сплачена господарством попередньому інвестору і інвестиційного внеску нового інвестора за умови рішення засновників про незмінний розмір реєстрованого капіталу та пропорції власності доцільно відображати саме у складі емісійного доходу, тобто, за кредитом рахунку 421

«Емісійний дохід». При цьому є необхідним внести зміни до статуту стосовно вибуття одного засновника і набуття прав іншим. В обліку ці операції знайдуть відображення таким чином:

Дт – 40 «Реєстрований капітал» - Кт - 40 «Реєстрований капітал» в частині вартості корпоративних прав;

Дт – 31 «Поточний рахунок», 10 «Основні засоби» - Кт - 42 «Емісійний дохід» відповідно до форми оплати відображується різниця у вартості як емісійний дохід.

В частині накопичених курсових різниць облік додаткового капіталу досліджуваного підприємства не має відмінностей, тому цьому аспекту не приділено увагу.

В обліковій практиці сільськогосподарських підприємств має місце відображення у складі додаткового капіталу оприбуткування основних засобів як результат інвентаризації або у разі реструктуризації господарств. Для кожної такої операції є необхідним документальне оформлення, зокрема формування карток інвентаризаційного обліку, Актів приймання-передачі основних засобів та проведення оцінки об'єктів. У разі надходження за рішенням відповідних органів оцінка здійснюється з врахуванням зносу по документах які передаються разом з об'єктом. В бухгалтерському обліку такі операції відображуються за Дт рахунку 10 «Основні засоби» та Кт 424 «Безоплатно одержані необоротні активи» (аналогічно відображуються оприбуткування нематеріальних активів, довгострокових біологічних активів). На ТОВ «Новоселівка – Агро» за досліджуваний період таких операцій не виявлено.

Планом рахунків передбачено ведення обліку у складі додаткового капіталу іншого вкладеного капіталу, тобто розуміється під цим внесок (внески) засновників понад реєстрований капітал. Мають місце в господарській практиці операції з додаткових внесків в окремих випадках, що обумовлені господарськими потребами. Більш поширеною є практика за якою оформлюється не додатковий внесок понад розмір реєстрованого, а надання

фінансової допомоги на зворотних засадах. На нашу думку перший варіант є більш прийнятним з огляду на податкові наслідки. Ми вважаємо, що для багатьох сільськогосподарських підприємств, у тому числі і досліджуваному, є необхідним обліковувати у складі іншого додаткового капіталу реінвестовані дивіденди. Під реінвестицією розуміють господарську операцію, яка передбачає здійснення капітальних або фінансових інвестицій за рахунок доходу (прибутку), одержаного від інвестиційних операцій. Реінвестиція дивідендів може здійснюватися з таких причин:

- підприємство має проблеми з готівковими коштами, його фінансовий стан нестабільний;
- фінансовий стан підприємства стабільний, але необхідні ресурси на розвиток бізнесу.

Приєднуємося до думки науковців про необхідність організації бухгалтерського обліку таким чином, щоб сума реінвестованих дивідендів була легко доступною для бухгалтера. В аналітичному обліку до субрахунку 671 «Розрахунки за нарахованими дивідендами» доцільно виділити два субрахунки другого порядку, зокрема:

671.1 – Дивіденди, що підлягають виплаті;

671.2 – Дивіденди, що підлягають реінвестуванню.

Цей рівень аналітики дає змогу оперативно скласти інформацію стосовно стану розрахунків з учасниками, яка буде корисною під час прийняття управлінських рішень. Кореспонденцію рахунків з реінвестиції дивідендів наведено в табл. 3.1

Вважаємо, що з метою стимулювання реінвестування дивідендів необхідно мінімізувати податковий тиск як на підприємство, так і на його учасників. Доцільно внести зміни до чинного податкового законодавства щодо звільнення від оподаткування, незалежно від спрямування реінвестицій до статутного або іншого (додаткового, резервного) капіталу.

Таблиця 3.1

Відображення в обліку операцій при реінвестиції дивідендів та їх спрямуванні на збільшення іншого додаткового капіталу

№	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дебет	Кредит
1	Нарахування дивідендів	443 «Прибуток, використаний у звітному періоді»	671.2 «Реінвестовані дивіденди»
2	Збільшення додаткового капіталу на суму нарахованих дивідендів	671.2 «Реінвестовані дивіденди»	422 «Інший вкладений капітал»

За трактуванням реінвестицій як інвестування заробленого прибутку, в широкому розумінні реінвестицією є і спрямування прибутку до резервного капіталу. Проте такі реінвестиції не є персоніфікованими, що певною мірою відсторонює співвласників від процедури розподілу прибутків, особливо за умови відсутності внутрішніх регламентів. Так, чинним законодавством передбачено звільнення від оподаткування лише реінвестицій спрямованих на збільшення статутного капіталу, що обумовлює необхідність внесення змін до статуту і пов'язано як з організаційними ускладненнями так і з додатковими витратами.

Незалежно від того, постійні чи ні частки кожного з учасників, при зміні розміру реєстрованого капіталу підприємство повинно щоразу внаслідок реінвестиції дивідендів реєструвати зміни розміру статутного капіталу, що призводить до додаткових ускладнень, зумовлює сплату грошових коштів та часу на оформлення.

Податок на прибуток при реінвестуванні не справляється при згоді кожного з учасників на реінвестицію дивідендів. У разі врегулювання чинним законодавством розбіжностей щодо тлумачення реінвестицій (поширення пільгового характеру оподаткування на спрямування дивідендів не лише до статутного капіталу), доцільно формувати додатково вкладений капітал за

рахунок реінвестованих дивідендів. З цією метою необхідно врахувати ці моменти та затвердити Положення про додатково вкладений капітал або обумовити у статутних документах підприємства.

Пропонуємо для відображення в бухгалтерському обліку цих операцій використовувати субрахунок 422 «Інший вкладений капітал», на якому передбачено ведення обліку іншого вкладеного засновниками підприємств капітал, що перевищує статутний капітал, інші внески без зміни розміру статутного капіталу (Інструкція про застосування плану рахунків).

За цим варіантом необхідно організувати ведення аналітичних рахунків за кожним учасником, наприклад:

422.1 Додатково вкладений капітал – реінвестиції від Іваненко А.Ф.

422.2 Додатково вкладений капітал – реінвестиції від Петренко В.І.

422.3 Додатково вкладений капітал – реінвестиції від Степаненко М.О.

Аналітичний облік внесків у додатково вкладений капітал за кожним з учасників підприємства пропонуємо вести у реєстрі внесків до вкладеного капіталу, який наведено таблицею 3.2

Таблиця 3.2

Реєстр аналітичного обліку додатково внесеного капіталу

№	ПІБ	Частка внеску до статутного капіталу, %	Внесок до додатково вкладеного капіталу, грн.	Частка внеску до додатково вкладеного капіталу, %	Загальна сума внеску до вкладеного капіталу, грн.	Участь у загальному вкладеному капіталі, %
1	Іванов С.О.	10	980	7	12480	9,7
2	ТОВ «СВІТОЧ»	52,2	7000	50	67000	51,9
3	...	...	...	...	...	...
	Разом:	100	14000	100	129000	100

Відповідно з чинним законодавством додаткові внески понад реєстрований капітал не враховуються при розподілі прибутку, але їх накопичення потрібно для врегулювання відносин власності за умови рішення

засновника про вихід з господарства, а також за умови їх трансформування у внески до реєстрованого капіталу. Так, статутними документами може бути передбачено збільшення реєстрованого капіталу один раз на 5-10 років відповідно до внесків до додаткового капіталу з внесенням змін до статуту за рішенням засновників.

В бухгалтерському обліку спрямування додаткових внесків засновників що обліковувались у складі додаткового капіталу при внесенні змін до Статуту мають бути відображені записом:

Дт 422 «Інший вкладений капітал» - Кт 40 «Реєстрований капітал»

При нарахуванні дивідендів, їх реінвестуванні на думку науковців (з чим ми погоджуємося), необхідно надавати кожному учаснику господарства Повідомлення-розрахунок.

Цей документ надасть інформацію кожному із співвласників про чистий прибуток, суму нарахованих дивідендів та можливість свідомо зробити свій вибір щодо подальшого отримання або реінвестування дивідендів та їх спрямування на додатковий вкладений капітал. Вважаємо, що система документування процедури розподілу прибутку та формування внесків до додаткового капіталу повинна реалізувати комунікаційну функцію облік.

Отже, у разі виходу учасника з ТОВ йому відшкодовується вартість частки у майні товариства, пропорційної його частці у статутному капіталі. За запропонованим підходом щодо відображення реінвестицій у складі додаткового капіталу, необхідно також враховувати частку учасника у цьому додатковому капіталі. Виплата здійснюється після затвердження звіту за рік, коли учасник вийшов з товариства, у строк до 12 місяців з дати виходу. За його вимогою та за згодою товариства внесок може бути повернуто повністю або частково у натуральній формі. Учаснику, що вибув, виплачується належна йому частка прибутку, отриманого товариством у поточному році до моменту його виходу. Майно, передане учасником товариству лише в користування, повертається в натуральній формі без винагороди.

Таким чином, оптимізація обліку додаткового капіталу полягає у розробці внутрішніх регламентів і поглибленні аналітики відображення різних видів додаткового капіталу та його використання.

У світовій практиці набуло поширення створення за рахунок відрахувань з прибутку спеціального резервного (його також називають запасним) капіталу. Він акумулює надлишки прибутку в особливо сприятливі роки та зберігається на відповідних банківських рахунках чи у високоліквідних цінних паперах. Завдяки сформованому резервному капіталу з'являється можливість у певні звітні періоди сплачувати дивіденди у встановлених розмірах, незважаючи на невеликі суми отриманого прибутку. Така рівномірність розподілу дивідендів сприяє не лише фінансовій стійкості компанії, але й зміцненню позицій акціонера як власника. Отже, формування резервного капіталу є важливим інструментом згладжування коливань прибутку і стабілізації дивідендних виплат. Це підвищує привабливість компанії для інвесторів та зміцнює її фінансовий стан у довгостроковій перспективі. Водночас, ефективне використання резервного капіталу вимагає чітких та прозорих процедур його формування і розподілу.

Утворення резервного капіталу може мати обов'язковий або добровільний характер. У першому випадку він утворюється відповідно із законодавством, а в другому – згідно з порядком, встановленим установчими документами підприємства або передбаченим його обліковою політикою.

Особливість утворення резервного капіталу (фонду) в господарському товаристві визначена ст. 87 Господарського кодексу України та ст. 14 Закону України «Про господарські товариства», а саме: «має створюватися резервний (страховий) фонд у розмірі, передбаченому установчими документами товариства, але не менш 25% від його статутного капіталу. Резервний (страховий) фонд утворюється за рахунок обов'язкових щорічних відрахувань, які не можуть бути менш 5% чистого прибутку» [36].

Згідно з фінансовою звітністю ТОВ «Новоселівка – Агро» резервний

капітал не створюється, що є суттєвим недоліком.

Для обліку резервного фонду, сформованого з нерозподіленого прибутку, в Плані рахунків передбачено рахунок 43 "Резервний капітал". Створення такого фонду відображається проводкою: дебет 44 "Нерозподілені прибутки", кредит 43 "Резервний капітал". Резервний капітал може використовуватися для збільшення статутного фонду, компенсації збитків або забезпечення виплати гарантованих дивідендів у разі недостатнього прибутку за звітний період. Це відрізняє його від інших видів резервування.

Для всіх інших випадків акумулювання коштів на майбутні витрати застосовується рахунок 47 "Забезпечення майбутніх витрат і платежів". Це дозволяє чітко розмежувати різні типи резервів у бухгалтерському обліку підприємства та забезпечити прозорість фінансової звітності.

Отже, на нашу думку, у «Положенні про формування та розподіл прибутку» має бути зафіксовано напрями створення резервної системи підприємства, зокрема визначено перелік господарських операцій, що потребують внутрішнього резервування, а також нормативи чи порядок формування резервів та їх використання. Для досліджуваного підприємства обов'язковим має бути створення резервів для покриття можливих збитків внаслідок ризиків сільськогосподарського виробництва (кліматичні умови, хвороби тварин тощо). Формування певних резервів пов'язане з дивідендною політикою, наприклад, за політики стабільного рівня дивідендних виплат доцільно створювати відповідний резерв. У галузевих методичних рекомендаціях варто зазначати обов'язкову аналітику обліку резервного капіталу.

Чітке регламентування порядку резервування з урахуванням специфіки діяльності є запорукою ефективного використання резервів для мінімізації різноманітних ризиків та стабілізації фінансового стану підприємства.

У документі "Положення про формування та розподіл прибутків" необхідно детально описати механізм компенсації можливих збитків за рахунок

резервного фонду.

Резервний капітал виступає страховим буфером підприємства, призначеним для покриття дефіциту звітного періоду. Він надає додаткові гарантії кредиторам щодо повернення вкладених коштів. Його цільове використання включає компенсацію як запланованих, так і непередбачених втрат, а також виконання зобов'язань компанії у випадку нестачі розподіленого чи нерозподіленого прибутку.

Функція резервів полягає у підтримці або відновленні стабільного розміру капіталу. На відміну від фонду, резерв не передбачає накопичення додаткових коштів понад наявний капітал, а лише стабілізує його величину.

Резерви переоцінки активів створюються для уточнення балансової вартості окремих об'єктів обліку за рахунок прибутку підприємства. Їх формування забезпечує дотримання принципу обачності - ключової вимоги бухгалтерського обліку. Згідно з українським законодавством про бухгалтерський облік та НП(С)БО 1, обачність передбачає застосування методів оцінки, які запобігають заниженню зобов'язань і витрат, а також завищенню активів і доходів.

Цей підхід означає більшу готовність визнавати в обліку видатки та зобов'язання, ніж потенційні доходи й активи, уникаючи при цьому створення прихованих резервів. У міжнародній практиці це проявляється у відображенні прибутку лише після здійснення операцій, тоді як збиток може бути зафіксований вже на етапі припущення про його ймовірність. Саме для покриття таких потенційних втрат і призначені резерви уточнення оцінки.

Застосування резервів з уточнення оцінки істотно підвищує фінансову стабільність підприємства, а також вірогідність та якість фінансової звітності. Це дає змогу користувачам інформації мати реальну оцінку активів підприємства і не припустити помилки при розподілі уявного, але не реально одержаного прибутку.

Збільшення статутного капіталу за рахунок резервного капіталу може

відбуватися за умови отримання згоди власників і збереження пропорційності часток власників у статутному капіталі. Суму відрахувань до резервного капіталу за підсумками розподілу прибутку показують у рядку Звіту про власний капітал (ф. № 4). Загальну суму резервного капіталу на початок і кінець звітної періоду відображають у рядку 1415 Балансу (ф. № 1).

Таблиця 3.3

Відображення в обліку формування та використання резервного капіталу

№	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1	2	3	4
Створення та використання резервів			
1 1.1	Формування резервного капіталу: Спрямування частини фактичного чистого прибутку на створення або поповнення резервного капіталу	443 «Прибуток, використаний у звітному періоді»	43 «Резервний капітал»
1.2	Поповнення резервного капіталу за рахунок додаткового капіталу	42 «Додатковий капітал»	43 «Резервний капітал»
2 2.1	Використання резервного капіталу: на покриття збитків попередніх років	43 «Резервний капітал»	442 «Непокриті збитки»
2.2	на збільшення реєстрованого капіталу	43 «Резервний капітал»	40 «Реєстрований капітал»

У подальшому, за умови запровадження диференціації оподаткування відповідно до спрямування прибутку – на накопичення і споживання, необхідно забезпечити відображення використання прибутку з урахуванням використання також резервного капіталу, створеного за рахунок прибутку (рис. 3.1).

Додатково до Звіту про власний капітал доцільно внести відповідну позицію: спрямування прибутку на накопичення та споживання.

Таким чином, удосконалення обліку резервного капіталу пов'язано із

відображенням на окремих аналітичних рахунках резервів створених у різних цілях, а також з формуванням резервів покриття збитків пов'язаних із коливанням цін на ринку сільськогосподарської продукції.

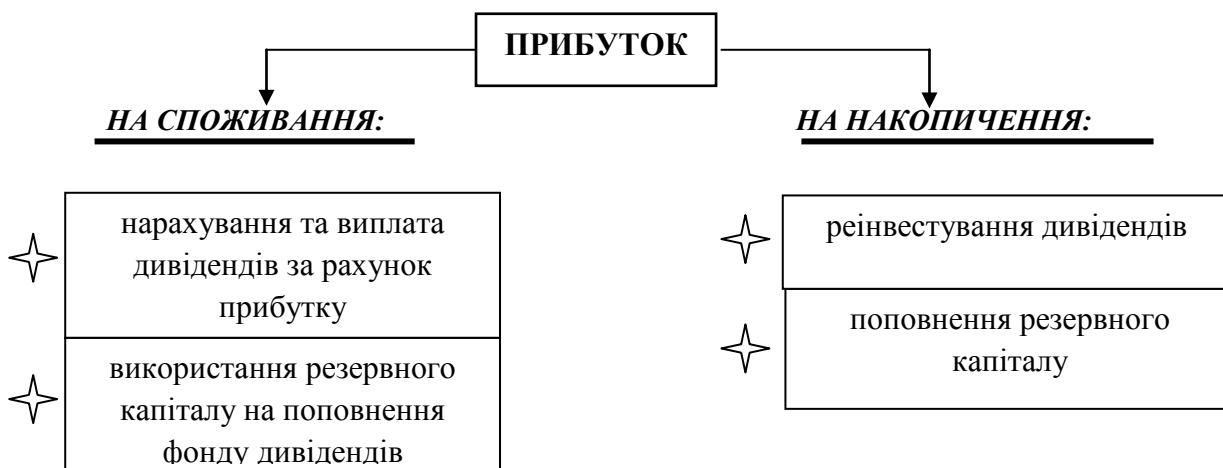

Рис. 3.1 Напрями використання прибутку (для потреб оподаткування)

Згідно з Інструкцією № 291, для відображення результатів переоцінки довгострокових активів та фінансових інструментів використовується рахунок 41 «Капітал у дооцінках». Для деталізації інформації про наслідки переоцінки цих активів передбачено такі субрахунки: 411 (для основних засобів), 412 (для нематеріальних активів), 413 (для фінансових інструментів) та 414 (для інших видів капіталу в дооцінках).

Варто розглянути чинну методологію переоцінки довгострокових матеріальних та нематеріальних активів. Важливо зазначити, що ця процедура не є обов'язковою, а проводиться лише за умови значної розбіжності між балансовою та ринковою вартістю цих об'єктів.

Для здійснення переоцінки основних засобів встановлюється межа суттєвості, яка фіксується в документі про облікову політику компанії. Одним із можливих підходів до переоцінки може бути аналіз ринкових цін на подібні об'єкти з аналогічним рівнем зношеності та готовності до експлуатації. Також можуть використовуватися преїскуранти виробників, документи

постачальників, каталоги та прайс-листи для визначення актуальної вартості активів.

Така методика дозволяє забезпечити більш точне відображення реальної вартості активів у фінансовій звітності підприємства, що сприяє підвищенню її достовірності та інформативності для користувачів.

3.2 Напрями вдосконалення аудиту власного капіталу сільськогосподарських підприємств

Досліджуване підприємство не має сертифікованих аудиторів, тому ми пропонуємо створити службу внутрішнього аудиту для фінансового планування, розробки внутрішніх регламентів, формування облікової політики стосовно резервного, додаткового та капіталу у дооцінках, перевірку правомірності відображення в обліку і звітності цих елементів власного капіталу та відповідність інтересам власників господарства господарських операцій. Для цього рекомендуємо придбати відповідне програмне забезпечення для автоматизації проведення аудиту на всіх його етапах. Застосування програмного забезпечення та комп'ютерного устаткування при проведенні аудиту, як правило, сприяє не лише ефективній діяльності служби внутрішнього аудиту, а й підвищенню контролю за операціями підприємства загалом.

Ця тенденція набуває особливої актуальності в сучасних реаліях, адже науково-технічний прогрес неупинно просувається вперед, а інформаційні технології постійно розробляються та впроваджуються. Автоматизація аудиторських процесів не є винятком, оскільки вона охоплює широкий спектр складних прикладних завдань, пов'язаних із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій у сферах контролю, аудиту та аналізу фінансової звітності компаній, оцінювання ефективності та надійності інформаційних систем підприємств, а також організації роботи аудиторських фірм і служб

внутрішнього аудиту в сучасному середовищі.

Варто зазначити, що автоматизація аудиту дозволяє значно підвищити точність і швидкість перевірок, зменшити ймовірність помилок та забезпечити більш ефективно виявлення потенційних ризиків та порушень. Крім того, сучасні аудиторські інструменти забезпечують кращу аналітику та візуалізацію даних, що полегшує інтерпретацію результатів та прийняття рішень на основі отриманих висновків.

Впровадження автоматизованих інформаційних систем сприяє підвищенню ефективності функціонування різноманітних галузей діяльності, включно з системою аудиту. Автоматизація аудиторських процесів передбачає застосування інформаційних технологій на усіх етапах: від підготовчого до планування, безпосередньої перевірки та формулювання аудиторського висновку за її результатами. Оскільки регулювання аудиторської діяльності відбувається відповідно до міжнародних стандартів, використання інформаційних технологій в аудиті стає невід'ємною вимогою.

Варто зазначити, що автоматизація аудиту дозволяє суттєво підвищити ефективність та результативність перевірок. Зокрема, використання спеціалізованого програмного забезпечення дає змогу швидко обробляти великі масиви даних, виявляти аномалії та потенційні ризики, а також генерувати докладні звіти та візуалізації. Крім того, автоматизовані інструменти забезпечують кращий контроль та відстеження процесів, що сприяє дотриманню стандартів якості та підвищенню прозорості.

Одним із ключових аспектів автоматизації аудиту є безперервний моніторинг та аналіз даних у режимі реального часу. Це дозволяє своєчасно виявляти відхилення та порушення, а також оперативно реагувати на них, мінімізуючи потенційні ризики та втрати для організації.

В офіційному українському виданні Міжнародних стандартів аудиту, які діють на території України, містяться положення, що стосуються інформаційних технологій. До них належать:

- 401 «Аудит в середовищі комп'ютерних інформаційних систем»;
- 1001 «Використання середовища комп'ютерних інформаційних систем - автономних комп'ютерів»;
- 1002 «Використання середовища комп'ютерних інформаційних систем - інтерактивних комп'ютерних систем (on-line)»;
- 1003 «Використання середовища комп'ютерних інформаційних систем - системи баз даних»;
- 1008 «Оцінка ризиків та системи внутрішнього контролю в комп'ютерних інформаційних системах і пов'язані з ними питання»;
- 1009 «Аудит з використанням комп'ютерів»;
- 1013 «Електронна комерція - вплив на аудит фінансових звітів».

Сучасні аудитори активно застосовують різноманітні програмні рішення універсального призначення, серед яких електронні таблиці, текстові редактори та, в деяких випадках, системи керування базами даних. Такі інструменти дозволяють їм впорядковано зберігати та аналізувати інформацію про об'єкти аудиту, здійснювати нескладні обчислення, а також формувати звітну документацію та висновки.

Водночас, для забезпечення максимальної ефективності аудиторських процесів все більшого поширення набувають спеціалізовані програмні продукти, розроблені спеціально для потреб аудиту. Ці рішення пропонують низку переваг, зокрема автоматизацію та оптимізацію багатьох задач, таких як збір та обробка даних, виявлення аномалій та ризиків, генерування звітів тощо.

Одним з прикладів такого спеціалізованого програмного забезпечення є аудиторські інформаційні системи (АІС), які інтегрують різноманітні інструменти та функції, необхідні для ефективного проведення аудиту. АІС дозволяють налаштовувати процеси відповідно до специфіки організації та галузевих стандартів, забезпечуючи комплексний підхід до аудиторських перевірок.

Крім того, все більшої популярності набувають рішення на основі штучного інтелекту та машинного навчання, які здатні аналізувати величезні обсяги даних, виявляти приховані закономірності та тенденції, а також надавати рекомендації на основі отриманих висновків. Такі інноваційні технології відкривають нові можливості для підвищення якості та точності аудиту.

Паралельно з універсальними програмними рішеннями, на ринку представлено спеціалізовані комплекси, орієнтовані на комплексну підтримку аудиторських перевірок на всіх етапах процесу. Впровадження таких систем дозволяє підприємствам вивести аудит на якісно новий рівень. Кожен із цих спеціалізованих продуктів пропонує методологію проведення аудиту, систематизуючи виконання аудиторських процедур, автоматизуючи низку складних і трудомістких операцій, зокрема завдяки аналізу даних з інформаційних баз бухгалтерського обліку.

Використання таких комплексних рішень забезпечує суттєві переваги. По-перше, вони дозволяють чітко структурувати та стандартизувати процеси аудиту, зменшуючи ризики помилок та невідповідностей. По-друге, автоматизація рутинних задач вивільняє ресурси аудиторів для зосередження на більш критичних аспектах перевірки. По-третє, потужні аналітичні інструменти сприяють глибшому аналізу даних та виявленню прихованих трендів і аномалій.

Крім того, сучасні спеціалізовані аудиторські системи часто інтегровані з хмарними сервісами та технологіями штучного інтелекту, що відкриває нові можливості для співпраці, обміну даними та безперервного моніторингу. Це дозволяє аудиторам ефективніше взаємодіяти з клієнтами, забезпечуючи прозорість процесів та оперативне реагування на виявлені ризики.

Впровадження таких рішень сприяє підвищенню професіоналізму та якості роботи служби аудиту завдяки систематизації процесів, автоматизації рутинних операцій та доступу до потужних аналітичних інструментів. Це, у

свою чергу, дозволяє забезпечити більш ефективне та результативне виконання аудиторських перевірок.

Існуюче програмне забезпечення аудиторського призначення поділяється на:

- «програмне забезпечення, що належить компаніям-розробникам (EY/AWS – Ernst&Young Auditor’s Work Station; EY/BPP – Ernst&Young Business Process Profiler; Risk Web)» [36];

- «програмне забезпечення масового тиражу, яке може використовуватись як аудиторським компаніями, що не мають власних розроблених програм, так і безпосередньо службами внутрішнього аудиту підприємств» [36].

Серед спеціалізованих аудиторських програм масового тиражу можна виділити декілька програмних продуктів, які представляють собою завершені програми та використовуються на теренах України. До таких програм можна віднести - «Асистент Аудитора», «Помічник Аудитора», «Експрес-Аудит: ПРОФ» та «IT Audit: Аудитор».

Вивчаючи процес аудиторських перевірок, можна зробити висновок, що для ефективного здійснення аудиторської діяльності необхідно застосовувати спеціалізоване комп’ютерне програмне забезпечення, розроблене для потреб аудиту. Такі рішення не лише сприяють підвищенню продуктивності аудиторської роботи, але й забезпечують отримання якісних результатів перевірок.

Що стосується управлінської ефективності від впровадження згаданих програмних продуктів, то вона проявлятиметься у кінцевих показниках діяльності підприємства. Зокрема, автоматизація та оптимізація аудиторських процесів дозволяє своєчасно виявляти ризики, порушення та невідповідності, мінімізуючи їхній вплив на операційну діяльність організації.

Крім того, використання спеціалізованих аудиторських систем забезпечує кращу прозорість та контроль над фінансовими та бізнес-процесами, сприяючи

прийняттю більш обґрунтованих управлінських рішень. Доступ до якісної аналітики та візуалізацій полегшує виявлення проблемних зон та тенденцій, що дозволяє своєчасно вживати коригувальні заходи.

Також варто зазначити, що автоматизація аудиту сприяє підвищенню ефективності використання людських ресурсів, оскільки вивільняє аудиторів від виконання рутинних та трудомістких завдань, даючи їм можливість зосередитися на більш критичних аспектах перевірки. Це, у свою чергу, позитивно впливає на продуктивність праці та загальну результативність діяльності підприємства.

Отже, впровадження сучасних спеціалізованих програмних рішень для автоматизації аудиту є важливим чинником підвищення ефективності управління організацією, оскільки забезпечує своєчасне виявлення ризиків, прозорість процесів, якісну аналітику та оптимізацію використання людських ресурсів.

Господарська діяльність сучасних підприємств відзначається значною кількістю та складністю фінансових операцій. Тому як для зовнішніх аудиторів, так і для внутрішніх аудиторських служб практично незамінними є спеціалізовані програмні рішення, які дозволяють прискорювати процес перевірок та забезпечувати більш якісний аудит. Це досягається завдяки розробленим методам тестування цифрових даних (процедури аналізу рахунків) та виконанню аналітичних процедур. Такі методи сприяють виявленню важливих тенденцій у діяльності підприємства, відхилень та диспропорцій показників.

Застосування комп'ютерних програм для аудиту дає можливість збільшувати обсяг аудиторської вибірки та підвищувати надійність аудиторських висновків. Максимальна вигода від використання автоматизованих методів досягається за умови чіткої координації роботи внутрішніх аудиторів та бухгалтерів. Вибір та придбання автоматизованої інформаційної системи є пошуком оптимального співвідношення

функціональності запропонованого рішення, витрат на його впровадження, а також оцінки рівня надійності постачальника.

Варто зазначити, що сучасні аудиторські програмні комплекси пропонують широкий спектр можливостей, серед яких автоматизований збір та аналіз даних, виявлення аномалій та ризиків, генерування звітів та візуалізацій, а також інтеграція з хмарними сервісами та технологіями штучного інтелекту. Це дозволяє суттєво підвищити ефективність та результативність аудиторських перевірок.

Крім того, впровадження таких систем сприяє стандартизації та систематизації процесів аудиту, зменшуючи ризики помилок та невідповідностей. Автоматизація рутинних завдань вивільняє ресурси аудиторів для зосередження на більш критичних аспектах перевірки.

Отже, використання сучасних програмних рішень для автоматизації аудиту є важливим чинником підвищення якості та ефективності аудиторських процесів, а також забезпечення прозорості та контролю над фінансовими та бізнес-операціями підприємства.

Висновки до розділу 3.

Обстеження облікової практики ТОВ «Новоселівка – Агро» в частині обліку власного капіталу привело до висновку про наявність суттєвих проблем. Обстеження внутрішніх регламентів з облікової політики свідчить про відсутність позицій що висвітлюють організаційні та методичні аспекти формування та руху власного капіталу.

У бухгалтерському обліку розподіл прибутку має здійснюватися в межах сучасного правового поля на підставі внутрішніх документів. У Статуті має бути передбачено напрями та процедуру розподілу прибутку, що у більшості випадків не реалізовано.

Для усунення суперечностей та запобігання негативних наслідків на рівні

підприємства доцільно розробляти та приймати як додаток до статутних документів «Положення про формування та розподіл прибутків», яке ґрунтується на обраній підприємством дивідендній політиці. У свою чергу статутом має бути передбачено компетенцію розробки цього Положення. Таким чином, оптимізація обліку додаткового капіталу полягає у розробці внутрішніх регламентів і поглибленні аналітики відображення різних видів додаткового капіталу та його використання.

Досліджуване підприємство не має сертифікованих аудиторів, тому ми пропонуємо створити службу внутрішнього аудиту для фінансового планування, розробки внутрішніх регламентів, формування облікової політики стосовно резервного, додаткового та капіталу у дооцінках, перевірку правомірності відображення в обліку і звітності цих елементів власного капіталу та відповідність інтересам власників господарства господарських операцій. Для цього рекомендуємо придбати відповідне програмне забезпечення для автоматизації проведення аудиту на всіх його етапах. Застосування програмного забезпечення та комп'ютерного устаткування при проведенні аудиту, як правило, сприяє не лише ефективній діяльності служби внутрішнього аудиту, а й підвищенню контролю за операціями підприємства загалом.

ВИСНОВКИ

В результаті систематизації існуючих теоретичних положень щодо трактування категорії «власний капітал» встановлено, що у наукових працях досліджувану економічну категорію розглядають за різними аспектами. Власний капітал у системі бухгалтерського обліку необхідно розглядати з позиції власного джерела утворення ресурсів, яке є частиною усього капіталу підприємства.

У науковій літературі мають місце різні підходи до трактування категорії власний капітал. З юридичної точки зору власний капітал вважаємо за доцільне трактувати як власне джерело утворення господарських засобів, сформоване в сумі переданих у розпорядження юридичної особи в обмін на корпоративні права ресурсів, які виступають носієм права власності засновників господарського товариства та накопиченого власного капіталу за весь час діяльності емітента корпоративних прав. Структура власного капіталу аграрних підприємств має особливості та обумовлена організаційно – правовою формою господарювання та специфікою формування та руху фінансових джерел.

Досліджуване підприємство ТОВ «Новоселівка - Агро» сформовано і функціонує у формі товариства з обмеженою відповідальністю, є суб'єктом господарювання приватної форми власності, що спеціалізується на рослинництві та тваринництві, а саме вирощуванні зернових, технічних культур, виробництво, реалізація та використання насіння та садивного матеріалу, оптова та роздрібна торгівля живими тваринами, переробленим м'ясом та м'ясопродуктами. Відповідно до статуту підприємство надає послуги у рослинництві, тваринництві та облаштуванні ландшафту, надає послуги сільськогосподарської техніки разом з обслуговуючим персоналом.

У структурі посівних площ технічні культури та зернові культури представлені порівну. Технічні культури (соняшник та соя), що у середньому обіймає 50, 1% посівних площ, зернові культури – 49,57%.

Аналіз фінансово – господарської діяльності підприємства показав, що на протязі досліджуваних років відбувається збільшення вартості активів підприємства, це частково пояснюється інфляцією, але все ж-таки свідчить про позитивну тенденцією збільшення обсягів діяльності, що пов'язано зі збільшенням посівних площ та значно збільшується вартість необоротних матеріальних активів, що свідчить про розширення матеріально – технічної бази підприємства, придбання нової сучасної техніки та програмного забезпечення.

Власний капітал підприємство нагромаджує за рахунок прибутку, що свідчить в останньому році про високу ефективність виробництва, придбання нової сучасної техніки, незважаючи на несприятливі погодні умови та зменшення державної підтримки сільськогосподарських підприємств та товаровиробників.

У структурі капіталу власний і залучений є нерівноважними. Власний представлений внесеним – 0.05% та заробленим 99.95%. Недоліком фінансового менеджменту є не відображення розподілу прибутку, що свідчить про реінвестування на розвиток підприємства, але також не реалізує інтереси власника стосовно нарахування дивідендів. Залучений капітал переважно представлено поточними зобов'язаннями у вигляді фінансової допомоги на зворотних засадах підприємствам, що належить засновникам. Найбільша частка належить іншим поточним зобов'язанням 63% у 2021 році. Позитивним є те, що у 2022 році вони зменшились на 43% і склали 18,5 %.

Результати аналізу фінансового стану підприємства за останні 3 роки показали, що для ТОВ «Новоселівка - Агро» ризик банкрутства є низьким, фінансовий стан є відносно стійким проте ознаки потенційної можливості фінансової кризи присутні, це стосується платоспроможності. Висока комплексна оцінка свідчить про інвестиційну привабливість підприємства та потенційну можливість залучення позикових коштів. Загальна комплексна оцінка підприємства склала 2.98 з 5 можливих балів. Це говорить про

правильність та ефективність обраного напрямку діяльності.

ТОВ «Новоселівка - Агро» здійснює бухгалтерський облік, забезпечує формування податкової, фінансової та статистичної звітності силами відокремленого структурного підрозділу – Служби Вакс – офіс (до якої входить 3 бухгалтера). В цілому бухгалтерський облік на підприємстві відповідає вимогам чинного законодавства. Є формалізація обраних варіантів елементів облікової політики які затверджені у Наказі «Про облікову та податкову політику» № 1 від 02.01.2020 р., який чітко описує всі елементи облікової політики підприємства. Також позитивним є розроблений та затверджений робочий план рахунків відповідно до специфіки діяльності досліджуваного підприємства.

У бухгалтерському обліку розподіл прибутку на рівні суб'єкта господарювання має здійснюватися в межах сучасного правового поля на підставі внутрішніх документів. У Статуті має бути передбачено напрями та процедуру розподілу прибутку, що у більшості випадків не реалізовано.

З'ясовано, що потребує розробки методичне забезпечення формування внутрішніх регламентів підприємства в частині розподілу прибутку і його спрямування на резервний і додатковий капітал, формування і обліку інших складових додаткового капіталу, проведення переоцінок та формування і руху капіталу у дооцінках.

Оптимізація обліку додаткового капіталу полягає у розробці внутрішніх регламентів і поглибленні аналітики відображення різних видів додаткового капіталу та його використання.

Аудиторська перевірка, як одна з дієвих форм послідуючого контролю елементів власного капіталу, найбільш відповідає реалізації інтересів власників, а саме забезпечує право на захист.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Berezovskaya E. Y. Власний капітал та його класифікація у господарській діяльності підприємств. *Науковий погляд у майбутнє*. 2017. № 05-05. С. 60–64. URL: <https://doi.org/10.30888/2415-7538.2017-05-05-078>.
2. Berzhanir I. A. Власний капітал підприємства: економічна сутність та особливості обліку. *The actual problems of regional economy development*. 2023. Т. 2, № 19. С. 78–86. URL: <https://doi.org/10.15330/apred.2.19.78-86>.
3. Levandivskiy O. T., Drebot S. D. Фінансове забезпечення сільськогосподарських підприємств. *The actual problems of regional economy development*. 2019. Т. 2, № 15. С. 32–41. URL: <https://doi.org/10.15330/apred.2.15.32-41>.
4. Армаш Г. О. Методика обліку власного капіталу : thesis. 2017. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/7762>.
5. Армаш Г. О., Зінченко О. В. Аудит власного капіталу на підприємствах : thesis. 2016. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/2284>.
6. Афанас'єва І.І. Фактори формування облікової політики. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*, 2015. № 4. С. 9-12. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/VSUNU_2015_4_3.pdf
7. Бобровська О. В., Токар Н. Б. Власний капітал у бухгалтерському обліку підприємств України : thesis. 2016. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/23985>.
8. Босенко А.І. Організаційно-економічний механізм управління оподаткуванням сільськогосподарських товаровиробників в умовах поглиблення інтеграційних процесів: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.03.

- Кіровоград, 2016. 34 с.
9. Вертелецький А. М. Організація обліку та аналізу власного капіталу підприємства : master's thesis. 2013.
URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/49746> .
  10. Гафурова О. В. Сільськогосподарська діяльність (сільськогосподарське виробництво) як об'єкт аграрних правовідносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2008. № 4. С. 56–59
  11. Гетьманець Д.О. Порівняльно-правовий аналіз оподаткування сільськогосподарських підприємств в Україні та в окремих країнах світу. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 1. С. 94–98.
  12. Горго І. О. Управління ризиками сільськогосподарських підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук. Київ, 2019. 23 с.
  13. Горський І.В. Податки в економічній стратегії держави. *Фінанси*. 2001. № 8. С. 82–86.
  14. Губа І. М. Особливості організації процесу аудиту власного капіталу підприємства : thesis. 2017.
URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/7772> .
  15. Давидов Г. М. Реформування системи оподаткування сільськогосподарських товаровиробників на основі рентних відносин на землю. *Кіровоградщина - 2025: пріоритети і можливості розвитку* : збірник тез доповідей науково-практичної конференції, 7 червня 2017 року, м. Кропивницький. Кропивницький : «Ексклюзив-Систем», 2017. С. 187 - 190.
  16. Давидов Г. М., Шалімова Н. С., Лисенко А. М., Магопець О. А. Оподаткування та державна підтримка сільськогосподарських товаровиробників: регіональні пріоритети та євроінтеграційні процеси : монографія. Кропивницький : ФОП Александрова М. В., 2017. 208 с.
  17. Дем'яненко М. Я. Проблеми ПДВ в агропромисловому виробництві. *Фінанси України*. 2006. № 10. С. 3–8.

18. Дем'яненко С.І. Яка аграрна політика потрібна Україні. *Дзеркало тижня*. 2019. № 17. С. 1–5.
19. Державна служба статистика України. URL:<https://www.ukrstat.gov.ua/>
20. Державна фіскальна служба України : офіційний вебсайт. URL : <http://sfs.gov.ua> .
21. Джеджула В. В., Єпіфанова І. Ю. Власний капітал в господарській діяльності підприємств : thesis. 2019. URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/24249> .
22. Євлампієв К.В. Державна підтримка сільського господарства. *Вісник Харківського національного аграрного університету*. 2017. № 8. С. 124–129.
23. Євтушевська О. О., Чернов К. І. Теоретичні аспекти власного капіталу підприємства: сутність та структура. *Food Industry Economics*. 2020. Т. 12, № 3. URL: <https://doi.org/10.15673/fie.v12i3.1812> .
24. Єгорова Ю. Спрощена система оподаткування для сільгоспвиробників. *Вісник. Офіційно про податки*. 2016. URL : <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/9401> .
25. Єршова Н. Ю., Кохна Д. Ю. Організація обліку власного капіталу на підприємстві : thesis. 2014. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/23658> .
26. Єршова Н. Ю., Філяєва А. А., Зінченко М. С. Дослідження підходів до аналізу власного капіталу підприємств : thesis. 2016. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/27772> .
27. Жидяк О.Р. Вдосконалення системи оподаткування підприємницьких структур аграрної сфери. *Ефективна економіка*. 2013. № 6. С. 77–83.
28. Житний П.Є., Афанас'єва І.І. Процес формування облікової інформації в управлінні. *Вісник ЖДТУ. Економіка, управління та адміністрування*, 2010. № 3 (53) Ч. 2. С 100-102. URL: <http://ven.ztu.edu.ua/article/view/66756/62351>

29. Жмудінський В.П. Єдиний податок для сільськогосподарських підприємств: окремі проблемні аспекти. *Пріоритети розвитку юридичних наук XXI століття*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 7–8 квіт. 2017 р.). Одеса: Причорномор. фундація права, 2020. С. 96–99.
30. Жук В. М. Концепція розвитку бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки : монографія. Київ : ННЦ ІАЕ, 2009. 648 с.
31. Заволока Ю., Івко А., Сідненко М. Роль власного капіталу в системі прийняття стратегічних рішень суб'єкта господарювання. *Débats scientifiques et orientations prospectives du développement scientifique*. 2021. URL: <https://doi.org/10.36074/logos-05.02.2021.v1.30> .
32. Земельний кодекс України: Закон України від 25 жовтня 2001 № 2768-III (останні зміни: 16.07.2020) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3(4). Ст. 27.
33. Зінченко О. В., Лук'янова А. Г. Синтетичний та аналітичний облік власного капіталу : thesis. 2017. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/7100> .
34. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>
35. Карамбович І.М. Деякі проблемні аспекти, пов'язані із поданням податкової звітності сільськогосподарськими підприємствами. *Право і суспільство*. 2020. № 1. С. 216–220.
36. Карвацка Н., Струтинська Н. Удосконалення виробничо-збутової діяльності сільськогосподарських підприємств. *Scientific practice: modern and classical research methods*. 2023. URL: <https://doi.org/10.36074/logos-22.12.2023.007> .
37. Кизилів Г. І., Спіцина Н. В. Аудит виробничої діяльності

- підприємств. *Підприємництво та інновації*. 2020. № 13. С. 111–114.
URL: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/13.21> .
38. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322–VIII. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=322-0>.
39. Кравчук Л. С. Розвиток і підвищення ефективності аграрного сектора економіки на основі вдосконалення податкового регулювання : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03. Миколаїв, 2008. 216 с.
40. Кремень В. М., Кремень О. І., Кравченко А. Власний капітал компанії: джерела формування : thesis. 2020.
URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/16694> .
41. Купира М.І., Юхимчук І.М. Теоретичний аспект системного підходу до визначення власного капіталу підприємства. *Економічні науки. Облік і фінанси*. 2019. Т. 1, № 15 (57). С. 116–121.
URL: <https://doi.org/10.36910/6775-2707-8701-2018-15/57-14> .
42. Лайко П. А., Осадчий С.О. Непряме оподаткування сільськогосподарських товаровиробників : монографія. Київ : ННЦ ІАЕ УААН, 2005. 186 с.
43. Левандівський О. Т., Циріль Т. В. Інвестиційна привабливість сільськогосподарських підприємств регіону. *The actual problems of regional economy development*. 2020. Т. 2, № 16. С. 188–199.
URL: <https://doi.org/10.15330/apred.2.16.188-199> .
44. Леонова А. В. Особливості кредитування сільськогосподарських підприємств : master's thesis. 2018.
URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/72066> .
45. Лунін І.О. Вдосконалення механізму справляння єдиного податку четвертої групи у процесі здійснення реорганізації сільськогосподарських підприємств. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 1. С. 111–114.
46. Лупенко Ю. О., Тулуш Л. Д. Оподаткування сільського господарства в

- умовах трансформації спеціальних податкових режимів. *Економіка АПК*. 2016. № 1. С. 5–17. URL: <http://eaprk.org.ua/sites/default/files/eaprk/2016/1/1.pdf>.
47. Магопець О. А. Оптимізація податкового навантаження сільськогосподарських товаровиробників в умовах застосування спрощеної системи оподаткування. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету*. Економічні науки. Кропивницький : ЦНТУ, 2017. Вип. 31. С. 160- 171.
48. Методика розрахунку рівня рентабельності сільськогосподарської діяльності сільськогосподарських підприємств: наказ Державного комітету статистики України від 14 лютого 2011 року № 33. URL: https://ukrstat.org/uk/metod_polog/metod_doc/2011/33/metod.htm
49. Михалків А., Косташ Т. ОБЛІК ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ЗА МСФЗ. *InterConf*. 2022. № 15(117). С. 43–54. URL: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.07.2022.005> .
50. Олійник Д.С. Фінансове забезпечення розвитку сільськогосподарського виробництва: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.04.01. Київ, 2017. 19 с.
51. Островерха Р. Е. Організація обліку: навч. посіб. К. : Центр учб. л-ри, 2012. 568 с.
52. Павленко А. Спецрежим ПДВ: врятувати сільське господарство і догодити МВФ. URL: www.epravda.com.ua/columns/2016/03/22/586322/
53. Панухник О.В. Напрями та шляхи трансформації державної підтримки суб'єктів аграрної сфери України. *Всеукраїнський науковий журнал Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2017. № 1. С. 5-10.
54. Панчеха К. О., Стригуль Л. С. Еволюція поняття власного капіталу : thesis. 2015. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/27597> .
55. Пархоменко В. Євроконвергенція бухгалтерського обліку. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2014. № 8. С. 3–4.
56. Погрібний О.О. Характеристика спеціального податкового режиму для

- сільськогосподарських підприємств. *Актуальні проблеми правового регулювання економіки*: матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 26 трав. 2017 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 66–69.
57. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. №2755-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
58. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 5 «Звіт про власний капітал» (Форма N 4) : Положення М-ва фінансів України від 31.03.1999 р. № 87 : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0399-99#Text> .
59. Присяжнюк Б. Інвестиційна діяльність сільськогосподарських підприємств. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 14(28). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-14\(28\)-299-304](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-14(28)-299-304) .
60. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.99 р. № 996-XIV (із змінами і доповненнями). URL: <http://www.rada.gov.ua>
61. Про внесення змін до деяких законів України щодо оподаткування сільськогосподарських підприємств: Закон України від 23 грудня 2004 року № 2287-IV / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 6. Ст. 137.
62. Про внесення змін до Інструкції про порядок нарахування єдиного внеску на загальнообов'язкове соціальне страхування. Наказ міністерства фінансів України від 04.05.2018 № 469. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0645-18#top>
63. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України. від 24. 06. 2004р № 1877-IV URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>
64. Про затвердження порядку обчислення середньої заробітної плати: Постанови Кабінету Міністрів України від 08.02.1995 № 100. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/100-95-%D0%BF#Text>

65. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 2011 № 2464-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text>
66. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 р. № 1057-IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>.
67. Про оплату праці: Закон України від 24.03.1995 р. № 108/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text>
68. Про оподаткування прибутку підприємств: Закон України від 28 грудня 1994 року № 334/94-ВР (втратив чинність) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 4. Ст. 28.
69. Про охорону праці: Закон України від 1992 № 49. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text> .
70. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 05.11.1991 р. № 1788-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1788-12>.
71. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15.07.1999 р. № 966-XIV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/966-14>.
72. Романюк О. В. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит власного капіталу: теорія та методика (на прикладі ПрАТ «Тера»): master's thesis. 2018. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/26722> .
73. Саламін О., Поперечний С. Ринкове середовище сільськогосподарських підприємств. *Економіка та суспільство*. 2023. № 48. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-61> .
74. Самсонова Я.О. Наріжні питання визначення правосуб'єктності товаровиробників сільськогосподарської продукції. *Аграрне право як галузь права, юридична наука і навчальна дисципліна*: матеріали Всеукр.круглого столу. Київ: НУБіП України, 2016. С. 126–132.
75. Синчак В.П. Система оподаткування у сільському господарстві України: теорія, методологія та практика: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.08. Київ, 2009. 490 с.

76. Сиротюк Г. Екологічні витрати сільськогосподарських підприємств: облік і внутрішній аудит. *Вісник Львівського національного аграрного університету. Економіка АПК*. 2017. № 24 (1). С. 64–68.
77. Сікетіна Н. Г. Аналіз рентабельності власного капіталу : thesis. 2012. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/27330> .
78. Скупейко В. Економічне забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. *Аграрна економіка*. 2017. Т. 10, № 3/4. С. 106–111.
79. Смичок Є.М. Птахівничі господарства, як суб'єкти сільськогосподарського товаровиробництва, їх види. *Держава і право*. 2017. № 75. С. 286–298.
80. Соколовська А.М. До питання про податкову реформу в Україні. *Фінанси України*. 2016. № 4. С. 55–61.
81. Трифонов О. І., Карпюк В. П. Управління інноваційним розвитком сільськогосподарських підприємств. *Дослідження інновацій та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті*. 2022. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-278-7-80> .
82. Тулуш Л.Д. Земельна рента як джерело плати за землю. *Економіка АПК*. 2013. № 6. С. 68–76.
83. Тулуш Л.Д., Малініна Н.М. Особливості формування системи прямого оподаткування аграрного сектору в розвинутих країнах. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2019. Вип. 1 (6). С. 124–134.
84. Турчин В. В., Бунда О. М. Облік власного капіталу підприємства : thesis. 2021. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/18800> .
85. Уркевич В.Ю. Бюджетна дотація сільськогосподарським товаровиробникам як ефективна форма державної підтримки. *Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та законодавства*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7–8 квіт. 2017 р.). Київ: Центр прав. наук. досліджень, 2017. С. 52–55.

86. Усач Б.Ф. Контроль і ревізія: підруч. 3тє вид., перероб. і доп. К.: Знання» Прес, 2001. 253 с.
87. Феदिшин Н.І. Інструменти податкового планування суб'єктів господарювання. *Бізнес Інформ*. 2015. № 10. С. 119–123.
88. Хрипко С.І. Оподаткування сільського господарства в розвинених країнах. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України* / редкол.: Д.О. Мельничук (голова) та ін. К., 2012. Вип. 173. Ч. 2. С. 117–123.
89. Ярмоленко В. Контролінг фінансових ризиків сільськогосподарських підприємств. *Фінансовий простір*. 2019. № 3(35). URL: [https://doi.org/10.18371/fp.3\(35\).2019.190176](https://doi.org/10.18371/fp.3(35).2019.190176) .
90. Ярмолюк О.Ф., Киян А.В. Особливості облікової політики щодо ресурсного потенціалу підприємства. URL: <http://global-national.in.ua/issue-11-2016/19-vipusk-11-cherven-2016-r/2236-yarmolyuk-o-f-kiyan-a-vosoblivosti-oblikovoji-politiki-shcho>
91. Ярошенко А. С. Автоматизація аудиту звіту про власний капітал : thesis. 2015. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/59712> .
92. Ярошенко А. С. Основні вимоги побудови звіту про власний капітал : thesis. 2014. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/59364> .